

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Greta Versockytė

Socialinės politikos studijų programa

Magistro darbas

Aukštosiose mokyklose rengiamų specialistų neatitikimas darbo rinkos poreikiams

Darbo vadovas: Dr. Eugenijus Dunajėvas

Vilnius 2016

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
ĮVADAS	6
1. DARBO RINKOS IR ŠVIETIMO POLITIKOS ĮTAKA AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ RENGIMUI	9
1.1 Specialistų atitikimo darbo rinkos poreikiams problemos.....	9
1.2 Darbo pasiūlos ir paklausos formavimasis	11
1.2.1 Išsilavinimo svarba asmeniui	11
1.2.2 Darbo rinkos samprata.....	12
1.2.3 Pusiausvyra darbo rinkoje	13
1.3 Aukštojo mokslo sistema	15
1.3.1 Aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos.....	15
1.3.2 Pokyčiai aukštojo mokslo srityje	17
1.3.3 Dabartinis studijų finansavimo modelis	18
1.4 Politinių sprendimų įgyvendamas darbo rinkos ir švietimo srityje	20
1.5 Valstybės vaidmuo darbo rinkoje	20
1.5.1 Valstybės vaidmuo švietimo rinkoje	22
1.5.2 Specialistų poreikio prognozavimas.....	23
1.5.3 Valstybės intervencijos sąsajos darbo rinkos ir švietimo sistemoje	25
1.6 Apibendrinimas ir tyrimo prielaidos	26
2 TYRIMO METODOLOGIJA	28
2.1 Tyrimo duomenys	28
2.2 Duomenų rinkimo metodas.....	29
2.3 Duomenų analizės metodas.....	30
2.4 Duomenų interpretacija.....	31

2.5	Tyrimo eiga ir organizavimas	31
3	TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS IR APTARIMAS.....	32
3.1	Tiriamos ekonominės veiklos sritis	32
3.2	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė.....	34
3.3	Mokytojų rengimas ir pedagogika	38
3.4	Informacija ir ryšiai	41
3.5	Kasyba ir karjerų eksploatavimas bei apdirbamoji gamyba	44
3.6	Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas.....	48
3.7	Transportas ir saugojimas	52
3.8	Statyba	55
3.9	Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	58
3.10	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	61
3.11	Apgyvandinimo, maitinimo paslaugų bei kita aptarnavimo veikla	65
3.12	Administracinė ir aptarnavimo veikla bei mažmeninė bei didmeninė prekyba; finansinė bei draudiminė veikla	68
4	IŠVADOS.....	73
5	PASIŪLYMAI	75
	LITERATŪRA.....	77

SANTRAUKA

Šiame darbe nagrinėjami darbo rinkos poreikiai, atsižvelgiant į tai ar aukštųjų mokyklų parengti specialistai juos atitinka. Nors manoma, kad aukštasis išsilavinimas sąlygoja sėkmingesnę integraciją darbo rinkoje, tačiau aktualu, kad įgyta specialybė atitiktų darbo rinkos poreikius. Visgi problemos, rengiant poreikius atitinkančius specialistus, kyla nuo pat nepriklausomybės atkūrimo pradžios, todėl aukštojo mokslo srityje vyksta daug diskusijų dėl tinkamo studijų modelio, siekiant užtikrinti tinkamų specialistų rengimą. Viena iš didžiausių problemų, kad aukštosios mokyklos labiau atsižvelgia į būsimųjų studentų norus, o ne į darbo rinkos poreikius. Egzistuojantis neatitikimas darbo rinkoje daro neigiamą įtaką visoms dalyvaujančioms pusėms – tiek pačiam asmeniui, darbdaviui ir žinoma valstybei.

Įtakos tam, kad darbo rinkoje atsiranda neatitikimas, turi valstybės vykdoma politika. Nors valstybė siekia užtikrinti specialistų, atitinkančių darbo rinkos poreikius, rengimą, tačiau vykdyti tikslingą politiką trukdo tiek kokybiškų tyrimų trūkumas prognozuojant specialistų poreikį, taip pat dabartinis studijų modelis nėra pakankamai efektyvus, kadangi juo suteikia pernelyg didelę pasirinkimo laisvę stojančiajam, nors jis neturi pakankamai informacijos įvertinti situaciją.

Empirinėje dalyje buvo atlikta antrinė duomenų analizė bei kokybinė dokumentų turinio analizė. Buvo suderintos ekonominės veiklos rūšys su švietimo sritimis. Antrine duomenų analize buvo siekiama sužinoti specialistų atitikimą darbo rinkos poreikiams, o turinio analizė leido geriau suprasti tiriamą reiškinį.

Šio tyrimo rezultatai parodė, kad 9 iš 11 sričių, visą arba didžiąją nagrinėjamo laiko dalį yra stebimas specialistų perteklius darbo rinkoje. 2014 metais situacija šiek tiek pasikeičia, kadangi jau tik 7 ekonominės veiklos srityje matomas specialistų perteklius. Didžiausias specialistų perteklius stebimas pedagogikos bei administravimo srityje, tuo tarpu darbuotojų trūkumas fiksuojamas kasybos ir apdirbamosios gamybos bei transporto ir saugojimo srityse. Žvelgiant į vykstančius procesus dinamikoje, dažniausiai stebima kasmet gerėjanti situacija. Gautiems rezultatams yra įvairūs paaiškinimai. Dažniausiai įtakos tam tikrų sričių neatitikimui darbo rinkoje turi esama situacija šalyje bei vykdoma politika konkrečioje srityje. Dažniausiai aukštųjų mokyklų atstovai neįžvelgia problemų, susijusių su specialistų pertekliumi, tai dažniau akcentuoja darbdaviai arba politikos atstovai. Tuo tarpu specialistų trūkumą įrodo darbdavių bendradarbiavimas su aukštosiomis mokykloms. Visgi didžiausią įtaką neatitikimui turi per didelis kiekis kiekvienais metais parengiamų specialistų aukštosiose mokyklose.

SUMMARY

The purpose of this thesis is to analyse the needs of the job market, taking into account whether the qualifications obtained from higher education are sufficient to meet those needs. While it is widely believed that higher education results in easier employment, it is nevertheless important that the degree area meets the needs of the job market. Graduates not meeting the needs of the job market has been a prevalent issue since the restoration of independence, which lead to discussions about improving study programmes in order to solve this problem. One of the key causes is that higher education institutions are more likely to take into account the demands of the students than the needs of the job market. The existing discrepancy in the job market has negative effects on all parties involved – the graduates themselves, as well as the employers and the state.

The discrepancy in the job market is influenced by the government policies. While the government is inclined to ensure that the graduates meet the needs of the market, it is hindered by the lack of research to estimate the market needs, as well as the lack of efficiency in current study programmes, which allow excessive flexibility to the students, who do not have enough information to correctly assess the situation.

The empirical part contains the analysis of secondary data, as well as a qualitative analysis of document contents. The types of economical activity were aligned with the education fields. The secondary data analysis was aimed at investigating the fit of graduates to the needs of the job market, while the content analysis was aimed at deeper understanding of the phenomenon.

The results show that 9 out of 11 areas have a surplus of candidates in the job market, but only 7 out of 11 in 2014. The largest surplus can be seen in the area of pedagogy and administration, while there is a lack of employees in the areas of excavation and manufacturing, as well as in transport and preservation. The trend seems to improve every year, however, in the areas where the lack of employees has been around since 2008, the deficit keeps increasing. The results can be explained by multiple factors. Most frequently, the discrepancy in certain areas is influenced by the current status of the state, as well as the policies in each specific area. The representatives of the institutions of higher education usually do not recognise the problems regarding the surplus of graduates. This is most often brought up by the employers or politicians. On the other hand, the lack of graduates in certain areas is shown by the collaboration of the employers and the institutions of higher education. However, the main cause for the discrepancy is the surplus of graduates in certain areas of higher education.

IVADAS

Aukštosiose mokyklose rengiami specialistai nuolat sulaukia tiek visuomenės, tiek ir vyriausybės dėmesio, kyla diskusijos dėl atitinkamų sričių specialistų rengimo poreikio. Nors išsilavinimas gali būti traktuojamas kaip vienas iš veiksnių, sąlygojantis sėkmingesnę integraciją į darbo rinką, tačiau svarbiu aspektu, ieškant darbo, tampa ir įgyta specialybė. Kiekvienais metais Lietuvos universitetuose ir kolegijose yra parengiamas didelis skaičius specialistų darbo rinkai, 2014 metais šis skaičius siekė virš 33 tūkstančių absolventų (Lietuvos statistikos departamentas, 2015), tačiau situacija darbo rinkoje rodo (Lietuvos darbo biržos informacinis biliutenis, 2008), kad darbo vietų, kuriose yra pageidaujamas aukštasis išsilavinimas yra mažiausiai. Taip pat nėra aišku, ar vykdoma švietimo politika aukštojo mokslo srityje yra tikslinga rengiant specialistus, tai yra ar parengti specialistai atitinka šalies ūkio poreikius.

Problemos, susijusios su specialistų rengimu, atitinkančių darbo rinkos poreikius, jaučiamos jau nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, dėl šios priežasties aukštajame mokslo vyksta nuolatinės permainos siekiant tobulinti esamą sistemą. Šiuo metu aukštojo mokslo finansavimas yra grindžiamas tuo, kad yra suteikiama pasirinkimo laisvė stojančiajam, renkantis profesiją, tačiau nėra aišku, ar toks būdas yra tinkamas, ruošti reikalingus specialistus darbo rinkai.

Valstybės vaidmuo darbo rinkoje mažai apima pasiūlos ir paklausos reguliavimą, daugiausiai Lietuvoje tuo užsiima darbo birža, vykdydama tam tikrą bedarbių perkvalifikavimą, siekiant juos integruoti į darbo rinką. Tačiau šalies viduje trūksta specialistų poreikio prognozių, nors tam tikras prognozės, apimančios užimtumo ir nedarbo rodiklius, yra atliekamos darbo biržos, ūkio ir finansų ministerijų, tačiau jos yra per daug ribotos, kad būtų galima spręsti apie platesnį būsimų specialistų poreikį. Tačiau specialistų poreikio prognozavimo srityje yra atlikta keletas svarbių tyrimų ir prognozavimo metodikų - „Vertinamasis prognostinis verslo vadybos ir administravimo srities specialistų kvalifikacijų poreikio tyrimas“ (Ranonytė, et.al, 2007) bei „Specialistų poreikio tyrimų metodologijos rengimas ir pilotinio tyrimo įgyvendinimas aukštųjų technologijų srityse“ (Nacionalinės plėtros institutas, 2007). Tokių prognozių vykdymas ir periodiškumas yra svarbus, norint rengti specialistų atitinkančius darbo rinkos poreikius.

Tačiau svarbu pabrėžti, kad aukštosioms mokykloms nėra stipriai suinteresuotos, kad būtų jų studentai sėkmingai integruotusi į darbo rinką. Universitetams ir kolegijoms svarbiausia yra pritraukti kuo daugiau studentų, kad būtų užpildytos visos studijų programos, nepriklausomai nuo to ar studentas pats moka už studijas, ar studijos yra valstybės finansuojamos, todėl aukštosios mokyklos labiau orientuojasi ne į darbo rinkos poreikius, o į studentų norus.

Galimas disbalansas darbo rinkoje tarp esamų specialistų ir darbo vietų gali sukelti neigiamų pasekmių tiek ir pačiam asmeniui, tiek ir valstybei. Esant tokiam neatitikimui, iškyla nedarbo, darbo ne pagal įgytą specialybę ar žemesnės kvalifikacijos darbo problemos. Neigiamas šio reiškinio pasekmės jaučia ir valstybė, kadangi esant nedarbui, yra mokamos išmokos, taip pat teikiamos įvairios paslaugos asmenims, taip pat nukenčia ir darbdaviai, kadangi yra sudėtingiau rasti reikiamus specialistus. Būtina analizuoti esamą padėtį, susijusia su pertekliu tam tikrų specialistų rengimu ir nepakankamu kitų specialistų rengimu, siekiant išvengti galimų problemų.

Galimą problemą darbo rinkoje dėl specialistų neatitikimo šalies ūkio poreikiams įžvelgia ir Lietuvos bei užsienio mokslininkai, todėl yra atlikta nemažai tyrimų nagrinėjant šią problemą įvairiais aspektais. Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikį darbo rinkoje analizavo Okunevičiūtė-Neverauskienė kartu su Pociumi (2010), magistrantų integraciją nagrinėjo Beresnevičiūtė ir Poviliūnas (2007), aukštojo mokslo finansavimo problemas įžvelgė Želvys (2013), darbo rinkos politikos raidą studijavo Gražulis su Gruževskiu (2008), taip pat nemažai tyrimų atliko įvairūs Lietuvos institutai, nagrinėdami aukštųjų mokyklų absolventų integraciją darbo rinkoje. Problemas, esant specialistų neatitikimui darbo rinkoje, įžvelgia ir užsienio mokslininkai ir tai nagrinėja savo darbuose. Aukštųjų mokyklų sistemą bei darbo rinką analizavo Kottmann ir de Weert (2013), specialistų poreikio vertinimą atliko Cörvers ir Hense (2005), esamą švietimo neatitikimą darbo rinkoje tyrinėjo Lamo ir Messina (2010). Tačiau šalies ūkio sistemoje vyksta nuolatiniai pokyčiai, yra vykdomos įvairios reformos, todėl siekiant spręsti iškilusias problemas, būtina ir toliau nagrinėti šią temą, siekiant įvertinti vykdomų veiksmų poveikį.

Šio magistrinio darbo *tikslas* – ištirti aukštosiose mokyklose parengtų specialistų suderinamumą darbo rinkos poreikiams.

Šiam tikslui pasiekti yra keliami tokie *uždaviniai*:

1. Aptarti veiksnius, lemiančius pasiūlos ir paklausos formavimą darbo rinkoje
2. Išsiaiškinti valstybės vaidmenį darbo rinkoje.
3. Išanalizuoti valstybės vaidmenį švietimo srityje rengiant aukštos kvalifikacijos specialistus.
4. Įvertinti atitikimą tarp esamų laisvų darbo vietų pagal ekonominės veiklos rūšis su parengtais specialistais aukštosiose mokyklose pagal švietimo sritis.
5. Išsiaiškinti priežastis, lemiančias tam tikrų specialistų trūkumo ar pertekliaus susiformavimą darbo rinkoje.

Darbo struktūra susideda iš santraukų – lietuvių ir anglų kalba, įvado, teorinės dalies, empirinės dalies, išvadų, pasiūlymų ir baigiamas analizuotos literatūros sąrašas.

Pirmoje dalyje atliekama reiškinių teorinė analizė, nagrinėjant valstybės vaidmenį darbo rinkoje bei švietimo sistemą aukštojo mokslo srityje. Darbo rinkos politikos analizė pradedama nuo darbo rinkos sampratos, jos specifiškumas lyginamas su kitomis rinkomis bei siekio darbo rinkoje užtikrinti optimalią pusiausvyrą tarp pasiūlos ir paklausos. Vėliau aptariama išsilavinimo svarba, kaip vienas iš veiksnių, sėkmingesnei integracijai darbo rinkoje. Tada aptiriamos aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos, nagrinėjamas rengiamų specialistų atitikimas darbo rinkos poreikiams bei kitų šalių patirtis ruošiant specialistus darbo rinkai. Vėliau yra apžvelgiami įvykę pokyčiai aukštojo mokslo srityje bei analizuojamas dabartinis studijų finansavimo modelis. Galiausia yra nagrinėjamas valstybės vaidmuo darbo rinkoje bei aukštojo mokslo srityje bei ieškoma valstybės vaidmens sąsajų šiose srityse.

Antroje dalyje teorinės analizės rezultatai yra tikrinami empiriškai, analizuojant statistikos departamento pateiktus duomenis bei atliekant kokybinę dokumentų turinio analizę. Pirmiausiai bus derinamos ekonominės veiklos rūšys su švietimo sritimi ir skaičiuojamas atitikimo santykis. Vėliau bus analizuojamos tikslinio finansavimo studijų vietos, prieš tai jas suskirstant pagal švietimo srityje. Analizėje tikslinio finansavimo duomenys bus lyginami kartu su darbo rinkos poreikio atitikimo rezultatais. Galiausiai, siekiant geriau suprasti gautus rezultatus, bus atlikta kokybinė dokumentų turinio analizė.

Atliktas tyrimas turi tam tikrų apribojimų, kadangi pateiktos darbo vietos yra tik pagal ekonominės veiklos rūšis, tačiau nėra nurodyta, kokio išsilavinimo reikia, norint užimti laisvas darbo vietas, todėl atliekant tyrimą buvo stebėta ar apskritai rengiami specialistai atitinka sritis, kuriose jie įgyja žinias ir kompetencijas.

1. DARBO RINKOS IR ŠVIETIMO POLITIKOS ĮTAKA AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ RENGIMUI

1.1 Specialistų atitikimo darbo rinkos poreikiams problemos

Dabartiniai gyventojų išsilavinimo struktūros rodikliai rodo, kad Lietuvos asmenų profesinė kvalifikacija neatitinka šalies ūkio poreikių. Didėjantis aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų skaičius neatspindi poreikio tokiems specialistams darbo rinkoje (Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2011). Teigiama, kad aukštos kvalifikacijos darbo vietų Lietuvoje yra mažiausiai (Lietuvos darbo biržos informacinis biliutenis, 2008). Tačiau 2014 metais universitetuose ir kolegijose buvo parengta virš 33 tūkstančių absolventų (Lietuvos statistikos departamentas, 2015). Tokiais atvejais atsiranda rizika dirbti ne pagal įgytą specialybę arba dirbti žemesnės kvalifikacijos reikalaujantį darbą.

Apie tai, kad aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų yra tam tikras perteklius byloja ir Lietuvos darbo biržos duomenis (Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2011), 2010 metais darbdaviai buvo užregistravę 82,5 tūkst.(74 %) darbo pasiūlymų darbininkiškų specialybių atstovams, o kur kas mažiau - 29,2 tūkst. (26 %) darbo vietų asmenims su aukštuoju išsilavinimu. Kitas svarbus rodiklis, įrodantis, kad darbo rinkoje vyrauja aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų perteklius – asmenų, registruotų darbo biržoje, skaičius pagal išsilavinimą. Statistiniai duomenis byloja, kad didesnė dalis žmonių yra priskiriami vidurinį išsilavinimą turintiems asmenims (kartu turintiems ir profesinę kvalifikaciją), kurių yra 59%, tačiau darbo rinkoje jiems yra santykinai daugiau laisvų darbo vietų (74%). Kalbant apie aukštąjį išsilavinimą turinčius asmenims, jų yra 41%, o darbo biržoje skelbimų, kuriose siūlomas darbas aukštąjį išsilavinimą turintiems specialistams yra kur kas mažiau – 26% (Lietuvos socialinių tyrimų institutas, 2011).

Specialistų neatitikimą šalies ūkio poreikiams galima traktuoti kaip laikiną arba kaip nuolatinį reiškinį. Šis neatitikimas gali būti susijęs su švietimu, kadangi per švietimo sistemą yra rengiami specialistai darbo rinkai. Laikinas švietimo neatitikimas gali atsirasti dėl neefektyvaus darbo rinkos funkcionavimo, kuris yra susijęs su ribotu kiekiu informacijos bei darbo rinkos nepastovumu (Lamo ir Messina, 2010). Laikinas švietimo neatitikimas darbo rinkoje laikomas ir tada, kai yra siekiama karjeros mobilumo ir asmuo savanoriškai sutinka dirbti žemesnės kvalifikacijos darbą mainais į tai, kad įgaus įgūdžių, kurie papildys jo kvalifikaciją bei suteiks didesnes galimybes ateityje užimti aukštesnes pareigas. Abiem atvejais yra tikimasi, kad situacija po kurio laiko pagerės ir to neatitikimo neliks (Lamo ir Messina, 2010). Šiuo atveju neatitikimas gali atsirasti dėl sąmoningo asmens pasirinkimo, tačiau nėra vertinamas kaip neigiamas reiškinys dėl savo trumpalaikio pobūdžio.

Kita vertus švietimo neatitikimas gali būti nuolatinis. Šiuo atveju, darbdaviai formalųjį švietimą naudoja kaip patikros priemonę, vertinant asmenį arba kai žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojai konkuruoja dėl darbų vietų, kurių stygius darbo rinkoje yra jaučiamas. Šioje situacijoje, struktūriniai neatitikimai gali būti apsunkinami iš pasiūlos pusės, kai darbo rinkai yra ypač greitai ruošiami specialistai mokymo įstaigose. Tiek ir laikino, tiek ir nuolatinio neatitikimo atveju vyksta greiti pasiūlos ir paklausos pokyčiai skirtingose profesinėse grupėse, ir dėl šios priežasties negali būti lengvai derinami darbo rinkoje (Lamo ir Messina, 2010)

Lietuvos darbo birža kiekvienais metais atlieka darbo rinkos prognozes ir vertinama atitinkamų specialistų galimybes įsidarbinti pagal esamas laisvas darbo vietas darbo rinkoje. Vertinant specialistų poreikį darbo rinkoje 2012 metais, lyginant su 2014 metais, ne itin pasikeitė tendencijos susijusios su specialistais, kurių įsidarbinimo galimybės vertinamos kaip didelės (Lietuvos darbo birža, 2014). Tokias galimybes turi pardavimų vadybininkai, buhalteriai, informacinių technologijų specialistai, gydytojai bei bendrosios praktikos slaugytojai. 2012 metais prie paklausių specialybių buvo išskirti transporto vadybininkai bei elektroninės įrangos specialistai, tačiau 2014 metai jų tarp paklausių specialybių nebelieka, juos pakeičia statybos inžinieriai. Išskiriant specialistus, kurių įsidarbinimo galimybės yra mažos, yra pabrėžiamos šios specialybės – socialiniai darbuotojai ir pedagogai, ikimokyklinio ir pradinio ugdymo specialistai, ekonomistai, psichologai bei turizmo vadybininkai. 2012 metais taip pat buvo išskirti aplinkos apsaugos inžinieriai bei miškininkais, tačiau tarp specialistų su mažomis galimybės įsidarbinti 2014 metais jų nebelieka, juos pakeičia kineziterapeutai ir teisininkai (Lietuvos darbo birža, 2014) Taigi matome, kad visgi darbo rinkoje išlieka tam tikros tendencijos, kurios nesikeičia, kadangi yra tam tikros specialistų grupės, kurių perteklius ir trūkumas jaučiamas darbo rinkoje kiekvienais metais. Tai rodo, kad problema yra nuolatinė, o taikomos priemonės nėra pakankamai efektyvios, kadangi situacija tam tikrų specialistų atžvilgiu nesikeičia.

Problema, kad darbo rinkoje atsiranda neatitikimas tarp aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir esamų darbo vietų, įžvelgia ir mokslininkai, analizuojantys kitų šalių patirtis šioje srityje. Belgijos atveju yra jaučiamas inžinierių bei sveikatos specialistų trūkumas, sunkiau sekasi įsidarbinti specialistams, kurių gretose dominuoja moterys (Kottmann ir de Weert, 2013). Danijoje, kaip ir Lietuvoje, netrūksta socialinės srities specialistų, taip pat yra parengiama daug menų/humanitarinių mokslų specialistų, tačiau darbo rinkoje yra jaučiamas gamtos mokslo atstovų trūkumas (Kottmann ir de Weert, 2013). Kalbant apie Europos šalių patirtį, būtina pabrėžti, kad kai kurios šalys su tokia problema nesusiduria, vienas iš tokių atveju – Vokietijos, kurioje, aukštos kvalifikacijos specialistų nedarbo lygis yra ypač žemas (2011 metais – 2,4proc). Dažniausiai asmenys, baigę aukštąją mokyklą, susiranda darbą atitinkantį specialybę, o darbdaviai yra patenkinti

darbuotojų kompetencijomis ir įgūdžiais (Kottmann ir de Weert, 2013). Taigi, atsižvelgiant į šalių patirtį, matome, kad būtina analizuoti Vokietijos švietimo ir darbo rinkos politiką, kadangi šiuo atveju matome gerąją praktiką, kadangi rengiant specialistus neiškyla neatitikimo problema tarp darbo vietų ir esamų specialistų joms užimti.

Neatitikimas, tarp darbo rinkos pasiūlos ir paklausos, egzistuoja, o tai patvirtina įvairių autorių ir šaltinių – Lietuvos darbo biržos (2014), Lietuvos darbo biržos informacinio biliutenio (2008), Lamo ir Messina, (2010) bei Kottmann ir de Weert (2013) - duomenys. Tačiau ši problema egzistuoja ir yra aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Disbalansas darbo rinkoje suprantamas ne tik kaip netinkamų specialistų parengimas aukštosiose mokyklose, tačiau matoma, kad šalies ūkio sistemoje yra struktūrinis neatitikimas pagal išsilavinimą – yra rengiama per daug aukštos kvalifikacijos specialistų. Tačiau aplinkybės gali nulemti, kaip šis neatitikimas bus suvokiamas – ar kaip laikinas ar kaip nuolatinis reiškinys.

1.2 Darbo pasiūlos ir paklausos formavimasis

Ankstesniame skyriuje aptarto specialistų atitikimas šalies ūkio poreikiams problemas. Siekiant geriau suprasti esamą situaciją būtina analizuoti darbo rinkos veikimą, kuriame formuojasi darbo rinkos pasiūla ir paklausa. Analizė pirmiausiai pradedama nuo išsilavinimo svarbos, darbo rinkos kontekste, aptarimo, vėliau pradedama analizuoti darbo rinkos sampratą ir galiausiai aptariama, kaip darbo rinkoje formuojasi pusiausvyra tarp pasiūlos ir paklausos.

1.2.1 Išsilavinimo svarba asmeniui

Išsilavinimas - vienas iš veiksnių galintis sąlygoti sėkmingesnę integraciją darbo rinkoje. Vis didesnę įtaką šiuolaikinėje ekonomikoje turi žmogiškasis kapitalas, kuris yra suprantamas kaip ekonominio augimo ir gerovės kūrimo šaltinis, kuris yra toks pats svarbus, kaip kiti – išteklių, darbo jėgos - gamybos veiksniai. Žmogiškąjį kapitalą sudaro nemažai elementų, tokių kaip žinios, patirtis, kompetencijos, asmeninės savybės ir kartu išsilavinimas, o jų įvairovė bei aukštesnis lygis užtikrina didesnę žmogaus darbo produktyvumą (Potelienė ir Tamašauskienė, 2014). Tačiau ne tik aukštojo mokslo diplomai turi įtakos sėkmingesnei integracijai į darbo rinką, tačiau ypač svarbi tampa ir studijų programa, kurią yra baigęs asmuo. Taigi, asmuo, siekdamas aukštojo išsilavinimo investuoja ir didina savo žmogiškąjį kapitalą. Visgi, naudą iš aukštesnio išsilavinimo gauna ne vien tik darbdaviai, kadangi asmuo dirba produktyviau, tačiau atlikti tyrimai (Turunen, 2007) parodė, kad asmenys, skyrę daugiau metų mokslui gauna didesnę darbo užmokestį. Taigi, išsilavinimo nauda

suprantama tiek asmeniui, tiek darbdaviui ir visuomenei, tačiau siekiant gauti įvairiapusę naudą yra būtina, kad išsilavinimas taip pat atitiktų šalies ūkio poreikius.

Atlikti tyrimai (Spence, 1974) rodo, kad asmenys, siekiantys aukštojo mokslo pasižymi aukštesniais įgimtais gebėjimais bei didesne motyvacija nei tie, kurie nesimoko aukštojoje mokykloje. Darbo rinkoje išsilavinimas kartu parodo ne tik profesinį pasirengimą atitinkamai darbo vietai, bet ir atlieka signalinę funkciją, kuri parodo darbdaviui, kad būsimas darbuotojas turi didesnę motyvaciją siekti užsibrėžtų tikslų, palyginus su žemesnio išsilavinimo asmenimis (Martinaitis, et al, 2010). Todėl darbo rinkoje esant darbuotojų paklausai, darbdaviai, įdarbinant asmenį, naudoja formalaus išsilavinimo kriterijų. Tai yra svarbu dėl to, kad formuojamas suvokimas, kad yra kuriama visuomenė, kurioje yra svarbios žinios ir kvalifikacijos kėlimas (Brisbois et al, 2008).

Beresnevičiūtės ir Poviliūno (2007) atliktas tyrimas, kuriame buvo analizuojama magistro laipsnį turinčių asmenų integracija į darbo rinką, parodė, kad nors didžioji dalis magistrantų yra integruojami į darbo rinką, tačiau apie trečdalis jų patiriama sunkumų, susijusių su darbine veikla. Turintiems magistro laipsnį asmenims tenka dirbti mažesnės nei magistro kvalifikacijos reikalaujantį darbą, yra atvejų, kai jų atlyginimas yra mažesnis nei vidutinis tarnautojų atlyginimas, o taip pat yra darbo ne pagal įgytą specialybę atvejų. Taigi, pastarieji atvejai gali būti siejami ne vien tik su magistrantūros studijose įgytomis kompetencijos ar studijų kokybe, tačiau tam įtakos turi ir šalies ūkio poreikiai, kurių neatitinka parengti specialistai.

Išsilavinimas yra investicija į asmenį bei jo žmogiškąjį kapitalą, todėl vienareikšmiškai tai yra naudinga asmeniui. Tačiau išsilavinimas, atitinkantis darbo rinkos poreikius, suteikia dar didesnes galimybes asmeniui bei naudą valstybei, taip kartu ir nesukeliant papildomų problemų.

1.2.2 Darbo rinkos samprata

Darbo rinkos santykiai yra svarbūs tiek ir pačiam asmeniui, tiek ir pačiai šaliai. Asmuo darbo rinkoje gali realizuoti savo turimus gebėjimus ir juos parduoti kaip darbo jėgą, o šalies ūkiui svarbu, kad būtų atitinkamas skaičius kvalifikuotų specialistų, siekiant patenkinti esamus darbo rinkos poreikius bei užtikrinant šalies vystymosi ir investicijų pritraukimo lygį. Apskritai rinka yra suvokiama kaip svarbiausias ekonominės veiklos organizavimo būdas ir apibrėžiama taip: „tai prekių ir piniginių santykių visuma, prekių ir paslaugų mainai tarp pirkėjų ir pardavėjų, vykstantys pagal prekinės gamybos ir cirkuliacijos dėsnius“ (Jakutis et al., 2007). Taigi, darbo rinka yra rinkos forma, kuri niekuo nesiskirianti nuo kitų, kurioje taip pat vyksta mainai.

Darbo rinka gali būti apibrėžiama kaip rinkos posistemė, kadangi yra visos ekonominės rinkos sudedamoji dalis, veikianti kaip savarankiška sistemos dalis bei pasižyminti savo

specifiškumu, kadangi pirkimo-pardavimo objektu tampa specifinė prekė – darbuotojo turimi bei potencialūs įgūdžiai bei žinios (Šileika ir Andriušaitienė, 2007). Šiame apibrėžime didžiausias dėmesys skiriamas tik vienam iš darbo rinkos subjektu – darbuotojui. Tuo tarpu Kinderis (2008) pabrėžia abu darbo rinkos subjektus, teigdamas, kad darbo rinka yra ekonomikos dalis, išreiškianti žmonių santykius, kurie yra susiję su darbo jėgos pasiūla ir paklausa. Kai kurie autoriai, kaip šiuo atveju Navickas ir Paulavičius (1999), yra linkę darbo rinkos sąvoką supaprasti ir apibrėžia taip „darbo rinka – savo pirmine, siaurąja prasme, reiškia vietą, kurioje perkama ir parduodama žmogaus darbo jėga“. Šiuo atveju darbo rinka suprantama tik kaip tam tikra erdvė, kurioje įvyksta sandoriai tarp darbuotojo ir darbdavio. Taigi, siekdami suvokti darbo rinką, reikia ją suprasti kaip visumą darbo jėgos pasiūlos ir paklausos, neišskiriant vieno iš šių subjektų, kaip svarbesnio vienas už kitą.

Darbo rinkoje, kaip yra įprastoje rinkoje, subjektais tampa pirkėjas ir pardavėjas, tačiau dalyvaudami darbo rinkoje jie turi specifinius socialinius statusus. Jie sąveikauja kaip darbdavys, perkantis darbo jėgą ir turintis pasiūlyti darbo vietą pardavėjui, o darbuotojas turi prekę, tai yra savo darbo jėgą, įgūdžius, kompetencijas, kurias parduoda darbdaviui. Darbo rinkos subjektais, bet kuriuo atveju, tampa darbdaviai, kalbant plačiąja prasme, tai dar apima ir samdomus darbuotojus bei bedarbius, o siaurąja prasme yra tik darbdaviai ir potencialūs darbuotojai, siekiantis sudaryti darbo sutartis (Badganavičius et al, 1999). Taigi, darbo subjektai bet kuriuo atveju yra darbdavys, turintys darbo vietą ir ieškantis darbo jėgos, o atsižvelgiant į tai, iš kokios perspektyvos žiūrėsime, gali apimti ir bedarbius, samdomus darbuotojus, tačiau svarbiausia potencialūs darbuotojai, kuriems svarbu rasti darbą ir jie siekia įsidarbinti.

1.2.3 Pusiausvyra darbo rinkoje

Pati rinka svarbi ne vien tik dėl joje vykstančių mainų tarp pirkėjų ir pardavėjų, tačiau ji turi įtakos prekės/paslaugos kainos formavimui, paklausai bei pasiūlai, pastarosios sąvokos bene svarbiausios rinkos ekonomikai. Pasiūla apibrėžia prekių kiekį, kurį pardavėjas nori ir kartu gali parduoti, esant tam tikrai kainai, o paklausa suvokiama kaip prekių/paslaugų kiekis, kuri nori ir gali įsigyti pirkėjas, priklausomai nuo kainos (Jakutis et al, 2007). Kadangi darbo rinkoje preke tampa darbo jėga, tai pasiūla suprantama, kaip individo gebėjimas ir noras dirbti, o paklausa yra darbo vietos, kurias gali pasiūlyti darbdaviai. Šiuo atveju kalbėti apie pasiūlą ir paklausą yra svarbu, kadangi nuo jų priklauso situacija rinkoje. Apskritai pusiausvyra svarbi tiek įprastoje rinkoje, kai kalbame apie prekių ir paslaugų pirkimą ir pardavimą, tiek darbo rinkoje, kurioje vyksta mainai tarp darbuotojų ir darbdavių. Tai aktualu, kadangi tai būseną, kurios yra siekiama, nes būtent tada pasiūla tampa lygi paklausai. Nors pirkėjų ir pardavėjų norai ir galimybės sutampa, tačiau pasitenkinimas priklauso nuo

to, kuri pusė turi daugiau galimybių kontroliuoti kainą. Pirkėjui yra naudingiau, kai prekės/paslaugos pirkėjų rinkoje yra mažiau (Jakutis et al, 2007).

Darbo rinkoje pusiausvyra susidaro tada, kai nėra darbo užmokesčio ir darbo jėgos pokyčių tendencijų, šiuo atveju patenkinti ir darbuotojai ir darbdaviai, nes sutampa galimybės su norais (Ehrenberg ir Smith, 2000). Siekis palaikyti pusiausvyrą darbo rinkoje atsispindi ir šalies įstatymuose. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2013) yra pabrėžiamas siekis rengtis aukštos kvalifikacijos specialistus, atitinkančius rinkos poreikius, taip užtikrinant pusiausvyrą tarp darbo vietų ir rengiamų specialistų. Pusiausvyros siekimas yra svarbu ne tik joje dalyvaujančioms pusėms, tačiau tai svarbu ir valstybei siekiant išvengti galimų problemų, todėl tai yra reglamentuojama šalies įstatymuose.

Darbo rinkoje problemos atsiranda, kai yra specialistų trūkumas, tačiau problemas kelia ir perteklius tam tikrų specialistų, lyginant su esamomis darbo vietomis. Darbo rinkos atveju, paklausa suprantama kaip darbo jėgos poreikis, tiksliau tariant esamos darbo vietos, o darbo pasiūla suprantama, kaip specialistų, galinčių ir norinčių dirbti bei turinčių atitinkamą kvalifikaciją, skaičius. (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 1998).

Darbo rinkoje, nesant pusiausvyrai, gali susiformuoti perteklinė arba deficitinė darbo rinka, priklausomai nuo pasiūlos ir paklausos padėties. Pasak Laužacko (1999), perteklinė rinka susidaro tada, kai darbuotojų pasiūla viršija paklausą. Šiuo atveju darbuotojų yra daugiau nei darbo vietų. Tačiau darbo rinkoje gali būti perteklius tam tikros srities specialistų, lyginant su darbo vietomis, šiuo atveju tam tikros srities specialistų pasiūla viršija paklausą. Svarbu vaidmenį šioje situacijoje turi ir darbo užmokestis. Paklausos kreivė rodo ryšį tarp darbo apmokėjimo ir paklausos, taigi jeigu darbo užmokesčio lygis kyla, darbo paklausa mažėja, ir atvirkščiai, jeigu atlyginimas mažėja, paklausa didėja (Bermatonytė, 1992). Tačiau esamai situacijai darbo rinkoje, dėl esamų specialistų pasiūlos, įtakos turi ir valstybės vykdoma politika švietimo srityje bei taip pat rinkos mechanizmų veikimas, ruošiant specialistus aukštosiose mokyklose.

Esant tam tikrų specialistų pertekliui rinkoje, atsiranda ir specialistų, kurių jaučiamas trūkumas. Deficitinė darbo rinka apibrėžiama kaip situacija, kai darbo vietų pasiūla viršija darbo jėgos pasiūlą, taigi, šiuo atveju jaučiamas specialistų trūkumas, kadangi yra daugiau darbo vietų nei specialistų su atitinkama kvalifikacija. Nors tai atrodo patrauklesnis variantas, nei esant pertekliniai darbo rinkai, tačiau toks variantas nėra pageidaujamas, kadangi tai trukdo spartesniam ekonomikos augimui (Laužackas, 1999). Investiciniam kapitalui yra patrauklesnė neperteklinė rinka, kadangi investicijoms pakanka darbo jėgos, o pastarosios atitinka investicinę strateginę. Bet kuriuo atveju – perteklinė ar deficitinė darbo rinka – yra kraštutinumai, kurie sukelia neigiamų pasekmių arba vienai

arba kitai dalyvaujančiai pusei, o taip pat ir valstybei. Todėl darbo rinkoje yra siekiama pusiausvyros tarp esamų darbo vietų ir atitinkamų specialistų.

1.3 Aukštojo mokslo sistema

Ankstesniame skyriuje buvo aptarta darbo rinka bei jos veikimo mechanizmas. Tačiau būtina atskirai aptarti aukštojo mokslo sistemą, kadangi būtent čia įvyksta perėjimas iš vienos sistemos į kitą. Aukštasis mokslas ypatingai svarbus asmeniui, tačiau juo taip pat yra patenkinami kitų susijusių šalių interesai. Tikslingai vykdomi veiksmai aukštojo mokslo srityje turi įtakos sklandžiam darbo rinkos veikimui, kuriame darbo pasiūla ir paklausa yra subalansuota. Taigi, šiame skyriuje bus aptarta teikiamų paslaugų aukštosiose mokyklose specifika, apžvelgiami įvykę pokyčiai aukštojo mokslo srityje bei aptariamas dabartinis studijų finansavimo modelis.

1.3.1 Aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos

Aukštosiose mokyklose rengiami specialistai turi aiškų tikslą, dėl kurio jie yra rengiami. Tai pabrėžiama ir Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatyme (2011), kuriame aukštojo mokslo studijų paskirtis apibrėžiama taip „padėti asmeniui įgyti šiuolaikinį pažinimo ir technologijų lygį ir ūkio poreikius atitinkančią aukštojo mokslo kvalifikaciją, pasirengti aktyviai profesinei, visuomeninei ir kultūrinei veiklai“. Iš apibrėžimo pastebime, kad politika, vykdoma aukštojo mokslo srityje, turi užtikrinti pakankamą atitinkamų specialistų rengimą. Tačiau praktika rodo, kad Europos sąjungos šalyse aukštasis mokslas yra labiau orientuotas į teorinį lygmenį ir juo siekiama plėtoti intelektinius studentų gebėjimus (Aguilera Barchet, 2012). Šiuo atveju suprantama, kad orientuojamasi ne vien tik į žinių suteikimas asmenims, tačiau ugdomi jų gebėjimai dirbti, pasinaudoti bei pritaikyti gautas žinias. Tačiau tokia praktika neužtikrina tinkamo pasirengimo profesiniai veiklai, kuriai yra ypač svarbi orientacija į įgūdžių lavinimą, kurie yra būtini savarankiško darbo atlikimui, dėl to absolventams kyla įvairių sunkumų integruojantis į darbo rinką (Aguilera-Barchet, 2012). Tuo tarpu aukštosios mokyklos JAV labiau orientuotos į praktinę pusę, pasirengimą darbinei veiklai. Tačiau Europos sąjungos šalių universitetuose suteikiamas platesnio mąsto išsilavinimą, o tarpu mokslas JAV yra labai specializuotas nuo pat pradžių (Aguilera-Barchet, 2012). Taigi, nors Europos sąjungoje mokslas labiau teorinis, tačiau orientacija į platesnį požiūrį užtikrina didesnes galimybes darbo rinkoje.

Nors aukštųjų mokyklų teikiamos paslaugos, kurių metu yra perduodamas ir ugdomas žmogiškasis kapitalas, yra finansuojamos ir iš valstybės biudžeto, tačiau šių paslaugų laikyti

viešosiomis gėrybėmis negalime, kadangi viešosios gėrybės turi dvi savybes, dėl kurių tokiomis yra laikomos. Pirmoji savybė yra neatskiriamumas, kuris yra susijęs su vartotojais, kadangi nėra priemonių, kurios leistų atskirti vartotojus, kurie naudojami šia gėrybe. Antroji savybė – nekonkurencingumas, dėl šios gėrybės nekonkuruojama, kadangi jos vartojimas nesumažina šios gėrybės vertės kitam vartotojui (Kaul et.al, 1999). Taigi, kaip matome, aukštųjų mokyklų teikiamos paslaugos nėra viešoji gėrybė, kadangi galima identifikuoti, kas jomis naudojasi ir dėl šių paslaugų vyksta konkurencija.

Kadangi aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos nėra suprantamos kaip viešosios gėrybės, reiktų aptarti privačių gėrybių bruožus. Dažniausiai šios gėrybės yra parduodamos rinkoje, dėl kainos tariasi pirkėjas ir pardavėjas, įvykus sandoriui, pirkėjas gauna prekę ar paslaugą. Skirtingai negu viešosios gėrybės atveju, galima lengvai identifikuoti kas naudojama šia gėrybe. Būtina pabrėžti, kad privačių gėrybių ribiniai kaštai yra teigiami (Kaul, 1999). Kiti autoriai (Tilak, 2004), pabrėžia, kad iš esmės švietimo paslaugos yra viešosios gėrybės, tačiau aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos tik iš dalies yra laikomos viešomis gėrybėmis.

Vidaus reikalų ministerijos studijoje (2010) yra išskiriami tokie valstybės teikiamų viešųjų paslaugų bruožai:

1. Šių paslaugų teikimą reguliuoja valstybės ar savivaldybės institucijos.
2. Šias paslaugas gali tiesiogiai teikti pačios valstybės ar savivaldybės organizacijos ir/arba gali būti finansuojamos ir reguliuojamos privačių ir/ar nevyriausybinė organizacijų.
3. Viešosioms paslaugoms būdinga nauda, kurią gauna visa visuomenė ar tam tikra teritorinė bendruomenė.

Išvardinti bruožai atitinka aukštųjų mokyklų teikiamas švietimo ir profesinio rengimo paslaugas. Šių paslaugų teikimą ir galimybes reglamentuoja Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai – Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2013), Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009).

Pagal dabar galiojantį Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą (2009), paslaugas aukštosiose mokyklose gali teikti tiek valstybinės aukštosios mokyklose, tiek ir nevalstybinės mokyklose. Pati valstybės, gali garantuoti valstybės finansuojama mokslą gerai besimokantiems studentams (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Taip pat patys studentai, gali pirkti paslaugas iš aukštųjų mokyklų, priklausomai nuo jų galimybių ir norų (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Tai tik parodo, kad aukštųjų mokyklų teikiamos paslaugos nėra viešai teikiama paslauga.

Aukštosiose mokyklose teikiamas paslaugas galima laikyti kvasi – viešosiomis gėrybėmis, kadangi didelė dalimi šios paslaugos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų, todėl tampa svarbūs klausimai, susiję su šių paslaugų efektyvumu, rezultatyvumu bei ilgalaikiu poveikiu. Valstybės funkcijos šioje srityje negali neapsiriboti vien šių paslaugų finansavimu, tačiau turi būti išplėtoti viešosios politikos ir administravimo instrumentai švietimo srityje. Šiomis administravimo priemonėmis siekiama teikiamų paslaugų efektyvumo, poveikio ir svarbiausia – rezultatyvumo, kuris yra susijęs su švietimo paslaugų gavėjų ir darbdavių lūkesčių patenkinimu, taip suderinant darbo rinkos pasiūlą ir paklausą. Žinoma, šių instrumentų naudojimas nėra susijęs su tiesioginiu darbo rinkos subalansavimu, tačiau reiškia, kad viešosios politikos vaidmuo šioje srityje - suteikti kuo tikslesnę bei išsamesnę informaciją suinteresuotoms pusėms, tai yra aukštojo mokslo siekiantiems asmenims bei investuojantiems bei teikiantiems švietimo paslaugas (BGI Consulting, 2010). Todėl, situacija aukštos kvalifikacijos specialistų atžvilgiu darbo rinkoje parodo, kaip yra įgyvendinama viešoji politika ar priemonės yra tinkamos norimiems rezultatams pasiekti.

Parengti specialistai aukštosiose mokyklose taip pat suteikia naudą visuomenei, o ne tik sau, ypač tada, kai pastarieji atitinka darbo rinkos poreikius. Tai tik įrodo, kad tai kvasi – viešoji gėrybė, kadangi naudą gauna tiek ir asmuo, tiek ir visuomenė. Tačiau tam tikrų specialistų trūkumas yra įvardijamas kaip viena iš kliūčių užsienio investicijoms Lietuvoje (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2013). Rengiamų specialistų neatitikimas yra tarsi išraiška neefektyviai vykdomos švietimo politikos aukštojo mokslo srityje. Būtina pabrėžti, kad parengti aukštos kvalifikacijos specialistai turi mažesnę tikimybę atsidurti skurdo ar nedarbo akiratyje. Aukštąsias mokyklas baigę asmenys moka didesnius mokesčius, kadangi įprastai asmenys su aukštuoju išsilavinimu gauna didesnes pajamas, taip daugiau prisidedami prie valstybės biudžeto. Taip pat manoma, kad tokiems asmenims yra mažesnė tikimybė atsidurti socialinių išmokų gavėjų sąraše (Baum ir Payea, 2005). Taigi, bet kuriuo atveju, aukštasis išsilavinimas teikia naudą visuomenei, o specialistų atitikimas darbo rinkos poreikiams tik didina naudą visuomenei. Visgi, aukštosioms mokykloms teikiant paslaugas, reiktų labiau atsižvelgti į teikiamų paslaugų paskirtį.

1.3.2 Pokyčiai aukštojo mokslo srityje

Lietuvos aukštojo mokslo sistema yra dar nauja ir eksperimentuojanti, kadangi po Lietuvos Respublikos atkūrimo visas šalies gyvenimas prasidėjo iš naujos, todėl didelis dėmesys buvo sutelktas ir į naujos švietimo sistemos kūrimą, rengiant aukštos kvalifikacijos specialistus. Tačiau dar iki dabar jaučiamas sąsajų trūkumas tarp ūkio struktūros, esamų rinkos poreikių ir rengiamų specialistų, ko pasekme tampa pasiūlos ir paklausos neatitikimas darbo rinkoje. Kadangi

ankstesnė patirtis rodo, kad nepriklausomai nuo įgytos specialybės asmeniui buvo garantuojama darbo vieta (Gražulis ir Gruževskis, 2008).

Tačiau visgi pokyčiai aukštojo mokslo srityje įvyko ir teikiant švietimo bei profesinio rengimo paslaugas, kadangi nuo valstybinio studijų reguliavimo buvo pereita prie rinkos reguliavimo. Tik atgavus nepriklausomybę, dar kurį laiką buvo tęsiama ankstesnė finansavimo tvarka, kai mokslas universitetuose buvo finansuojamas vien tik iš valstybės biudžeto. Tačiau tai netruko ilgai, kadangi pradėta į aukštąsias mokyklas priimti asmenis, studijuojančius savo lėšomis (Želvys, 2013). 2000 metais, priimtame Aukštojo mokslo įstatyme, reglamentuojama nauja studijų finansavimo tvarka, kuri numatė fiksuotą studijų įmoką, kuri buvo mokama studentų. Tokią įmoką privalėjo mokėti pusė į valstybės finansuojamas studijų programas įstojusių asmenų, kurių studijų rezultatai buvo prastesni palyginus su kitų (Želvys, 2013). Tokia sistema galiojo iki atsirandant studijų krepšeliams.

Matomi labai dideli pokyčiai studijų finansavime, kadangi vis didėja asmenų, pačių mokančių už savo mokslą. Ypač dideli skirtumai matomi iškart po nepriklausomybės atkūrimo, kai 1995/1996 mokslo metais Lietuvos universitetuose savo lėšomis studijavo vos 7,6 proc. studentų (Želvys, 2013). Situacija pasikeičia įvedus fiksuotą įmoką už studiją, kai 2000/2001 mokslo metais už studijas kolegijose mokėjo – 44,5 proc. studentų, o tuo tarpu universitetuose pirmosiose studijų pakopose -32,6 proc (Lietuvos statistikos departamentas, 2015). Taigi, po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, matome stipriai išaugusį savomis lėšomis studijuojančių asmenų skaičių.

Švietimo sistemoje įvyko daug reikšmingų pokyčių, kol buvo prieita prie „studentų krepšelio“ sistemos Lietuvoje. Tačiau tik tokiu būdu - ieškant ir išbandant įvairius metodus yra įmanoma pasiekti geriausių rezultatų. Todėl matome, kad nuo nepriklausomybės atgavimo įvyko daug pokyčių šalies ūkio sistemoje, o tai rodo siekį užtikrinti sistemos rezultatyvumą.

1.3.3 Dabartinis studijų finansavimo modelis

Studijų finansavimas tik vienas iš universitetų ir kolegijų finansavimo šaltinių, kuris gali būti gaunamas tiek iš valstybės biudžeto, tiek ir iš pačių studentų. Aukštųjų mokyklų lėšas taip pat sudaro valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšos valstybinėms institucijoms, taip pat valstybės investicijų ir investicinių projektų lėšos. Į valstybinių institucijų finansavimą taip pat įeina pajamos iš ūkinės, mokslinės veiklos bei teikiamų paslaugų. Aukštosios mokyklos taip pat gali dalyvauti konkursuose ir gauti finansavimą moksliniams tyrimams. Lėšos taip pat yra gaunamos iš valstybės, tarptautinių ir užsienio fondų bei organizacijų. Institucija gali gauti paramą įstatymais nustatyta tvarka bei gauti kitais būdais teisėtas lėšas, kurios sudaro aukštosios mokyklos biudžetą (Lietuvos

Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Taigi, aukštųjų mokyklų finansavimas yra gana plataus pobūdžio.

Tačiau aukštosios mokyklos kiekvienais metais konkuruoja dėl studentų, siekdamos pritraukti kuo daugiau studentų į aukštąsias mokyklas, taip užsitikrinant didesnę finansavimą aukštajai mokyklai per studijų įmokas. Lietuvoje studijos gali būti finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų, gerai besimokantiems asmenims, o taip pat patys asmenys gali mokėti už savo studijas, Lietuvos įstatymai taip pat numato tikslinį studijų finansavimą. Šiuo metu vykdoma Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo politika nukreipta į rinkos veikimo mechanizmą. Visu pirma, kiekvienais metais studijų sritimis paskirstomas finansavimas, kurį nustato vyriausybė, atsižvelgdama į šalies ūkinius, socialinius bei kultūrinės plėtros poreikius (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Taigi, išties matome, kad valstybė numato tam tikras studijų sričių kvotas, siekiant patenkinti šalies ūkio poreikius, bet taip pat atsižvelgia į valstybės galimybes finansuoti aukštąjį mokslą.

Apie tai, kad aukštojo mokslo srityje veikia rinkos mechanizmai byloja ir esančių aukštųjų mokyklų statusai, kadangi šalia valstybinių aukštųjų mokyklų veikia ir nevalstybiniai universitetai bei kolegijos. Aukštosioms mokykloms tenka tarpusavyje konkuruoti, kadangi valstybė finansuoja studijų kryptis, o būsimasis studentas mokymosi įstaigą renkasi pats. Steigimas vis daugiau aukštųjų mokyklų, naujų studijų programos kūrimas yra susiję su dideliu skaičiumi asmenų, kiekvienais metais stojančių į aukštąsias mokyklas. Kadangi matoma tam tikrų studijų programų didelė paklausa, yra susitelkiama į tokių programų kūrimą, siekiant patenkinti esantį poreikį.

Matant panašias tendencijas Vokietijoje, susijusias su augančių studentų skaičiumi, bandoma dėmesį sukcentruoti į studijų programas, kurios bus paklausios darbo rinkoje ateinančiais metais (Kottmann ir de Weert, 2013). Vokietijos atveju matoma, kad atsižvelgiama ne į stojančiųjų norus ir pageidavimus, o žvelgiama į darbo rinkos situaciją. Apskritai Vokietijoje dažniausiai aukštosios mokyklose yra atsakingos už tai, kad būtų kuriamos studijų programos, kurios užtikrintų paklausą darbo rinkoje. Kottmann ir de Weert (2013) savo darbe pabrėžia, kad viena iš galimybių, valstybėms derinti darbo pasiūlą su paklausa, yra per studijų programas. Šiuo atveju suprantama, kad remiantis gautais duomenimis iš darbo rinkos vienos studijų programos yra kuriamos, o kitos yra uždaromos, taip siekiant švietimo įstaigų plėtros ir reformų bei prisitaikymo prie besikeičiančios darbo rinkos.

Apie situaciją, kad darbo rinkai nėra parengiama pakankamas reikiamų specialistų kiekis byloja ir tai, kad valstybė yra numačiusi ir vykdo tikslinį studijų finansavimą. Tikslinis finansavimas yra skiriamas aukštosioms mokykloms, siekiant parengti tam tikrų studijų programų specialistus, atsižvelgiant į būtiniausias valstybės poreikius (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Svarbu aptarti pagal ką yra atrenkamos studijų programos siekiant gauti lėšų

specialistų rengimui. LR Švietimo ir Mokslo ministro įstatyme „Dėl valstybės tikslinio finansavimo studijų programoms“ (2011) teigiama, kad teikiant paraiškas yra būtina pagrįsti specialistų ilgalaikį poreikį tam tikrame valstybės ūkio sektoriuje. Taip pat pateikiamas darbdavių ketinimas bendradarbiauti, tai yra įdarbinti asmenis po studijų baigimo (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Matoma, kad šiuo atveju svarbiausia pagrįsti ir pateikti argumentus, kodėl svarbu rengti tam tikrus specialistus bei įrodyti poreikį, kad šių specialistų rengimas yra valstybei reikalingas, taigi finansavimas priklauso nuo gebėjimo argumentuoti. Svarbus aspektas, kad pačios aukštosios mokyklos teikia paraiškas dėl tikslinio finansavimo, taigi, jos tampa tarsi iniciatorėmis, tačiau joms svarbiausia gauti finansavimą.

Tačiau dėl tokio studijų finansavimo modelio visuomenėje kyla daug diskusijų, daugiausia dėl to, kad vienu specialistų yra parengiama per daug, kitų – per mažai. Nors daugiausia yra kritikuojamas studijų finansavimo modelis, tačiau prie tokios situacijos susidarymo prisideda ir aukštųjų mokyklų strategija rengiant specialistus. Šio modelio ne rezultatyvumą parodo ir valstybės vykdomas tikslinis studijų finansavimas.

1.4 Politinių sprendimų įgyvendamas darbo rinkos ir švietimo srityje

Ankstesniuose skyriuose aptartas darbo rinkos veikimas, pasiūlos ir paklausos formavimas bei švietimo sistema aukštojo mokslo srityje. Tačiau vyriausybė taip pat išterpia reguliuojant ir įgyvendinant tam tikrus procesus darbo rinkoje bei švietimo srityje, rengiant specialistus aukštosiose mokyklose. Todėl priimtus ir įgyvendinamus sprendimus būtina analizuoti, kadangi pastarieji turi įtakos esamai situacijai darbo rinkoje. Šio skyriaus analizė pradedamas aptarimu valstybės vaidmens darbo rinkoje bei švietimo sistemoje bei analizuojamos valstybės vaidmens sąsajos šiose srityse.

1.5 Valstybės vaidmuo darbo rinkoje

Tam tikrus procesus, vykstančius darbo rinkoje, valstybė privalo reguliuoti, kadangi laisva rinka nepajėgi su jais susitvarkyti. Tačiau tik po nepriklausomybės atgavimo įvyko ryškūs pokyčiai darbo rinkos politikoje, kadangi iki nepriklausomybės valstybė atliko daugumą funkcijų, kurios dabar savaime sureguliuoja laisvoji rinka. Anksčiau valstybė vykdė darbdavių funkcijas, o nedarbo apskritai nebuvo, kadangi visiems įgijusiems specialybės buvo paskirtos darbo vietos (Gražulis ir Gruževskis, 2008). Šiuo metu pagrindinius savo uždavinius, susijusius su darbo našumu bei pajamomis laisvoji rinka išsprendžia, tačiau negeba užtikrinti socialinio teisingumo, dėl šios

priežasties į darbo rinkos politiką įsikiša valstybė, siekdama užtikrinti lygias galimybes įsidarbinti bei įgyti profesinę kvalifikaciją (Navickas, 2003).

Darbo rinkos politiką galima suskirstyti į dvi kryptis, priklausomai nuo jos vykdomų priemonių, tai gali būti pasyvios ir aktyvios priemonės (Martinkus, et al. 2003). Pasyvios formos susijusios su pasekmėmis atsiradus nedarbui, šiuo atveju valstybė turi numatyti kompensacinius mechanizmus, kurie numato kompensacijų mokėjimo tvarką bei kitas sąlygas. Aktyviomis priemonėmis laikoma valstybės veikla, kuri reguliuoja pasiūlos ir paklausos santykį darbo rinkoje (Martinkus, et al. 2003). Išties, valstybės veikla darbo rinkoje turėtų būti labiau koncentruojama į aktyvias priemones, siekiant išvengti pasyvių darbo rinkos priemonių naudojimo. Martinkus (2003) akcentuoja aktyvių darbo rinkos priemonių tikslą, pabrėždamas, kad būtent šiomis priemonėmis siekiama suderinti pasiūlą ir paklausą per tokias institucijas, kaip darbo birža, užimtumo tarnybos. Kiti autoriai (Makauskienė ir Nikitina, 1998) taip pat pabrėžia darbo rinkos reguliavimo aspektus susijusius su darbo rinkos pasiūla ir pakausa, suvokdami, kad tai vienas svarbiausių darbo rinkos reguliavimo tikslų, kuriuo siekiama patenkinti šalies ūkio poreikius atitinkamos kvalifikacijos ir profesinio pasirengimo specialistais. Šių autorių darbe taip pat apibrėžiama ir socialinė darbo rinkos funkcija, kuria siekiama adaptuoti nedarbančius asmenis prie rinkos sąlygų arba suteikti galimybę įgyti profesiją ar aukštesnę kvalifikaciją. Taigi, matome, kad darbo rinkos reguliavimas yra nukreiptas į darbo pasiūlos ir paklausos derinimą, kas gali būti daroma ir per įvairias institucijas, tokias kaip darbo birža, užimtumo tarnybos, o taip pat tai gali būti daroma ir per švietimo sistemą.

Valstybė taip pat gali įsikišti į darbo paieškos procesą ir padėti rasti asmeniui darbą, tačiau ir pats asmuo gali ieškotis darbo įvairiais būdais. Egzistuoja keli pagrindiniai darbo paieškos būdai, kurios dažniausiai naudoja asmenys. Pirmasis metodas yra susijęs su asmeniniais kontaktais, kai yra klausama draugų ar giminių dėl galimo darbo pasiūlymo. Kitas gana paplitęs metodas ieškoti darbo – masinio informavimo priemonėse, tokiose kaip internetas, spaudas. Trečias būdas, kurį pasitelkia asmenys, ieškantis darbo – viešojo įdarbinimo paslaugos, kitaip tariant darbo biržos, o taip pat būsimi darbuotojai, naudojami ir turimais tiesioginiais darbdavių kontaktais (Weber ir Mahringer, 2006). Taip pat yra naudojami ir kiti būdai, tačiau jie nėra taip plačiai naudojami. Tačiau galima daryti išvadą, kad masinio informavimo priemonėse ir darbo biržoje laisvos darbo vietos yra skelbiamos viešai, į jas gali pretenduoti visi asmenys, atitinkantys keliamus reikalavimus, ko nebūtų galima teigti apie tai, kai yra laisvos darbo vietos ir jos yra užimamos naudojantis asmeniniais kontaktais arba tiesiogiai kreipiantis į darbdavį.

Darbo biržos paslaugos sukonzentruotos ne vien tik į pagalbą asmeniui ieškant darbo, tačiau ir teikiama finansinė parama, kai asmuo yra netekęs darbo. Kertinė sąlyga, norint gauti nedarbo išmoka – asmuo turi būti registruotas darbo biržoje (Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio

draudimo įstatymas, 2003). Weber ir Mahringer (2006) atliktas tyrimas parodė, kad ieškantis darbo dažniausiai teiraujasi draugų apie jų galimai žinomas laisvas darbo vietas, o taip pat ieško darbo skelbimų žiniasklaidoje, šiek tiek daugiau nei pusė naudojami darbo biržos paslaugomis, tačiau tai gali būti susiję su teikiamomis išmokomis. Lietuvos darbo biržos tikslai numato derinti darbo rinkos pasiūlą ir paklausą, taip pat akcentuojama, kad turi būti didinamos darbingų asmenų, ieškančių darbo, užimtumo galimybės (Lietuvos darbo biržos prie SADM nuostatai, 2006). Esanti situacija darbo rinkoje, kai yra paruošiama daug aukštos kvalifikacijos specialistų taip pat verčia keisti ir tam tikrų institucijų, kaip šiuo atveju darbo biržos, vaidmenį. Matoma tendencija, kad šiuo metu Lietuvoje didesnis dėmesys yra skiriamas aukštos kvalifikacijos specialistų integracijai į darbo rinką, o nėra taip akcentuojami paprasti bedarbiai, neturintys aukštojo išsilavinimo (Darbo biržos informacinis biliutenis, 2008).

1.5.1 Valstybės vaidmuo švietimo rinkoje

Valstybė įsikiša į švietimo sistemą, siekdama užtikrinti dalykus, kurie patys savaime nesusireguliuoja. Valstybė aukštojo mokslo srityje prisiima atsakomybę už tai, kad užtikrins piliečių lygias teises įgyti aukštąjį išsilavinimą ir geriausiems dirbti mokslinį darbą, laiduos studijų ir mokslo kokybę, sieks, kad mokslo ir studijų sistema atitiktų visuomenės ir ūkio poreikius. Šioje srityje taip pat yra įsteigtos valstybinės aukštosios mokyklos, gerai besimokantiems asmenims valstybė studijas finansuoja (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Taigi, matome, kad valstybė vaidmuo aukštojo mokslo srityje apima daug aspektų.

Vyraujančios rinkos ydos aukštojo mokslo srityje, reikalauja valstybės įsikišimo formuojant ir įgyvendinant politiką šioje srityje, siekiant ištaisyti rinkos klaidas. Šiuo atveju pagrindinės ydos suprantamos kaip informacijos asimetrija ar netikslūs lūkesčiai (Corvers et al, 2006). Informacijos asimetrija suprantama kaip skirtingos šalių kompetencijos, tai yra viena pusė žino daugiau informacijos nei kita (Jakutis et al, 2007). Taip yra ir su aukštosiomis mokyklomis bei būsimaisiais studentais. Aukštoji mokykla disponuoja didesniu informacijos kiekiu apie jų teikiamas paslaugas nei susidomėjęs asmuo. Tuo tarpu netikslūs lūkesčiais susiję su ne visuomet racionaliais pasirinkimais (Corvers et al, 2006).

Valstybė, siekdama užtikrinti šalies ūkio poreikius atitinkančių specialistų rengimą, kartu užtikrina ir gerai besimokantiems asmenims nemokamą mokslą, todėl švietimo rinka suprantama, ne kaip įprasta, tačiau kaip kvazi-rinka, kadangi šioje srityje paslaugos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto ir yra tam tikras valstybės reguliavimas, nors šioje srityje egzistuoja rinkos mechanizmai (Bertolin, 2011). Tačiau, aukštųjų mokyklų paslaugos gali būti

finansuojamos ne tik iš valstybės biudžeto, tačiau ir iš individualių asmens lėšų. Visgi, valstybės reguliavimas aukštojo mokslo srityje vyksta ne tik teikiant finansavimą.

Studijų finansavimas kiekvienais metais yra paskirstomas studijų sritimis, atsižvelgiant į šalies ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius bei finansinės galimybes. Šią funkciją pavesta atlikti vyriausybei. Kadangi šiuo būdu ne visada pasiekiamas norimas rezultatas – parengiami specialistai atitinkantis darbo rinkos poreikius – yra teikiamas ir tikslinis studijų finansavimas (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009). Šiuo metu studijų finansavimo logika pagrįsta rinkos veikimo mechanizmu (Želvyš, 2013). Tokiu būdu, neskirstydama „studijų krepšelių“ atskiroms aukštosioms mokykloms, o palikdama pasirinko laisvę stojančiam, valstybė dalį koordinuojamų funkcijų perleidžia spręsti rinkai.

Studijų kokybės užtikrinimo yra siekiama per valstybės įsteigtą centrą darbui šioje srityje. Studijų kokybės ir vertinimo centro darbą koordinuoja švietimo ir mokslo ministerija. Šio centro vienas pagrindinių uždavinių yra skatinti aukštųjų mokyklų veiklos kokybę per išorinį vertinimą bei akredituojant institucijas ir studijų programas (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009). Tai yra itin svarbu, kadangi patys asmenys neturi pakankamai informacijos apie studijų kokybę, todėl tokiu būdu valstybė siekia, kad asmenims būtų suteiktos paslaugos, atitinkančios bendruosius kokybės standartus.

Aukštojo mokslo srityje valstybės intervencija ypač svarbi dėl rinkos ydų, kadangi egzistuoja informacijos asimetrija. Taip pat valstybė siekdama užtikrinti šalies ūkio poreikius atitinkančių specialistų parengimą, turi reguliuoti šį procesą, kadangi būsimieji studentai dažnai neturi pakankamai informacijos priimti teisingus sprendimus.

1.5.2 Specialistų poreikio prognozavimas

Siekis didinti šalies įmonių bei profesinio rengimo įstaigų konkurencingumą, būtinumas efektyviau naudoti lėšas, skirtas specialistų rengimui bei vis didėjančios investicijos į žmogiškąją kapitalą rodo specialistų poreikio prognozavimo svarbą (Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Pocius, 2010). Matydami, kad tiek pati valstybė investuoja į specialistų rengimą, tiek ir patys asmenys savanoriškai siekia aukštojo mokslo, todėl būtina apžvelgti valstybės bei kitų suinteresuotų šalių veiklą prognozuojant aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikį. Ne tik valstybė suvokia būtinumą atlikti specialistų prognozes, tačiau tai sritis, kuria domisi tiek ir pačios aukštosios mokyklos, tyrimus atlieka ir mokslininkai.

Lietuvoje darbo rinkos specialistų poreikio vertinimą atlieka įvairios įstaigos, o tiksliau tariant yra atliekamos darbo rinkos prognozės, apimančios užimtumo ir nedarbo rodiklius. Darbo

rinkos prognozes Lietuvoje vykdo Ūkio ir Finansų ministerijos bei Lietuvos darbo birža, tam tikras prognozes užimtumo srityje rengia ir Lietuvos Bankas (Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Pocius, 2010). Nors absolventų apklausos, atliekamos daugelyje šalių, rodo, kad 50-70 proc. respondentų teigia, kad jų baigtos studijos tuo metu, kai rinkosi studijų programas, darbo rinkoje buvo reikalingos ir paklausios. Lietuvoje šis skaičius siekia 60 proc. (Versum Credo Consulting, 2012). Taigi, būsimieji studentai remiasi informacija, kuri yra nepatikima, kadangi atliekami vertinimai dažniausiai apima šiuo metu esančias tendencijas, tačiau studijos trunka kelerius metus, o per tą laiką darbo rinkoje įvyksta nemažai pokyčių. Tačiau vyriausybė vis daugiau investuoja siekdama suteikti kuo daugiau vertingos informacijos būsimiems studentams. Šiuo metu yra parengta specialistų ir kompetencijų poreikio žemėlapių studija, kuri apibendrina atliktus tyrimus šioje srityje ir pateikia bendras gaires kaip turėtų vykti poreikio prognozės ateityje (BGI Consulting, 2010). Ši studija suteiks naudingos informacijos ne tik būsimiems studentams renkantis studijų programas, tačiau suteiks ir aiškesnę situacijos vaizdą vyriausybės atstovams teikiant finansavimą studijų sritims.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad darbo jėgos poreikio prognozes rengia nepriklausomos organizacijos kartu su vyriausybinėmis organizacijomis arba ministerijomis, o kai kuriose šalyse (Kanadoje, Japonijoje, JAV, Prancūzijoje, Švedijoje) šias funkcijas patikėta atlikti šalia ministerijų esantiems specialioms ekonominių tyrimų skyriams (Cörvers ir Hense, 2005). Kai kuriose šalyse atliktos prognozės naudojamos gana plačiai, kadangi informacija yra perduodama švietimo institucijoms, tačiau jos yra tik rekomendacinio pobūdžio, asmenims renkantis profesiją. Ši informacija perduodama ir darbdaviams, planuojant kvalifikacijos kėlimo kursus, o taip pat su prognozėmis supažindinamos ir regioninės bei nacionalinės įdarbinimo tarnybos (Cörvers ir Hense, 2005). Tačiau specialistų poreikių prognozės atlieka tik rekomendacinio pobūdžio funkciją, dėl šios priežasties jos nedaro reikiamos įtakos švietimo politikos sprendimams ir specialistus rengiančioms institucijoms.

Svarbus metodai ir tikslai, kuriais yra atliekamos prognozės, ir kurie skiriasi įvairiose šalyse. Štai Švedijos atliekamos prognozės yra labai plačios, kadangi atliekamas makroekonominis prognozavimas, yra tiriami tiek ir darbdaviai, tiek ir susijusios organizacijos, pvz. švietimo (Méhaut, 2006). Prancūzijos atliekamos prognozės nėra tokios plačios kaip Švedijoje, yra analizuojami makroekonominiai duomenys, kuriais remiantis daromos išvados apie užimtumą ir jo pasiskirstymą pagal sektorius (Méhaut, 2006). Nors šalys atlieka prognozes, tačiau siekiant gauti tiksliai patikimas išvadas, būtina įvertinti visas aplinkybes bei turėti prieigą prie reikiamų duomenų. Patikimiausios prognozės yra gaunamos, kai yra kartu derinami keli prognozavimo metodai. Atliekant specialistų prognozes gali būti naudojamas ekonometrinis modeliavimas, kuriame lygties pagalba yra aprašomi tiriamų ekonominių reiškinių ryšiai (Račkauskas, 2003). Šalia šio metodo, gali

būti atliekamos darbdavių apklausos bei ekspertų nuomonių tyrimai. Derinant šiuos metodus yra sumažinami atskirų metodų trūkumai ir išryškunami jų privalumai, taip gaunamas visapusiškas reiškinių suvokimas.

Didžiausia problema, kylanti Lietuvoje, siekiant atlikti darbo rinkos poreikių prognozes yra reikiamų rodiklių nepakankamumas. Norint gauti reikalingus ir patikimus duomenis reiktų atlikti darbdavių apklausas, atskirų sektorių prognozes, kurios būtų paremtos ekspertų vertinimais (Okunevičiūtė - Neverauskienė ir Pocius, 2010). Dar vienas svarbus aspektas, kuris trukdo siekti reikšmingų pasiekimų šioje srityje, yra riboti finansai, dėl kurios nėra įmanoma parengti statistikos, kuri būtų paremta išsisiniu statistinių duomenų stebėjimu ir detaliais duomenimis apie gyventojų profesinę struktūrą (Pocius, 2011). Taigi, bene didžiausią įtaką tyrimų trūkumui šioje srityje turi tiek duomenų nepakankamumas, tiek sudėtingi tyrimai, reikalaujantis daug laiko bei finansinių galimybių.

Siekiant geresnių darbo rinkos politikos rezultatų specialistų poreikio prognozavimas yra būtinas. Tačiau Lietuva susiduria su duomenų trūkumu, jų kokybe ir patikimumu, kas trukdo atlikti sėkmingus tyrimus. Šiuo metu atliekamos prognozės yra per daug fragmentiškos, todėl nėra ne tik naudingos, bet ir yra nepatikimos.

1.5.3 Valstybės intervencijos sąsajos darbo rinkos ir švietimo sistemoje

Darbo rinka yra glaudžiai susijusi su švietimo rinka, kurioje yra rengiami aukštos kvalifikacijos specialistai darbo rinkai. Ypač svarbi yra švietimo rinka, kadangi nuo asmens dalyvavimo švietimo rinkoje priklauso tolimesnės asmens galimybės dalyvauti darbo rinkoje. Visgi šios dvi rinkos yra labai skirtingos ir valstybės vaidmuo jose labai skiriasi. Darbo rinkoje vyrauja įprastai rinkai būdingi principai, tuo tarpu švietimo rinka suprantama kaip kvasi rinka, kurioje yra didesnė valstybės intervencija, todėl darbo rinka yra daug laisvesnė nei švietimo rinka. Tačiau švietimo srityje būtinas didesnis valstybės indelis siekiant efektyvesnių rezultatų ateityje – sėkmingesnės integracijos darbo rinkoje.

Tačiau ne visi mokslininkai sutinka su esamomis ydomis rinkoje, dėl kurių valstybė įsikiša ir reguliuoja darbo rinką ir švietimo sistemą. Traktuojama, kad individų pasirinkimai yra kaip galima racionaliausi. Tokiu atveju, darbo rinkoje esant idealioms sąlygoms vyksta savaiminis darbo rinkos pasiūlos ir paklausos susiregulavimas (Corvers et al, 2006). Tačiau savaiminis darbo išteklių pasiskirstymas turi nemažai trūkumų. Visu pirma, įvairiapusis darbo rinkos pobūdis bei iš anksto nulemti nelankstumo faktoriai nulemia tiek pasiūlos, tiek ir paklausos pusėje ilgalaikius nesuderinamumus tarp to ko reikia darbo rinkai ir kas joje yra. Dėl to susiduriama su nedarbo

problema, o darbdaviams yra sunkiau rasti reikiamos kvalifikacijos darbuotojų (BGI Consulting, 2010). Matoma, kad darbo rinka yra susijusi su švietimo rinka, kurioje yra rengiami specialistai aukštosiose mokyklose darbo rinkai. Valstybė, siekdama užtikrinti reikiamą atitinkamos kvalifikacijos ir srities specialistų poreikį, reguliuoja valstybės finansavimą studijų sritims atsižvelgdama į situaciją šalies ūkio sistemoje. Todėl negalima visko palikti savaiminiai susireguliuojimui dėl esamų rinkos ydų. Žinoma, yra dalykai, su kuriais darbo rinkos ir švietimo sistemos susitvarko pačios, tačiau tam tikrai atvejais į šį procesą, siekiant geresnių rezultatų privalo įsitraukti ir valstybė,

Bene kebliausia yra tai, kad stokojama argumentų teikiant prioritetus tam tikram išsilavinimo lygiui ar studijų sričiai, kas yra susijęs su stoka žinių apie darbo rinkos pasiūlos ir paklausos kiekybinius ir kokybinius parametrus dėl esamos bei numatomos padėties ateityje. Esamos situacijos analizės bei informacijos, apie galimas darbo rinkos projekcijas ateityje, stoka apsunkina tinkamą švietimo politikos planavimą bei įgyvendinimą (BGI Consulting, 2010). Tačiau siekiant intervencijos, pirmiausiai būtinas tinkamas planavimas, kuriam svarbus visų aplinkybių įvertinimas, atliekant dabartinės situacijos analizes bei numatant ateities galimus scenarijus. Tik kryptingai ir tikslingai vykdoma veikla švietimo srityje užtikrins sėkmingesnę asmenų integraciją darbo rinkoje.

1.6 Apibendrinimas ir tyrimo prielaidos

Vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos darbo rinkos funkcionavimui yra šalies ūkio poreikius atitinkantis specialistų rengimas. Darbo rinkoje pasiūla suvokiama kaip asmens gebėjimas ir noras dirbti, o paklausa yra darbo vietos, kurias gali pasiūlyti darbdaviai. Priklausomai nuo pasiūlos ir paklausos santykio darbo rinkoje gali atsirasti darbo jėgos perteklius, tokiu atveju atsiranda nedarbo problema, tai taip pat aktualu jeigu tam tikros srities specialistų darbo rinkai yra parengiama per daug. Galimas atvejis, kai yra darbo jėgos trūkumas, nors darbo rinkoje poreikis tam tikrų specialistų egzistuoja, tokiais atvejais tai neigiamai atsiliepia šalies ekonomikai.

Pusiausvyra darbo rinkoje susidaro tada, kai nėra darbo užmokesčio ir darbo jėgos pokyčių tendencijų, tada patenkinti ir darbuotojai ir darbdaviai, o pasiūla lygi paklausai. (Ehrenberg ir Smith, 2000). Taigi, nuo darbo jėgos kiekio ir poreikio priklauso darbo užmokestis darbo rinkoje. Kadangi didėjant darbo užmokesčiui, pasiūla taip pat didėja, tačiau augant darbo apmokėjimui darbo paklausa mažėja ir tuo atveju, esant kuo aukštesniam darbo užmokesčiui, tuo mažesnę darbo jėgos kiekį norimą samdyti (Bermatonytė, 1992). Taigi, specialistui yra parankiau, kai darbo rinkoje jo srities atstovų yra mažiau, kadangi asmuo turi daugiau galimybių kontroliuoti darbo užmokestį.

Įtakos darbo jėgos pasiūlos ir paklausos santykiui darbo rinkoje turi daugelis aspektų, kurie susiję su ekonominiais, socialiniais bei politiniais veiksniais, nors politiniais veiksmais siekiama užtikrinti subalansuotą pasiūlos ir paklausos santykį darbo rinkoje, tačiau neišvengiamai darbo rinkoje gali susiformuoti perteklinė arba deficitinė darbo rinkoje, kai trūksta arba yra perteklius tam tikros srities specialistų.

Tyrimo tikslas: palyginti aukštosiose mokyklose suformuotą specialistų pasiūlą su laisvų darbo vietų paklausa darbo rinkoje.

Tyrimo objektas: specialistų rengimas aukštosiose mokyklose

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagal švietimo sritis nustatyti, kurioje ekonominės veiklos srityje galės dirbti parengti specialistai.
2. Įvertinti, ar egzistuoja pusiausvyra tarp pasiūlos ir paklausos išskirtose ekonominės veiklos srityse.
3. Išsiaiškinti ar vyksta pokyčiai laiko prasme, rengiant specialistus aukštosiose mokyklose, atsižvelgiant į laisvas darbo vietas.
4. Išsiaiškinti kokios švietimo sritys yra finansuojamos tiksliniu būdu.
5. Rasti priežastis, kurio lemia, kad darbo rinkoje susiformuoja tam tikrų specialistų perteklius ar trūkumas.

2 TYRIMO METODOLOGIJA

2.1 Tyrimo duomenys

Šiame darbe, siekiant išsikeltų tikslų, bus analizuojami antriniai duomenys, kuriuos pateikia Lietuvos statistikos departamentas apie aukštųjų mokyklų absolventus. Bus analizuojami visų Lietuvos aukštųjų mokyklų absolventai, kurie bus atrenkami pagal studijų sritis, kurias yra baigę. Duomenys bus renkami apie asmenys, įgijusius aukštąjį išsilavinimą 2008 – 2014 metais. Šis laikotarpis pasirinktas dėl duomenų prieinamumo, kadangi duomenys apie laisvas bei užimtas darbo vietas yra būtent šiuo laikotarpiu, todėl nėra prasminga analizuoti ankstesnius duomenys apie parengtus specialistus aukštosiose mokyklose, kadangi nebus galima atlikti lyginamosios analizės tarp esamų specialistų ir laisvų darbo vietų. Tikslingiau būtų tirti bedarbius pagal studijų sritis, kurias asmenys yra baigę, tačiau tokių duomenų Lietuvos statistikos departamentas nepateikia.

Pasirinkta tirti asmenis baigusius aukštąsias mokyklas, todėl kad ne visi įstoję į aukštąsias mokyklas jas baigia, todėl automatiškai į darbo rinką nepatenka kaip asmenys su aukštuoju išsilavinimu, o būtent absolventai iš švietimo sistemos pereina į darbo rinką. Darbe bus analizuojami parengti specialistai kolegijose ir universitetuose, tačiau universitetuose parengti specialistai bus analizuojami tik įgiję bakalauro laipsnį, kadangi jeigu į analizę bus įtraukiami ir magistrantai didelė tikimybė, kad duomenys gali persidengti, kadangi tie patys asmenys, baigę bakalauro studijas, tęsia mokslus magistrantūroje. Nors bedarbių, su aukštuoju išsilavinimu, skaičius yra vienas mažiausių, tačiau egzistuoja, todėl aktualu tirti būtent baigusius asmenys, kadangi tai rodo, kad egzistuoja tam tikri neatitikimai darbo rinkoje. Nors tikslesni rezultatai būtų gauti analizuojant bedarbius pagal studijų sritis, tačiau šie duomenys tyrimui yra tinkami, kadangi parodo, kiek aukštosiose mokyklose parengti specialistai atitinka darbo rinkos poreikius. Šie duomenys parodo šalies darbo jėgos struktūrą ir galima daryti išvadas dėl darbo jėgos poreikių užtikrinimo darbo rinkoje.

Šalia šių duomenų bus analizuojamos laisvo darbo vietos, kurias pateikia Lietuvos statistikos departamentas pagal ekonominės veiklos rūšis. Bus tiriamas 2008-2014 metų laikotarpis, kadangi tokių metų duomenis pateikia Lietuvos statistikos departamentas.

Taip pat bus analizuojamos tiksliniu būdu finansuojamos studijų programos, šie duomenys bus gauti iš 2012-2014 metų švietimo ir mokslo ministro įsakymų dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus. Studijų programos, gaunančios tikslinį finansavimą buvo suskirstytos į švietimo sritis, kurios yra išskirtos Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl LŠK – Lietuvos švietimo klasifikatoriaus patvirtinimo (2005). 2012-2014 metų

laikotarpis pasirinktas, kadangi tik nuo 2012 metų valstybė pradėjo teikti tikslinį finansavimą studijų programoms, kurių šalies ūkio sistemoje yra trūkumas.

Siekiant gautiems rezultatams rasti paaiškinimą, bus ieškoma įvairių dokumentų, nagrinėjančių konkrečias ekonominės veiklas. Tai naudinga, kadangi įvairiose dokumentuose galima rasti įvairių sričių atstovų pasisakymų dėl konkrečios srities atstovų situacijos darbo rinkoje ir atsižvelgiant į kiekybinius ir kokybinius rezultatus daryti išvadas dėl specialistų trūkumo ar pertekliaus darbo rinkoje.

2.2 Duomenų rinkimo metodas

Tyrimui atlikti pasirenkamas kiekybinis ir kokybinis tyrimo metodas. Siekti užsibrėžtų tikslų bus siekiama taikant kiekybinę antrinę duomenų analizę bei dokumentų turinio analizę. Antrinės duomenų analizės tyrimo metodas pasirinktas dėl to, kad apima visas oficialiai skelbiamas darbo vietas, o taip pat pateikiama visa reikiama informacija apie kiekvienais metais aukštąsias mokyklas baigiančius asmenis pagal studijų sritis.

Darbe bus analizuojami parengti specialistai pagal sritis, kurios yra išskirtos LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl LŠK – Lietuvos švietimo klasifikatoriaus patvirtinimo (2005), kurioje yra nurodytos sritys ir į jas įeinančios posritys. O darbo vietas analizuojamos pagal ekonominės veiklos rūšis, kurios yra išskirtos Statistikos departamento prie LR vyriausybės generalinio direktoriaus įsakyme dėl ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus patvirtinimo (2007). Darbe bus siekiama susieti studijų sritis su ekonominės veiklos rūšimi ir stebėti esamą situaciją ir vykstančius pokyčius. Šalia šių duomenų bus atlikta tikslinio finansavimo, pagal švietimo sritis, analizė 2012-2014 metais.

Kokybinio tyrimo instrumentas – dokumentų turinio analizė, šiuo atveju analizuojamais dokumentais tampa – straipsniai, kuriuose yra aptariama konkrečios ekonominės veiklos srities specialistų situacija darbo rinkoje. Straipsniuose bus ieškoma įvairių sričių ekspertų pasisakymų dėl konkrečių specialistų padėties darbo rinkoje. Dokumentų bus ieškoma www.google.com paieškos sistemoje. Paieškos sistemoje įvedama ekonominės veiklos /švietimo sritis arba specialisto profesijos pavadinimas. Prie šių raktinių žodžių prideda:

1. Specialistų poreikis darbo rinkoje
2. Specialistų perteklius/trūkumas darbo rinkoje
3. Specialistų situacija darbo rinkoje.

Antrinė duomenų analizė naudinga, kadangi apima visus oficialius duomenis apie laisvas darbo vietas ir aukštųjų mokyklų absolventus, o tuo tarpu kokybinis metodas papildo antrinę

duomenų analizę ir leidžia tiksliau suprasti tiriamą reiškinį. Yra būtina derinti kiekybinį tyrimo metodą su kokybiniu, kadangi kiekybinė tik konstatuoja specialistų pusiausvyrą, perteklių arba trūkumą darbo rinkoje, tačiau nepaaiškina šio reiškinio, todėl abu tyrimo metodai yra reikalingi.

2.3 Duomenų analizės metodas

Antriniai duomenys apie aukštųjų mokyklų absolventus pagal studijų sritis bus suderinti pagal ekonominės veiklos sritis, tai yra bus nustatyta, kurioje srityje parengtas specialistas galėtų dirbti pagal įgytą kvalifikaciją. Siekiant įvertinti ar rengiami specialistai atitinka darbo rinkos poreikius bus apskaičiuojamas atitikimo santykis. Duomenys apie kolegijų ir universitetų absolventus statistikos departamentas pateikia atskirai, todėl pirmiausia yra apskaičiuojama aukštųjų mokyklų absolventų skaičius kiekvienais metais. Tada darbo vietų skaičius dalijamas iš absolventų skaičiaus ir gaunamas atitikimo santykis. Esant pusiausvyrai tarp darbo vietų ir specialistų, atitikimas bus lygus 1, jeigu gaunamas santykis didesnis nei vienas, tai rodo, kad darbo vietų yra daugiau nei specialistų, o jeigu skaičius mažesnis už vieną – darbo rinkoje jaučiamas specialistų perteklius darbo vietų atžvilgiu. Duomenys taip pat bus analizuojami laiko atžvilgiu siekiant įvertinti pokyčius, vykstančius darbo rinkoje.

Gauti atitikimo santykiai bus lyginami su tikslinio finansavimo rezultatais, siekiant įvertinti, ar tikslinis studijų finansavimas teikiamas atsižvelgiant į situaciją darbo rinkoje. Tačiau prieš tai, remiantis švietimo ir mokslo ministro įsakymais, dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus (2012, 2013, 2014), studijų programos bus suskirstytos pagal švietimo sritis, kurios yra išskirtos LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl LŠK – Lietuvos švietimo klasifikatoriaus patvirtinimo (2005). Tada bus apskaičiuojama, kokia tikslinio finansavimo dalis tenka kiekvienai švietimo sričiai. Šie duomenys parodo, ar lėšos yra investuojamos į sritis, kuriose, pagal gautus rezultatus, yra specialistų trūkumas.

Kokybiniame tyrime – dokumentų turinio analizėje – naudojant išskirtus raktinius žodžius bus ieškoma informacijos, patvirtinančios gautus duomenis, atlikus kiekybinį tyrimą. Iš įvairių ekspertų – politikos, darbdavių bei aukštųjų mokyklų atstovų – pasisakymų bus siekiama suprasti, kas lemia susiklosčiusią situaciją konkrečios srities specialistų atžvilgiu. Bus ieškoma argumentų, kuriais remiantis ekspertai siekia įrodyti specialistų padėtį darbo rinkoje.

2.4 Duomenų interpretacija

Tyrimo duomenys interpretuojami remiantis teorinėmis prielaidomis, išreikštomis pirmoje darbo dalyje. Siekiant geriau suprasti kiekybinius duomenis buvo atliktas kokybinis tyrimas, siekiant gauti paaiškinimą kiekybinio tyrimo rezultatams. Tačiau būtina kritiškai vertinti ir kokybinio tyrimo duomenis, kadangi ne visada straipsniuose pateikiami objektyvūs duomenys. Susiklosčiusiai situacijai, kai darbo rinkoje susidaro tam tikrų specialistų trūkumas ar perteklius, įtakos turi įvairūs veiksniai, todėl duomenys interpretuojami remiantis rinkos veikimo logika, o taip pat atsižvelgiama į tai, koks yra valstybės vaidmuo darbo rinkos ir švietimo srityje. Taigi, duomenys interpretuojami pagal tai, kas turi didžiausią įtaką tam, kad darbo rinkoje susiformuoja konkrečių sričių specialistų perteklius ar trūkumas.

2.5 Tyrimo eiga ir organizavimas

Pirmiausiai, darbe bus siekiama suderinti ekonominės veiklos rūšis su švietimo sritimis, siekiant apskaičiuoti atitikimo santykį tarp laisvų darbo vietų ir parengtų absolventų aukštosiose mokyklose. Dėl esančių gana didelių skirtumų tarp ekonominės veiklos ir švietimo sričių, nepavyko suderinti visų duomenų, todėl liko keletas neišanalizuotų sričių.

Vėliau, remiantis 2012, 2013 ir 2014 metų Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymai „Dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus“, studijų programos buvo suskirstytos pagal švietimo sritis, siekiant palyginti gautus rezultatus su atitikimo rezultatai ir įvertinti ar atsižvelgiant į specialistų trūkumą yra skiriamas tikslinis finansavimas. Duomenys, šiuo atveju, naudingi ir tuo, kad yra nurodomos konkrečios studijų programos, todėl galima numatyti ir kokių konkrečiai specialistų darbo rinkoje trūksta. Tai yra svarbu, kadangi kai kurios ekonominės veiklos sritys yra labai plačios, apimančios ne vieną švietimo sritį.

Atlikus atitikimo analizę bei išsiaiškinus švietimo sritis, gaunančias tikslinį finansavimą, yra prieinama prie straipsnių, analizuojamoms sritimis, paieškos. Daugiausiai straipsnių buvo rasta naujienų portaluose, tokios kaip www.delfi.lt, www.15min.lt, www.alfa.lt, www.respublika.lt. Apie vienas sritis, tokias kaip pedagogika, žemės ūkis, žiniasklaidoje yra kalbama daug, tačiau yra sričių, kurios straipsniuose yra aptariamoms daug rečiau. Tai sritys, susijusios su transportu, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugomis. Straipsniuose dažniausiai kalba politikos, aukštųjų mokyklų bei darbdavių atstovai, todėl kai kurie pasisakymai gali būti kiek subjektyvūs, kadangi atstovauja tam tikros šalies interesus.

3 TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS IR APTARIMAS

3.1 Tiriamos ekonominės veiklos sritis

Šiame darbe yra išskirta 11 pagrindinių ekonominės veiklos sričių¹, suderintų su švietimo sritimis, kurios yra sugrupuotos pagal Lietuvos švietimo klasifikatorių². Būtina pabrėžti, kad nepavyko suderinti visų ekonominės veiklos rūšių su švietimo sritimis, kadangi atsiranda labai dideli skirtumai ir neatitikimai, todėl gauti rezultatai būtų buvę itin netikslūs, todėl liko neįvertintos tokios ekonominės veiklos rūšys:

1. Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas.
2. Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas.
3. Nekilnojamojo turto operacijos.
4. Profesinė, mokslinė ir techninė veikla.

Švietimo sritis, kurios neįtrauktos į analizę:

1. Humanitariniai mokslai (religija, užsienio kalbos, gimtoji kalba, istorija, archeologija, filosofija ir etika)
2. Socialiniai ir elgsenos mokslai (psichologija, sociologija ir kultūrologija, politikos mokslai, pilietiškumas bei ekonomika)
3. Fiziniai mokslai (fizika, chemija, mokslas apie žemę)
4. Veterinarija
5. Aplinkosauga (aplinkosaugos technologijos, gamtinė aplinka ir laukiniai gyvūnai bei sanitarijos ir higienos tarnybos)
6. Inžinerija ir inžinerinės profesijos (mechanika ir metalo darbai, elektra ir energija, elektronika ir automatika, cheminės medžiagos, variklinės transporto priemonės)

Šių ekonominės veiklos sričių suderinti nepavyko, nes jos yra arba per daug plačios arba per daug siauros. Pvz. veterinarija įeina į profesinę, mokslinę ir techninę veiklą, tačiau analizuoti vien tik šią vieną studijų sritį su tokia plačia ekonomine sritimi yra netikslinga, kadangi į šią veiklą įeina daug kitų sričių, ne vien tik veterinarija, todėl gauti duomenys būtų neteisingi. Ekonominės veiklos rūšis - elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas galėtų būti derinama su inžinerija, tačiau

¹Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas dėl ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus patvirtinimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 119-4877.

²LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl LŠK – Lietuvos švietimo klasifikatoriaus patvirtinimo. Valstybės žinios, 2005, Nr. 45-1485.

vėlgi, veiklos laukas, palyginus su studijų sritimi, yra per daug siaura. Dėl minėtų priežasčių aukščiau išvardintos sritys liko neanalizuotos. Tačiau darbe yra išskirta 11 sričių, kurios yra suderintos pagal studijų kryptis ir yra gana panašios, nors tam tikrų netikslumų yra, tačiau jie yra įvardinami prie ekonominių veiklos sričių analizės.

Taigi darbe yra išskirtos ir bus analizuojamos tokios sritys:

1. Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
2. Mokytojų rengimas ir pedagogika
3. Informacija ir ryšiai
4. Kasyba ir karjerų eksploatavimas bei apdirbamoji gamyba
5. Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
6. Transportas ir saugojimas
7. Statyba
8. Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla
9. Viešasis valdymas ir gynyba bei privalomasis socialinis draudimas
10. Apgyvandinimo, maitinimo paslaugų ir kita aptarnavimo veikla
11. Administracinė, didmeninė ir mažmeninė prekyba bei finansinė ir draudimo veikla

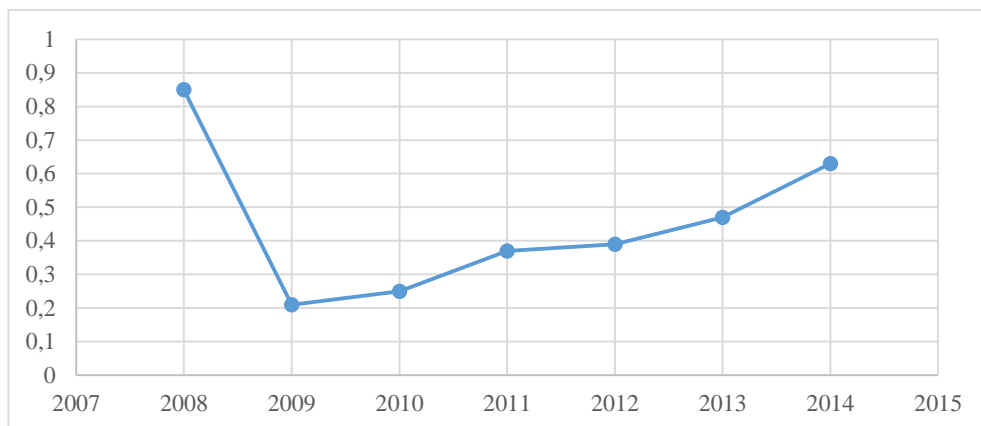
Pradedant nagrinėti atskirų sričių specialistų, parengtų aukštosiose mokyklose, atitikimą ekonomikos veiklos rūšims, būtina apžvelgti apskritai esamas laisvas darbo vietas bei parengtus specialistus aukštosiose mokyklose, apimant visas 11 nagrinėjamų sričių.

1 diagramos duomenys³ gauti, pirmiausiai apskaičiuojant visas laisvas darbo vietas, esančias nagrinėjamos ekonominės veiklos srityje. Šis skaičius buvo gautas iš apskritai visų laisvų darbo vietų atimant laisvas darbo vietas ekonominėse veiklos srityse, kuriose nebuvo nagrinėtos. Analogišku būdu yra apskaičiuojamas absolventų skaičius kolegijoje ir universitetuose – iš visų sričių absolventų, yra atimami absolventai, kurie neįtraukti į analizę. Tada visos laisvos darbo vietos dalijamos iš absolventų skaičiaus. Gauti rezultatai atsispindi 1 diagramoje, kurie atskleidžia, kad darbo rinkoje matomas laisvų darbo vietų trūkumas parengtų specialistų atžvilgiu, o tai savaime sąlygoja specialistų neatitikimą pagal ekonominės veiklos rūšis. Nuo 2009 metų yra tikslingai einama link pusiausvyros tarp specialistų ir darbo vietų, tačiau tai labiau sąlygoja mažėjantis studentų skaičius aukštosiose mokyklose. Didžiausias atitikimas laisvų darbo vietų, atsižvelgiant į parengtus specialistus, matomas 2008 metais, vėliau stebimas didelis nuosmukis ir net praėjus 6-eriems metams situacija darbo rinkoje yra prastesnė negu 2008 metais. Nors kiekvienais metais matomas progresas,

³ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=32423def-4642-40f8-b31f-e748e302a2cd>> [žiūrėta 2015-12-09].

tačiau reiktų pažymėti, kad 2008 metais laisvų darbo vietų buvo užregistruota virš 22 tūkst., tuo tarpu 2014 metais dukart mažiau - 11 600. Svarbu akcentuoti, kad darbo vietos pateikiamos bendrai, neatsižvelgiant į reikalaujamą išsilavinimą darbo vietai užimti.

1 diagrama. Laisvų darbo vietų santykis, parengtų specialistų aukštosiose mokyklose atžvilgiu

3.2 Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė

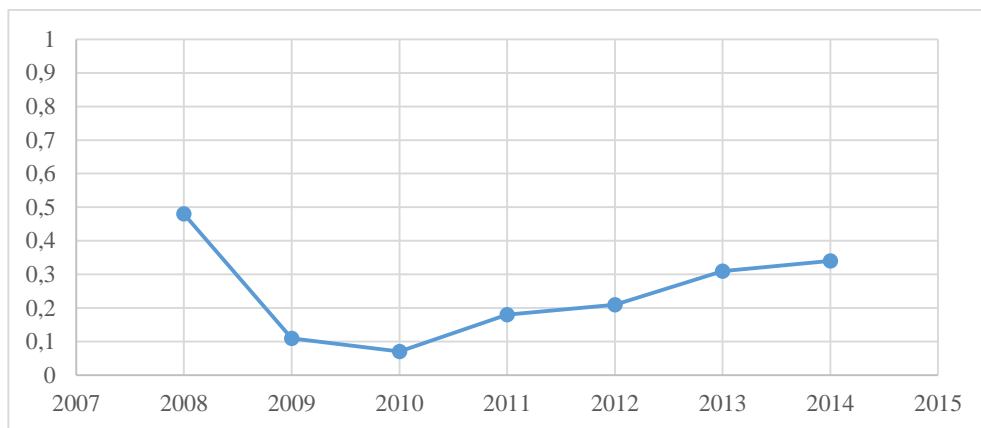
Į šią sritį įeina augalininkystė, gyvulininkystė, medžioklė ir su tuo susijusių paslaugų veikla, įvairių gyvulių bei augalų auginimas, taip pat įtraukiama žvejyba. Su šia veikla yra susiję asmenys, baigę augalininkystės, gyvulininkystės, sodininkystės, miškininkystės bei žuvininkystės specialybes, apibendrintai vadinamos žemės ūkio specialybės.

2 diagramos rezultatai⁴ buvo gauti laisvas darbo vietas žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės srityje dalijant iš sumos, gautos sudėjus kolegijų ir universitetų absolventus, parengtus darbui šioje ekonominėje veikloje, skaičiaus. Taigi, buvo taikoma tokia formulė atitikimui žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės srityje apskaičiuoti: laisvos darbo vietos/(kolegijų absolventų + universitetų absolventų). Taigi, gauti rezultatai atspindi 2 diagramoje, kurie rodo, kad neatitikimas tarp darbo vietų ir specialistų šioje srityje egzistuoja. Nors atitikimas buvo didžiausias 2008 metais, tačiau stipriai sumažėjo 2009 metais, tačiau jau 2011 metų matomas tam tikros tendencijos, jog atotrūkis mažėja. Teigiamiems pokyčiams įtakos turėjo tiek ir laisvų darbo vietų skaičiaus didėjimas, tiek ir nuo 2011 metų mažėjantis absolventų skaičius šioje srityje, kadangi laisvų darbo vietų nuo 2011 iki 2014 metų išaugo nuo 92 iki 134 t.y. 45%, o absolventų tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo nuo 525 iki 391 t.y. 25,5%. Galima matyti, kad darbo vietų yra triskart mažiau nei parengtų specialistų aukštosiose mokyklose. Tačiau tik 2012 metų darbo biržos prognozės duomenimis, miškininkai buvo

⁴ Lietuvos statistikos departamentas. <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=96399628-41ce-46d5-b0f4-fa546fd9a68d>> [žiūrėta 2015-12-12].

išskirti tarp specialistų su mažomis galimybėmis įsidarbinti, nors situacija 2012 metais nėra tokia prasta, kaip 2010 metais, tačiau jau 2014 metais šių specialistų galimybės nėra vertinamos kaip žemos, tačiau ir analizės duomenys rodo, kad situacija šių specialistų atžvilgiu nuo gerėja.

2 diagrama. Atitikimas žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės srityje

Kaip matome iš 1 lentelės duomenų⁵, kurie gauti pirmiausiai studijų programas suskirstant į švietimo sritis. Vėliau apskaičiuojama, kokią tikslinio finansavimo dalį, nuo visų nagrinėjamų švietimo sričių, gauna žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sritis. Nors situacija žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės veiklos srityje gana aiški – neatitikimas egzistuoja, kuris pasireiškia per specialistų perteklių, tačiau aukštosiose mokyklose specialistai yra rengiami, o valstybė taip pat skiria nemažą dalį, tiksliniam finansavimui skirtų lėšų, rengti šios srities specialistus. 1 lentelė rodo, kad daugiausiai tikslinio finansavimo žemės ūkio sričiai buvo teikiama 2012 metais, kai tik buvo pradėtas vykdyti tokio pobūdžio finansavimas, tačiau analizuojamu laikotarpiu, būtent šiais metais buvo jaučiamas didžiausias neatitikimas, o valstybė, daugiau kaip penktadienį studijų vietų skyrė šiai sričiai. Tačiau 2013 metais šios srities finansavimas stipriai krito, tam įtakos galėjo turėti ypač didelis finansavimo neatitikimas, esamos situacijos atžvilgiu ankstesniais metais, kai esant labai dideliame specialistų pertekliui darbo rinkoje, yra skiriamos papildomos lėšos šių specialistų rengimui. Bene daugiausia finansavimo skiriama agronomijos, gyvulininkystės bei žemės ūkio technologijų sričių specialistų rengimui, 2014 metais tiksliniu finansavimu taip pat prisidedama prie miškininkystės specialistų rengimo.⁵ Tokios tendencijas gali rodyti, kad visgi tam tikrų specialistų

⁵ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarų tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais. Valstybės žinios. 2012. Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarų tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais. Valstybės žinios. 2013. Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarų tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. Valstybės žinios. 2014. Nr. 6959.

trūkumas šioje srityje egzistuoja, tačiau bendra šios ekonominės veiklos situacija yra neatitinkanti darbo rinkos poreikių.

1 lentelė. Žemės ūkio studijų programų finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk.	Proc. nuo visų vietų
2012	0,21	43	22,75%
2013	0,31	16	4%
2014	0,34	113	15,78%

Apie tai, kad darbo rinkoje vyrauja specialistų perteklius yra kalbama retai, kadangi dažniausiai apie tai pasisako aukštųjų mokyklų atstovai, kurie nėra suinteresuoti kalbėti apie tai, kad ruošiami specialistai, kurių darbo rinkoje yra gausu. 2013 metų darbo biržos duomenimis, būtent žemės ūkis buvo sritis, kurioje darbo jėgos poreikio augimas buvo mažiausias.⁶ Tačiau žemės ūkio studijų sričiai nėra teikiamas mažiausias finansavimas, nors 2009 ir 2010 metais neatitikimas šioje darbo srityje tik dar labiau didėjo. Įvairūs ekspertai, dažniausiai aukštųjų mokyklų atstovai, labiau linkę kalbėti apie šios srities specialistų trūkumą darbo rinkoje. Tačiau analizės duomenys rodo, kad darbo rinkoje šių specialistų yra perteklius, o laikytina priežastimi gali būti tai, kad studentai, rinkdamiesi žemės ūkio srities mokslus dažniausiai jau dirba žemės ūkio srityje (turi savo ūkius arba dirba tėvų ūkyje), todėl siekia pagilinti savo žinias ir įgūdžius akademinio lygmeniu⁷. Dažniausiai tokie asmenys renkasi žemės ūkio technologijų studijų programas, teigia tiek Utenos kolegijos atstovė R. Kavoliūnienė bei ASU prorektorius J. Čaplikas.⁷ Taip pat šiai studijų programai skiriamas tikslinis finansavimas. Taigi, galima daryti išvadą, kad šios programos absolventai dažniausiai neieško darbo, o įgytas žinias panaudoja individualioje veikloje.

Ekspertai taip pat pabrėžia, kad įsidarbinimo perspektyvos priklauso ir nuo to, kokia konkreiti žemės ūkio sritis yra pasirinkta.⁷ Aukštųjų mokyklų atstovai daugiausia kalba apie agronomijos bei gyvulininkystės specialistų rengimą, taip pabrėždami šių specialistų poreikį darbo rinkoje.⁸ Tačiau stebimos tendencijos, kad vis daugiau yra norinčių studijuoti miškininkystę, tokios tendencijos gali sąlygoti šių specialistų pertekliaus formavimąsi darbo rinkoje. Įdomi tendencija, kad

⁶ Straipsnis „N. Putinaitė. Verkiant trūksta žemės ūkio specialistų“. Prieiga per internetą:

<<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/n-putinaite-verkiant-truksta-zemes-ukio-specialistu.d?id=64058148>> [žiūrėta 2015-11-08].

⁷ Straipsnis „Pamiršta studijų kryptis, kurios specialistus graibstyte graibsto“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/projektai/zemes-verslas/zemes-ukis-is-arti/pamirsta-studiju-kryptis-kurios-specialistus-graibstyte-graibsto.d?id=68719676>> [žiūrėta 2015-11-09].

⁸ Straipsnis „Žemės ūkio specialistų reikia, tik iš kur paimti?“. Prieiga per internetą:

<<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/zemes-ukio-specialistai-vis-dar-raudonojoje-knygoje-234-426019>> [žiūrėta 2015-11-11].

nors pats ASU prorektorius prof. J. Čaplikas teigia⁹, kad mažėja šių specialistų poreikis, tačiau valstybė šiems specialistams parengti teikia tikslinį finansavimą. Tokie veiksmai rodo, kad valstybės vykdoma politika nėra adekvati, kadangi lėšos yra panaudojamos, tačiau neužtikrinamas tikslų įgyvendinimas.

ASU viešųjų ryšių atstovė L. Žemaitienė teigia¹⁰, kad agronomai dažniausiai dirba privačiame sektoriuje, o tuo tarpu miškininkai – valstybiniame sektoriuje. Taigi, galima daryti išvadas, kad agronomai ieškodami darbo dažniau gali naudotis asmeniniais kontaktais, o galimai laisvos vietos ne visada yra skelbiamos viešai, o tuo tarpu miškininkams tokių galimybių yra mažiau, jie darbo turi ieškoti kitais būdais.

Lietuvos darbo biržos atstovė M. Jankauskienė DELFI teigia¹¹, kad situacija šioje srityje jau daug metų nesikeičia - darbo biržoje yra daugiau registruojama šios srities specialistų nei darbo vietų (397 specialistai, 185 laisvos vietos). Visgi M. Jankauskienė pripažįsta¹¹, kad yra jaučiamas šios srities atstovų – agronomų – trūkumas. Apie žemės ūkio ir žuvininkystės specialistų perteklių byloja ir CVbankas.lt informacija¹², kurioje teigiama, kad šios srities atstovams yra registruojama mažiausiai darbo skelbimų.

Taigi, galima daryti išvadas, kad neatitikimas iš dalies atsiranda dėl to, kad dalis absolventų, baigę studijas, neieško darbo dėl šios veiklos specifiškumo, kadangi savo žinias pritaiko savo individualiame arba tėvų ūkyje. Nors teigiama, kad labai trūksta šios srities specialistų, tačiau straipsnių analizė parodė, kad trūksta tik agronomų, gyvulininkystės, žemės ūkio technologijų specialistų, tačiau atsiranda ir sritis, kurios specialistų netrūksta, o jau formuojasi jų perteklius – miškininkystės. Visgi žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė yra sritis, kurioje darbo jėgos poreikis augo mažiausiai, tai patvirtina ir darbo biržos atstovai bei darbo skelbimų internetiniai puslapiai, tačiau į tai neatsižvelgiama, kadangi nemaža dalis šios srities studijų programų yra finansuojama tiksliniu būdu.

⁹ Straipsnis „Kaimui vėl reikia agronomų, zootechnikų“. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/verslas/kaimui_vel_reikia_agronomu_zootechniku/> [žiūrėta 2015-12-11].

¹⁰ Straipsnis „Žemės ūkio specialistų reikia, tik iš kur paimti?“. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/zemes-ukio-specialistai-vis-dar-raudonojoje-knygoje-234-426019>> [žiūrėta 2015-11-11].

¹¹ Straipsnis „Žemės ūkio specialistų reikia, tik iš kur paimti?“. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/zemes-ukio-specialistai-vis-dar-raudonojoje-knygoje-234-426019>> [žiūrėta 2015-11-11].

¹² Straipsnis „Kokių specialistų ieško darbdaviai ir kur nori dirbti patys darbuotojai?“. Prieiga per internetą: <<http://www.cvbankas.lt/karjeros-patarimas/kokiu-specialistu-iesko-darbdaviai-ir-kur-nori-dirbti-patys-darbuotojai.html>> [žiūrėta 2015-11-12].

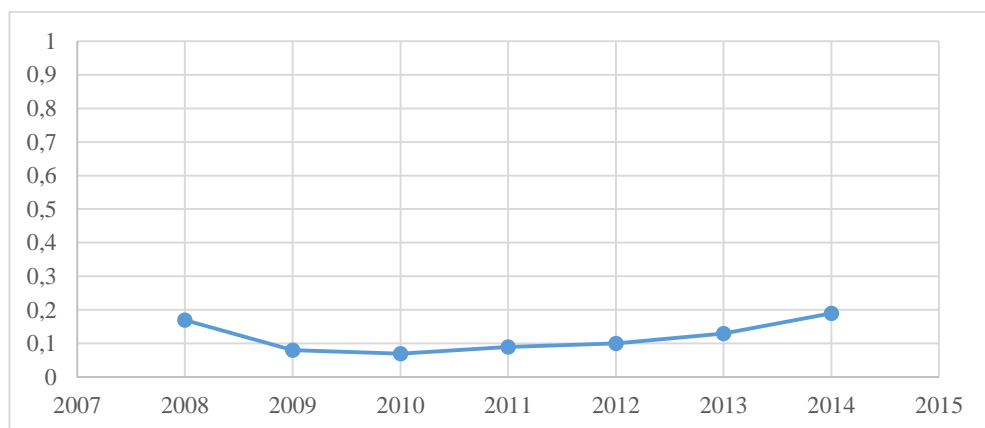
3.3 Mokytojų rengimas ir pedagogika

Ši darbo sritis susijusi su ikimokykliniu, pradiniu, viduriniu ir pagrindiniu ugdymu, į šią rūšį taip pat įeina ir aukštasis mokslas. Šiai veiklai priklauso kultūrinis švietimas bei sportinis ir rekreacinis ugdymas. Šioje srityje gali dirbti asmenys, baigę pedagogikos studijas, įgiję ikimokyklinio ugdymo specialybes, taip pat mokytojai, atsakingi už bazinį išsilavinimą bei profesinio rengimo mokytojai.

Ši sritis, pagal darbo biržos atliekamus vertinimus, patenka į žemas įsidarbinimo galimybes turinčių specialistų grupę.¹³ Tai įrodo ir esantis neatitikimas tarp darbo vietų ir specialistų, kuris matomas iš 3 diagramos rezultatų¹⁴, gautų naudojant analogišką formulę, kaip ankstesniame skyriuje. Nors yra matomos teigiamos tendencijos - neatitikimas mažėja, tačiau išlieka gana didelis. Pokyčiai, nors ir vyksta, tačiau gana lėtai. Visgi situacija buvusi 2008 metais švietimo srityje atsistatė ir pagerėjo tik praėjus 6-eriems metams - 2014 metais.

Didžiausia problema, kad pedagogikos srityje laisvų darbo vietų skaičius pradėjo augti tik nuo 2010 metų, tačiau apskritai šioje srityje laisvų darbo vietų skaičius nėra didelis, dėl to susiformuoja aukštas neatitikimo lygis. Didesnę įtaką, atitikimo augimui, turi absolventų skaičiaus mažėjimas nuo pat nagrinėjamo laikotarpio pradžios.¹⁴

3 diagrama. Atitikimas mokytojų rengimo ir pedagogikos srityje

Viena iš švietimo sričių, gaunančių mažiausią tikslinio finansavimo dalį, yra pedagogika. Šioje srityje yra vienas iš didžiausių neatitikimų tarp visų ekonominės veiklos sričių, o

¹³ Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx> [žiūrėta 2015-11-15].

¹⁴ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=e9df5e0c-87c5-427c-927e-1d86370364f9>> [žiūrėta 2015-12-15].

tikslinio finansavimo rodikliai tik įrodo šį faktą, kadangi darbo rinkoje ir taip yra šių sričių specialistų perteklius, todėl valstybė beveik neskiria tikslinio finansavimo šios srities specialistų rengimui.

2 lentelės duomenys¹⁵, apskaičiuoti analogiškai, kaip ir praeitame skyriuje, rodo, kad 2012 metais pedagogikos srityje buvo didžiausias neatitikimas, o tai įrodo ir tikslinio finansavimo nebuvimas šioje srityje. Situacijai, nors ir nežymiai, bet gerėjant, atsiranda ir tikslinis finansavimas, kuris nėra labai didelis. Egzistuoja tik trys studijų programos, kurioms yra teikiamas tikslinis finansavimas – specialioji pedagogika, o 2014 metais dar pradedamas finansuoti kūno kultūros bei karjeros bei profesinio orientavimo specialistų rengimas.¹⁵ Taigi, nors egzistuoja ir didelis neatitikimas, tačiau daugiausiai tikslinio finansavimo šioje srityje yra skiriama kūno kultūros mokytojų rengimui, nors darbo pasiūlos atžvilgiu šių mokytojų yra didžiausias perteklius, teigia Lietuvos darbo biržos specialistė M. Jankauskienė¹⁶. Toks tikslinis finansavimas gali rodyti, kad šių specialistų trūkumas yra jaučiamas tam tikrose regionuose, nors kitose regionuose jo nėra, tokiu būdu yra patenkinamas tam tikro regiono ar įstaigos darbo jėgos poreikis. Taigi, šiuo atžvilgiu nėra taip, kad parengti specialistai nesusiras darbo pagal įgytą specialybę.

2 lentelė. Pedagogikos studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk.	Proc.nuo visų vietų
2012	0,1	-	-
2013	0,13	5	1,24%
2014	0,19	23	3.21%

Ne tik menkas tikslinis finansavimas rodo prastą pedagogų situaciją darbo rinkoje, tačiau ir darbo biržos duomenys patvirtina gautus rezultatus. Nuo 2012 metų Lietuvos darbo birža rengia jaunimo situacijos naujienlaiškius, kuriuose išskiriamos specialybės, kurių absolventų darbo biržoje yra registruojama daugiausiai. Tarp šių specialybių yra ir pedagogika, 2011 metais buvo registruota 134 pedagogikos absolventai, kas sudaro 8,1 %, ¹⁷, o po kelerių metų - 2014 metais – šis

¹⁵LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959

¹⁶ Straipsnis „Mokytojų rinka: didžiausi šansai – anglistams ir matematikams?“. Prieiga per internetą: < <http://www.alfa.lt/straipsnis/682853/mokytoju-rinka-didziausi-sansai-anglistams-ir-matematikams>> [žiūrėta 2015-12-01].

¹⁷Informacija apie jaunimą. Prieiga per internetą:

skaičius sumažėja ir registruotų bedarbių su aukštuoju išsilavinimu pedagogikos srityje - 46 absolventai, kas sudaro 6,41%¹⁸ visų daugiausiai registruojamų absolventų darbo biržoje. Taigi, šis rodiklis patvirtina esantį pedagogų absolventų perteklių darbo rinkoje.

Mokytojų rengimo ir pedagogikos srityje matomas ryškus neatitikimas, kadangi absolventų yra žymiai daugiau nei darbo vietų. Švietimo ir mokslo ministrė A. Pitrėnienė pripažįsta¹⁹, kad darbo rinkoje yra disbalansas tarp mokytojų skaičiaus ir jų poreikio, šio fakto nepaneigia ir Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos pirmininkė J. Voloskevičienė pripažindama²⁰, kad mokyklose mažėja vaikų skaičius, todėl ir mokytojų poreikis darbo rinkoje krenta. Darbo rinkai yra rengiami nauji kvalifikuoti specialistai, tačiau ir dirbantys specialistai susiduria su panašiomis problemomis, mažėjant vaikų skaičiui mokyklose yra mažinami etatai. Tačiau ne vien tik blogėjantis gimstamumo rodikliai turi įtakos tokiai situacijai, tačiau didelį poveikį turi ir tėvų, auginančių vaikus, emigracija, kai tėvai išvažiuodami kartu pasiima ir savo vaikus. Prie mažėjančio darbo mokytojams prisideda ir tai, kad kaimo vietovėse uždaromos mokyklos, norint sutaupyti lėšų, o miestuose ši problema sprendžiama mokyklas sujungiant.²¹

Įtakos dideliame neatitikime šioje srityje turi ir specialistų amžius, kadangi mokyklose dirba daug vyresnio amžiaus asmenų, o taip pat ir pensinio amžiaus mokytojai, kurie daro įtaką tam, kad laisvų darbo vietų augimas ir mokytojų kartų kaita vyksta labai lėtai. Šį faktą pabrėžė ir buvęs švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius, kuris siūlė darbo kodekso pataisą, kuria siekė kad pensinio amžiaus kolegų vietose atsirastų galimybės įsidarbinti jaunimui.²¹ Tačiau ši pataisa nebuvo priimta. Taigi mokytojų amžius daro poveikį tam, kad situacija darbo rinkoje absolventų atžvilgiu gerėja vangiai.

Neatitikimas šioje srityje labai išaugo 2009 palyginus su 2008 metais, kai atotrūkis padidėjo nuo 0,17 iki 0,007. Tai galima sieti su 2009 metais, kai buvo ženkliai sumažintas finansavimas mokykloms, o mokyklų bendrieji ugdymo planai buvo įgyvendinami tik 80 proc., ko

<<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202011.pdf>> [žiūrėta 2015-12-05].

¹⁸ Jaunimo situacija darbo rinkoje 2014m. Prieiga per internetą:

<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20situacija_2015-01-01%20NAUJIENLAISKIS.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

¹⁹ Straipsnis „Ministrė ragina mažinti mokytojų skaičių“. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/ministre-ragina-mazinti-mokytoju-skaiciu/211473>> [žiūrėta 2015-12-18].

²⁰ Straipsnis „Mokytojų rinka: didžiausi šansai – anglistams ir matematikams?“. Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/682853/mokytoju-rinka-didziausi-sansai-anglistams-ir-matematikams>> [žiūrėta 2015-12-01].

²¹ Straipsnis „Su diplomu, bet be duonos“. Prieiga per internetą:

<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/su_diplomu_bet_be_duonos/,coments.1> [žiūrėta 2015-12-12].

pasekme tampa, kad krūviai mokytojams mažėja ir jų darbo rinkoje atsiranda perteklius, pabrėžia Lietuvos švietimo profesinės sąjungos pirmininko pavaduotojas V. Silvanavičius.²⁰

Taigi, pagrindine priežastimi, dideliame pedagogų neatitikime darbo rinkoje, laikoma mažėjantis darbo vietų skaičius, kuris atsiranda dėl įvairių priežasčių. Pirmiausiai, ir daugiausiai įtakos tam turi, mažėjantis vaikų skaičius mokyklose, vyresnio ir pensinio amžiaus mokytojai mokyklose, o taip pat švietimo politika bendrojo ugdymo kontekste. Visgi, situacija darbo rinkoje gerėja, tačiau tam daugiau įtakos turi mažėjantis absolventų skaičius šioje srityje.

3.4 Informacija ir ryšiai

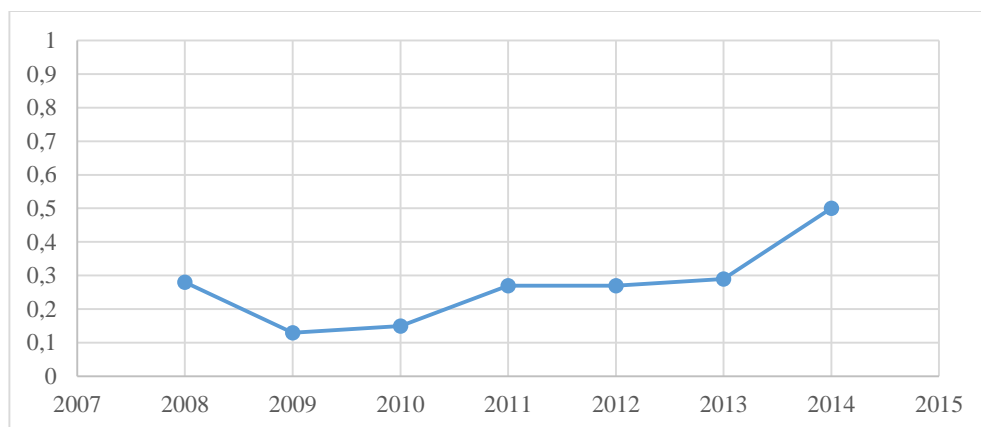
Ši sritis apima leidybinę veiklą, kuri yra susijusi su knygų ir periodinių leidinių leidyba, taip pat į šią veiklą įeina programinės įrangos leidyba, kino, vaizdo ir televizijos leidybinė veikla. Informacijos ir ryšių veikla susijusi su kompiuteriais ir jų programavimu bei kita informacinių technologijų sritimi. Šioje srityje gali įsidarbinti asmenys, baigę žurnalistikos ir informacijos sritis, į kurias įeina – tiek žurnalistika, reportažai, tačiau į šią sritį įeina ir archyvai bei bibliotekininkystė, kuri ekonominės veiklos klasifikacijos, yra priskirta prie profesinės, mokslinės ir techninės veiklos, dėl šios priežasties gali būti tam tikra paklaida analizėje. Tačiau žurnalistikos ir informacijos sritis apima daugiau šios ekonominės veiklos srities, kadangi archyvai ir bibliotekininkystė nėra tokios plačios programos. Taip pat šiai sričiai priklauso specialistai, kurie yra parengiami kompiuterijos srityje ir dirba su informacinėmis technologijomis bei kompiuterių panaudojimu.

4 diagrama²², apskaičiuota remiantis 3.2 skyriuje pateikta formule, rodo, kad informacijos ir ryšių ekonominėje veikloje neatitikimas egzistuoja, tačiau kaip ir kitais atvejais, situacija pradeda gerėti nuo 2010 metų, nors matoma, kad specialistų darbo rinkoje yra dvigubai daugiau nei yra darbo vietų. Į šią sritį taip pat patenka informacinių technologijų bei kompiuterių panaudojimų specialistai, kurių įsidarbinimo galimybės vertinamos palankiai – kaip didelės arba vidutinės²³, tačiau diagramoje to nematome, o viena iš galimų priežasčių, darančių įtaką rezultatams - didesnis perteklius žurnalistikos ir informacijos specialistų, užsiimančių leidybine bei panašia veikla.

²²Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=89c94309-a6c8-4dc0-bce4-60e9b779781a>> [žiūrėta 2015-12-09].

²³Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx> [žiūrėta 2015-11-15].

4 diagrama. Atitikimas informacijos ir ryšių srityje

3 lentelės duomenys²⁴, gauti atlikus tokią pat duomenų analizę, kaip praeitame skyriuje, rodo, kad kasmet vis didesnio tikslinio finansavimo sulaukia kompiuterijos ir žurnalistikos švietimo sritis. Nors, kaip rodo laisvų darbo vietų santykis su parengtais absolventais, aukštosiose mokyklose, šių specialistų yra perteklius, tačiau valstybė yra linkusi investuoti į šių specialistų rengimą.

Nors matome, kad neatitikimas mažėja - tikslinio finansavimo šiai studijų sričiai yra skiriama vis daugiau. Tačiau panagrinėjus studijų sritis, kurios gauna tikslinį finansavimą, išaiškėja, kad dauguma programų priklauso kompiuterijos sričiai²⁴, todėl esantis specialistų perteklius informacijos ir ryšių veiklos rūšyje gali būti susijęs su žurnalistikos bei informacijos specialistų pertekliumi, kuris persveria kompiuterijos specialistus ir bendrame rezultate stebimas specialistų perteklius darbo rinkoje. 2013 metais, pusę tikslinio finansavimo lėšų šioje srityje buvo skirta bibliotekos informacijos išteklių studijų programai²⁵, tačiau 2014 metais visas finansavimas buvo skirtas tik kompiuterijos studijų programoms, apimant tokias studijų programas kaip informatika, taikomoji informatika, interneto inžinerija, taikomosios programos ir multimedijos²⁶. Didėjantis tikslinis finansavimas rodo, kad kompiuterijos srities specialistų poreikis darbo rinkoje auga.

²⁴LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959

²⁵LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

²⁶LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959

3 lentelė. Kompiuterijos ir žurnalistikos bei informacijos studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	0,27	-	-
2013	0,29	20	4,98%
2014	0,5	74	10,32%

Vyraujančiam neatitikimui didžiausią įtaką gali daryti žurnalistikos ir informacijos studijų programos. Tai patvirtina ir žurnalistė G. Sviderskytė, kuri abejoja²⁷, kad yra reikalingos trijų universitetų vykdomos studijų programos, siekiant patenkinti žurnalistų poreikį darbo rinkoje. Informacijos ir komunikacijos specialistų poreikis yra nekvestionuojamas²⁸, nagrinėjant straipsnius ši sritis nėra kažkuo išsiskirianti iš kitų, o įsidarbinimo galimybės šių absolventų vertinamos kaip neblogos²⁹.

Nagrinėjant straipsnius yra pastebima, kad būtent kompiuterija ir inžinerija yra tos sritis, kurias baigę asmenys įsidarbina dažniau ir uždirba daugiau negu kitų sričių atstovai³⁰. Įvairūs tyrimai, atliekami vertinant specialistų poreikį, perspektyvas ir galimybes, pabrėžia įvairių sričių informacinių technologijų ir kompiuterijos specialistų poreikį tiek dabartiniu metu, tiek ir po kelerių metų³¹. Taigi tai rodo, kad kompiuterijos specialistai nesusiduria su nedarbo problema, todėl ir jų pertekliaus darbo rinkoje nėra, o greičiau gali egzistuoti jų trūkumas.

Visgi matome, kad specialistų darbo rinkoje yra dvigubai daugiau nei darbo vietų, tačiau kompiuterijos sritis, kurioje rengiami informacinių technologijų bei kompiuterių panaudojimo specialistų, žiniasklaidoje pasisakančių ekspertų nuomone, yra pastebimai didelis trūkumas³². Dažniau apie šios srities specialistų trūkumą kalba patys darbdaviai, kadangi su šiuo reiškiniu

²⁷Straipsnis „Gražina Sviderskytė. Stojamieji: labanakt ir sėkmės. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-25-grazina-sviderskyte-stojamieji-labanakt-ir-sekmes/46731>> [žiūrėta 2015-11-25].

²⁸Straipsnis „Komunikacijos specialistas – daugiau nei pavadinimas. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalustransportas.lt/?p=2786>> [žiūrėta 2015-11-22].

²⁹Straipsnis „Kokios profesijos žada didžiausius ir mažiausius atlyginimus“. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/kokios-profesijos-zada-didziausius-ir-maziausius-atlyginimus>> [žiūrėta 2015-11-25].

³⁰Straipsnis „Atsakė į klausimą, kur studijuoti, kad daug uždirbtum“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/atsake-i-klausima-kur-studijuoti-kad-daug-uzdirbtum.d?id=66948204>> [žiūrėta 2015-11-25].

³¹Straipsnis „Lietuva po penkerių metų: perspektyviausios ir neperspektyviausios profesijos“ Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/lietuva-po-penkeriu-metu-perspektyviausios-ir-neperspektyviausios-profesijos-2>> [žiūrėta 2015-11-22].

³²Straipsnis „Greitai Lietuvoje truks 10 tūkst. IT specialistų“. Prieiga per internetą: <<http://www.ziniuradijas.lt/epizodas/2015/06/09/greitai-lietuvoje-truks-10-tukst-it-specialistu/45375>> [žiūrėta 2015-11-23]; Straipsnis „Lietuvos darbo rinkoje IT specialistų trūkumas artėja prie 13 tūkst.“ Prieiga per internetą: <<http://www.lvkt.lt/lt/naujienos/lietuvos-darbo-rinkoje-it-specialistu-trukumas-arteja-prie-13000>> [žiūrėta 2015-11-23].

tiesiogiai susiduria praktikoje. Įtakos tam, kad analizės duomenys rodo neatitikimą darbo rinkoje, turi ankstyva kompiuterijos specialistų darbinė veikla. Programuotojai ir IT specialistai pradeda dirbti dar studijuodami aukštojoje mokykloje, taigi studijas baigę absolventai dažniausiai jau turi darbą ir anksčiau nei kiti specialistai pasiekia karjeros piką, teigia personalo paieškos ir atrankos įmonės „Indigroup“ vadovas K. Blaževičius.³³

Kadangi darbo rinkoje jaučiamas šių specialistų trūkumas, kai kurios įmonės, konkrečiu atveju - JAV informacinių technologijų ir debesų kompiuterijos kompanija „Virtustram“ padalinys bendradarbiauja su KTU ir studentai - atlikę praktiką, lieka dirbti šiame padalinyje³⁴. Taip įmonės bendradarbiauja su universitetu ir prisideda prie reikiamų specialistų rengimo darbo rinkai. „CV-Online“ rinkodaros vadovė R. Karavaitienė Iznios.lt teigia³⁵, kad esant darbuotojų trūkumui užsienio kapitalo įmonės persivilioja darbuotojus, ne vien tik iš lietuviško kapitalo bendrovių, tačiau ir viena iš kitos, siūlydamos didesnius atlyginimus. Ne visos įmonės gali konkuruoti dėl darbuotojų esant jų trūkumui, o ypač tada, kai atlyginimai yra nepagrįstai dideli. Taigi vienas iš būdų, kuri patvirtina rinkodaros vadovė – jaunimo ugdymas, skatinimas stipendijomis bei kitomis priemonėmis, taip įmonės pačios investuoja į specialistų rengimą, kurie vėliau dirbs jų įmonėse. Taigi matome, kad dažnai studentai arba jau dirba įmonėse arba baigę studijas turi jiems numatytą darbo vietą.

Taigi didžiausią įtaką esamam neatitikimui turi žurnalistikos studijos, kadangi jų tokio didelio poreikio nėra, tačiau specialistai yra rengiami trijose universitetuose, apie informacijos specialistų trūkumą ar perteklių žiniasklaidoje nėra kalbama, tačiau žiniasklaidoje yra daug kalbama apie programuotojų ir IT specialistų trūkumą, nors analizė to nerodo, kadangi į analizę įtraukti visi konkrečių metų kompiuterijos absolventai. Tam įtakos turi tai, kad didelė dalis šios srities studentų jau dirba studijų metais, todėl baigę studijas jau turi darbą, o kai kurie universitetai bendradarbiauja su įmonėmis, kuriose, pabaigę mokslus, būsimoji specialistai dirbs.

3.5 Kasyba ir karjerų eksploatavimas bei apdirbamoji gamyba

Tai yra dvi apjungtos ekonominės veiklos rūšys, kadangi švietimo klasifikatoriuje yra išskirta bendra gamybos ir perdirbimo sritis, į kurią įeina ir kasyba. Šioje ekonominės veiklos srityje yra atliekama įvairių produktų ir medžiagų gamyba ir perdirbimas t.y. maisto, tekstilės, aprangos bei

³³ Straipsnis „Kokios profesijos žada didžiausius ir mažiausius atlyginimus“ Prieiga per internetą:

<<http://www.veidas.lt/kokios-profesijos-zada-didziausius-ir-maziausius-atlyginimus>> [žiūrėta 2015-11-25].

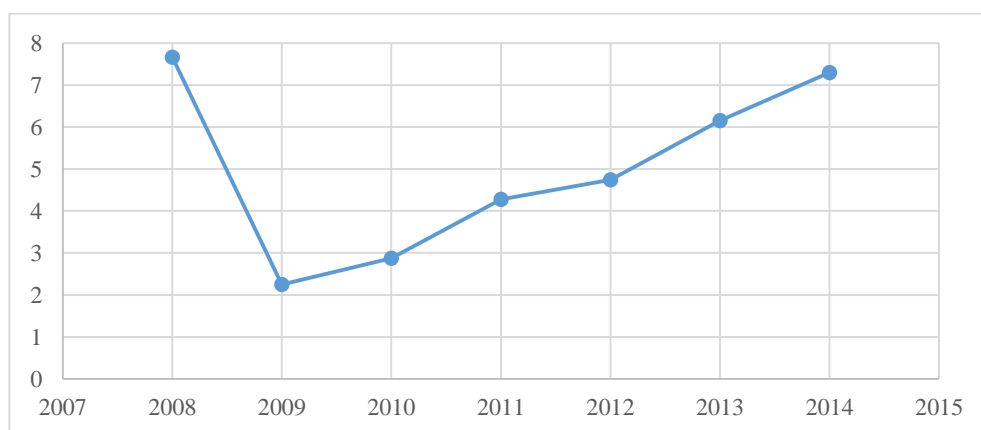
³⁴ Straipsnis „Ar IT išsilavinimo užtenka gerai karjerai?“. Prieiga per internetą: <<http://ktu.edu/lt/karjeros-centras/naujiena/ar-it-issilavinimo-uztenka-gerai-karjerai>> [žiūrėta 2015-11-29].

³⁵ Straipsnis „Informacinių technologijų specialistai perkami brangiai“. Prieiga per internetą: <<http://Iznios.lt/Iznios/Ekonomika/informaciniu-technologiju-specialistai-perkami-brangiai/209546>> [žiūrėta 2015-11-30].

kitų medžiagų apdirbimas ir paruošimas naudojimui, o būtent gamybos ir perdirbimo švietimo sritis susijusi su maisto produktų gamyba ir įvairiomis kitomis – tekstilės, aprangos, avalynės, odos – medžiagomis.

5 diagramos rezultatai³⁶, kurie yra gauti taikant formulę, kuri buvo naudojama ir ankstesniuose skyriuose, rodo, kad apdirbamosios gamybos ir kasybos srityje yra priešingos tendencijos prieš tai buvusioms ekonominės veiklos rūšims. Matome, kad specialistų yra žymiai mažiau nei darbo vietų, tai gali būti suprantama kaip sritis, kurioje nevyrauja aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis, tačiau būtina pabrėžti, kad aukštosiose mokyklose šios srities specialistai taip pat yra rengiami. Taigi, matydami tokias tendencijas, nematome problemų aukštos kvalifikacijos specialistams įsidarbinti šioje srityje, tačiau taip pat atsiranda rizika dirbti žemesnės kvalifikacijos darbą, kadangi tai gana specifinė darbo sritis.

5 diagrama. Atitikimas apdirbamosios gamybos ir kasybos srityje

Kasybos ir karjerų eksploatavimo bei apdirbamosios gamybos srityje buvo jaučiamas bene didžiausias neatitikimas, kai kalbama apie specialistų trūkumą darbo rinkoje. Tačiau, kaip matoma iš 4 lentelės rezultatų³⁷, kurių duomenys buvo analizuoti tokių pat būdu kaip ir praeitame skyriuje, valstybė į tai neatsižvelgia ir šiais sričiai skiria labai mažą tikslinio finansavimo dalį. Nors atotrūkis šioje srityje tik didėja, specialistų trūkumas vis labiau ryškėja, nors kiekvienais metais šiai

³⁶Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=bba08dbc-8b35-4abc-888b-038b709d11f2>> [žiūrėta 2015-12-19].

³⁷LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959

sričiai skiriama vis daugiau tikslinio finansavimo, tačiau palyginus su esamu neatitikimu, tai labai neproporcingi skaičiai. Išskirti studijų programas, kurios turi tendenciją būti finansuojamos, gana sudėtinga, kadangi kiekvienais metais jos skiriasi, tačiau dažniausiai matomos dvi – maisto produktų technologijos bei atsinaujinančios energijos išteklių inžinerija.³⁷ Iš šių duomenų galima daryti išvadą, kad mažas šios srities tikslinis finansavimas rodo, kad šioje srityje galimai nėra didelio aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio.

4 lentelė. Gamybos ir perdirbimo studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	4,74	4	2,16%
2013	6,15	12	3%
2014	7,3	32	4,46%

Analizės duomenys rodo (žr. 5diagramą), kad darbuotojų trūkumas ypač sumažėjo 2009 metais lyginant su 2008 metais, kai atitikimo santykis sumažėjo nuo 7,66 iki 2,25, tačiau visais ateinančiais metais specialistų trūkumas tik augo. Po 2009 metų laisvų darbo vietų kasmet buvo užregistruojama vis daugiau, tai yra nuo 1452 iki 2372 darbo vietų 2014 metais, o tai rodo, kad kasybos ir apdirbamosios gamybos sektorius atsigauna.³⁸ Tai patvirtina Kauno technologijų universiteto medžiagų inžinerijos katedros docentė J. Domskienė teigdama³⁹, kad aprangos ir tekstilės sfera, sudaranti didelę dalį apdirbamosios gamybos sektoriaus, sėkmingai išgyveno ekonominę krizę ir susigrąžino ankstesnius užsakymus ir yra plėtojama toliau. Nors atlikta analizė rodo labai didelį atotrūkį tarp laisvų darbo vietų ir specialistų, tačiau nemaža dalis laisvų darbo vietų apdirbamosios gamybos srityje yra skirta nekvalifikuotiems specialistams. Darbo biržos duomenys skelbia⁴⁰, kad 2008 metais darbdaviai ieškojo 800 nekvalifikuotų darbuotojų apdirbamosios pramonės įmonėse. Šioje srityje egzistuoja darbuotojų trūkumas, tačiau galimai mažesnis, kadangi nemaža dalis laisvų darbo vietų yra skirta žemesnės kvalifikacijos darbuotojams.

Žiniasklaidoje yra mažai kalbama apie apdirbamosios gamybos ir kasybos sritį. Ekspertai, kalbėdami apie specialistų poreikį darbo rinkoje, dažniausiai kalba abstrakčiai apie

³⁸Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=bba08dbc-8b35-4abc-888b-038b709d11f2>> [žiūrėta 2015-12-19].

³⁹Straipsnis „Lietuvos drabužių gamybos pramonei – Europos šalių pripažinimas“. Prieiga per internetą: <<http://www.regionunaujienos.lt/lietuvos-drabuziu-gamybos-pramonei-europos-saliu-pripazinimas/>> [žiūrėta 2015-11-12].

⁴⁰Straipsnis „Kokių specialistų pageidauja darbdaviai?“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/kokiu-specialistu-pageidauja-darbdaviai.d?id=16451613>> [žiūrėta 2015-12-02].

inžinierių trūkumą⁴¹, retais atvejais yra išskiriama kokių būtent inžinierių darbo rinkoje yra trūkumas, o tai yra aktualu, kadangi šioje srityje dirba konkrečios srities inžinieriai. Straipsnių, apie kasybos specialistų poreikį, kuriuose būtų aptariama jų padėtis buvo rasta minimaliai – vos vienas. Jame teigiama, kad ši profesinė grupė, pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų skaičių, yra negausi ir nepaklausi, kadangi registruojama mažai darbo pasiūlymų šiems specialistams, tačiau darbo paklausa suderinta gana gerai, teigiama Okunevičiūtės-Neveauskienės ir Pociaus straipsnyje (2010).

Kiek kitokia situacija išvelgiama, kai yra kalbama apie specialistų poreikį apdirbamosios gamybos srityje. Kauno technologijos universiteto medžiagų inžinerijos katedros docentė J. Domskienė teigia⁴², kad aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas yra stebimas aprangos versle. Tai yra ypač aktualu, kadangi dirbantys Lietuvos aprangos ir tekstilės sektoriuje sudaro ketvirtadalį visų apdirbamosios gamybos darbuotojų. Tačiau drabužių gamybos specialistus Lietuvoje rengia tik viena aukštoji mokykla – Kauno technologijų universitetas, kuriame yra rengiami aprangos mados inžinieriai. Docentė J. Domskienė tvirtina⁴², kad aprangos inžinierių poreikis darbo rinkoje yra didelis, kurį įrodo dažni darbdavių skambučiai, kurie ieško būsimųjų specialistų universitete. Šių darbuotojų poreikį rodo ir tai, kad nemaža dalis bakalauro studentų įsidarbina dar studijuodami. Ūkio ministerijos ūkio strategijos departamento direktorė A. Žvirblienė, remdamasi tyrimu teigia⁴³, kad apdirbamosios gamybos srityje trūksta tekstilės, baldų gamybos ir metalo gaminių specialistų, taip pat pabrėždama, kad reikia ne tik darbininkų, tačiau ir specialistų, gebančių kurti naujas technologijas ir mokančių su jomis dirbti. Apie tai, kad darbo rinkoje susiduriama su gamybos specialistų trūkumu pabrėžia ir darbdaviai, teigdami, kad Lietuvoje pagaminta produkcija yra labai vertinama tiek Rytuose, tiek ir Vakaruose, tačiau nors gamybos potencialas yra, tačiau didžiausia kliūtis – specialistų, o šiuo atveju būtent gamybos inžinierių, stygius darbo rinkoje.⁴¹ Taigi, darbuotojų trūkumą išvelgia ne tik aukštųjų mokyklų bei politikos atstovai, bet ir darbdaviai.

Apie specialistų trūkumą byloja ir ribotos darbdavių galimybės plėtoti gamybą. Metalo apdirbimo įmonės „Stevila“ direktorius V. Senkus teigia⁴¹, kad dėl kvalifikuotų inžinierių trūkumo yra stabdoma gamybos įmonių plėtra šalyje, tai neleidžia didinti lietuviškų gaminių eksporto. Įmonėms, susiduriant su specialistų stygiumi, tenka patiems aktyviai ieškoti absolventų darbui gamybos srityje, taip pat bendrovės aktyviai bendradarbiauja su Kauno technologijos universiteto

⁴¹ Straipsnis „Gamybos įmonių vadovai: inžinieriaus specialybė – aukso vertės“.

Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/gamybos-imoniu-vadovai-inzinieriaus-specialybe-aukso-vertes-234-355417>> [žiūrėta 2015-12-06].

⁴² Straipsnis „Lietuvos drabužių gamybos pramonei – Europos šalių pripažinimas“. Prieiga per internetą: <<http://www.regionunaujienos.lt/lietuvos-drabuziu-gamybos-pramonei-europos-saliu-pripazinimas/>> [žiūrėta 2015-11-12].

⁴³ Straipsnis „Kokių specialistų pageidauja darbdaviai?“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/kokiu-specialistu-pageidauja-darbdaviai.d?id=16451613>> [žiūrėta 2015-12-02].

mechanikos ir mechatronikos fakultetu siekiant parengti pramonės lūkesčius atitinkančius specialistus. Taigi matoma, kad darbdavių elgesys, įrodo, kad rinkoje trūksta gamybos ir kasybos srities specialistų.

Atlikta analizė rodo, kad apdirbamosios gamybos ir kasybos srityje egzistuoja darbo rinkos poreikių nepatenkinimas, kadangi trūksta darbuotojų. Tokias tendencijas patvirtina ir ekspertai – aukštųjų mokyklų bei politikos atstovai bei darbdaviai. Nors neatitikimas šioje srityje tik auga, darbuotojų trūksta vis labiau, tačiau tikslinis finansavimas neatitinka mastu ir darbo rinkos poreikių. Nors tikslinis finansavimas šiai sričiai kiekvienais analizuojamais metais auga, tačiau visiškai neproporcingai didėjančiam atotrūkiui tarp laisvų darbo vietų ir absolventų skaičiaus. Ekspertai pabrėžia, kad patys darbdaviai, matydami darbuotojų trūkumą, bendradarbiauja su aukštosiomis mokyklomis, siekiant kad būtų parengta reikiamų specialistų darbo jėgos poreikiui šalyje patenkinti.

3.6 Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas

Ekonominės veiklos rūšių kvalifikacijos šios dvi sritys yra apjungtos, tačiau Lietuvos švietimo klasifikacijoje šios sritys yra išskirtos – sveikatos priežiūra ir socialinės paslaugos. Sveikatos priežiūros sritis apima mediciną, slaugą ir priežiūrą, stomatologiją, medicinos diagnostiką, terapiją ir reabilitaciją bei farmaciją, tuo tarpu socialinės paslaugas apima vaikų priežiūrą bei paslaugas jaunimui, o taip pat įeina ir socialinis darbas bei konsultavimas. Išties matome, kad tai gana stambi ekonominės veiklos sritis, o šios dvi studijų sritys kiekvienais metais sulaukia didelio studentų susidomėjimo.

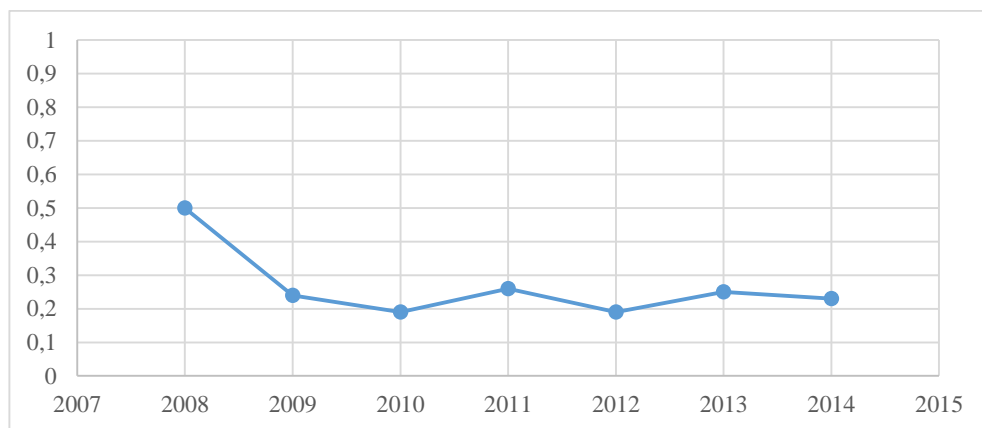
Iš 6 diagramos⁴⁴, kurios rezultatai gauti taikant analogišką formulę, kaip ir 3.2 skyriuje, matome, kad šalies ūkio sistemoje rengiama per daug šios srities specialistų. Didžiausias darbo rinkos pasiūlos ir paklausos atitikimas buvo 2008 metais, kai specialistų darbo rinkoje buvo dvigubai daugiau nei darbo vietų, tačiau visais ateinančiais metais atotrūkis tarp darbo vietų ir specialistų didėjo. Būtent šioje srityje matome, kad kiekvienais metais vyksta pokyčiai, tai neatitikimas šiek tiek sumažėja, tai neatitikimas didėja. Svarbu paminėti, kad sveikatos priežiūra ir socialinis darbas yra apjungta, tačiau darbo biržos atliekami vertinimai rodo⁴⁵, kad tai visiškai skirtingos sritys, jeigu vertinsime šių specialistų įdarbinimo galimybes. Socialiniams darbuotojams galimybės įsidarbinti

⁴⁴Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/Isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx> [žiūrėta 2015-11-15].

⁴⁵Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=a0f12ba6-fb74-4f11-aec3-4fa3e504377a>> [žiūrėta 2015-12-05].

pagal kvalifikaciją vertinamos kaip žemos, o tuo tarpu gydytojai bei slaugos specialistai darbo rinkoje yra tarp paklausiausių specialybių.

6 diagrama. Atitikimas žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje

Nors šioje ekonominėje veikloje vyrauja gana aukštas neatitikimas, tačiau ši sritis nepatenka tarp mažiausių tikslinių finansavimą gaunančių švietimo sričių, tam įtakos gali turėti tai, kad šiai ekonominei veiklai specialistai ruošiami dviejuose skirtinguose švietimo srityse.

5 lentelės duomenys⁴⁶, gauti studijų programas suskirsčius į švietimo sritis, o vėliau apskaičiuojant kokia dalis tikslinio finansavimo lėšų tenka žmonių sveikatos priežiūros bei socialinio darbo sričiai nuo bendro šio pobūdžio finansavimo. Taigi, 5 lentelė rodo, kad tikslinis finansavimas šiai sričiai yra nepastovus, o 2014 metais stebimas stipriai sumažėjęs finansavimas lyginant su ankstesniais metais, nors atsižvelgiant į šių specialistų situaciją darbo rinkoje, tai tendencijos yra aiškiai suprantamos – specialistų darbo rinkoje netrūksta, todėl nėra poreikio investuoti į jų rengimą. Tačiau finansuojamos studijų programos atskleidžia, kad visgi darbo rinkoje jaučiamas trūkumas slaugos, visuomenės sveikatos bei ortopedijos technologijos specialistų.⁴⁶ Būtina pabrėžti, kad 2014 metais buvo finansuojamos 3 studijų vietos socialinio darbo specialistų rengimui⁴⁷ Utenos kolegijoje. Šis faktas parodo, kad nors šalyje netrūksta socialinių darbuotojų, tačiau regioniniu mastu, būtent

⁴⁶LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

⁴⁷LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

Utenos atžvilgiu, yra suvokiamas šių specialistų trūkumas. Tačiau visgi socialinio darbo studijų programos finansavimas nėra tikslingas, jeigu tarp darbo biržos išskirtų specialybių, kurių absolventų yra registruojama daugiausiai, patenka ir socialinis darbas bei kineziterapija, kurie priskiriami šiai ekonominės veiklos sričiai. 2011 metais tai sudarė 10,28%⁴⁸ daugiausiai registruotų absolventų, tuo tarpu jau 2014 metais tai sudarė net 19,51%⁴⁹, todėl nėra prasminga rengti specialistus, kurių perteklius darbo rinkoje jau yra susiformavęs. Taigi galima numatyti, kad didesnę įtaką disbalansui šioje srityje turi socialinis darbas, kadangi tikslinis finansavimas šiai studijų programai beveik neteikiamas, o tai rodo, kad šių specialistų darbo rinkoje yra pakankamai, kad būtų patenkinti šalies ūkio poreikiai.

5 lentelė. Sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	0,19	18	9,52%
2013	0,25	47	11,72%
2014	0,23	33	4,6%

Atlikta straipsnių analizė atskleidžia kitas šios ekonominės veiklos tendencijas. Nors antrinė duomenų analizė rodo, kad žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje vyrauja specialistų perteklius, tačiau žiniasklaidos straipsniai pateikia kitokią informaciją. Straipsniuose nėra teigiama, kad darbo rinkoje jaučiamas sveikatos priežiūros specialistų perteklius, tačiau socialinio darbo srityje – straipsnių analizę patvirtina gautus rezultatus. Nors rasta mažai straipsnių, kuriuose rašoma apie socialinių darbuotojų padėtį darbo rinkoje. Dažniausiai yra apskritai kalbama apie šios srities galimybes darbo rinkoje, kurios daugeliu atveju yra vertinamos kaip žemos.⁵⁰ 2011 metais įsigaliojo Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo (2006) pataisa, kurioje teigiama, kad socialinį darbą galės dirbti tik asmenys, įgiję aukštąjį universitetinį ar koleginių socialinio darbo ar jam prilygintą išsilavinimą. Prieš įsigaliojant šiai nuostatai, buvo girdimi seimo narių nuogąstavimai, kad socialiniai darbuotojai neatitiks reikalavimų dėl aukštojo mokslo ir ateityje šios srities specialistų

⁴⁸Informacija apie jaunimą. Prieiga per internetą:

<<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202011.pdf>>[žiūrėta 2015-12-05].

⁴⁹Jaunimo situacija darbo rinkoje 2014m. Prieiga per internetą:

<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20situacija_2015-01-01%20NAUJIENLAISKIS.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

⁵⁰Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx> [žiūrėta 2015-11-15].

pritrūks. Tačiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teigė, kad tokie nuogastavimai yra nepagrįsti, kadangi socialinio darbo studijas baigusią specialistų kiekis viršija poreikį, kadangi Lietuvoje šiuo specialistus rengia 16 mokymo įstaigų – 8 universitetai ir 8 kolegijos ir taip darbo rinkai kasmet parengia apie 900 šios srities specialistų.⁵¹ Nors darbo rinkoje matomas šios srities specialistų perteklius, tačiau teigiama, kad tokie veiksniai, kaip profesijos nuvertinimas ir maži atlyginimai, lemia tai, kad yra prarandamos galimybės pritraukti studentus į šias studijas.⁵² Tuo tarpu KU studijų skyriaus vyresnioji specialistė B. Kajutytė teigia, kad socialinių mokslų, tarp kurių minimas ir socialinis darbas, yra itin populiarūs.⁵³ Taigi, galima daryti išvadą, kad socialinių darbuotojų darbo rinkai yra parengiama per daug.

Tuo tarpu žmogaus sveikatos priežiūros srityje situacija yra kiek kitokia. Žiniasklaidoje kalbama apie netolygų medikų pasiskirstymą, kadangi didžiuosiuose miestuose jaučiamas gydytojų perteklius, tačiau regionuose yra pastebimas medikų trūkumas.⁵⁴ Tačiau Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, LR sveikatos apsaugos ministerijos užsakymu, atliko medicinos personalo skaičiaus, poreikio ir darbo krūvio pilotinės „dienos fotografijos“ tyrimą⁵⁵, kuris parodė, kad gydytojų Lietuvoje kol kas netrūksta. Tokią situaciją nulemia trys pagrindiniai veiksniai: prieš dešimtmetį ženkliai padidintas priėmimas į medicinos studijas, antra – gydytojai dirba vidutiniškai didesniu nei vieno etato darbo krūviu bei tai, kad gydytojai suinteresuoti kuo ilgiau išlikti darbo rinkoje.

Nors teigiama, kad gydytojų darbo rinkoje yra pakankamai, nagrinėjami atvejai rodo, kad kai kuriais atvejais yra jaučiamas specialistų trūkumas, tačiau situacija darbo rinkoje yra stabili dėl to, kad gydytojai dirba didesniais krūviais, o nemaža dalis medikų jau yra pensinio amžiaus.⁵⁶ Tačiau egzistuoja ir žmogaus sveikatos priežiūros sritis, kurioje yra jaučiamas specialistų perteklius – odontologija. Vilniaus universiteto Žalgirio klinikos vadovė prof. A. Pūrienė teigia⁵⁷, kad

⁵¹Straipsnis „Socialiniais darbuotojais galės dirbti tik turintys profesinį išsilavinimą“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/socialiniais-darbuotojais-gales-dirbti-tik-turintys-profesini-issilavinima.d?id=44419027>> [žiūrėta 2015-12-16].

⁵²Straipsnis „Socialinis darbas Lietuvoje: augantis poreikis, siaurėjančios galimybės. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-03-15-socialinis-darbas-lietuvoje-augantis-poreikis-siaurejancios-galimybes/59561>> [žiūrėta 2015-12-13].

⁵³Straipsnis „Dvyliktokai raginami pasidomėti darbo rinka“. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/draugai/dvyliktokus-ragina-pasidometi-darbo-rinka-130933>> [žiūrėta 2015-12-09].

⁵⁴Straipsnis „Jaunųjų medikų kryžkelė – didmiesčiai, regionai ar užsienis?“. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/jaunuju-mediku-kryzkeles-didmiesciai-regionai-ar-uzsienis-397726>> [žiūrėta 2015-11-30].

⁵⁵Straipsnis „Sveikatos priežiūros išteklių tyrimas rodo, kad gydytojų ir slaugytojų Lietuvoje netrūksta“. Prieiga per internetą: <<http://www.esvvasl.manosveikata.lt/lt/aktualijos/valstybe/sveikatos-prieziuros-istekliu-tyrimas-rodokad-gydytoju-ir-slaugytoju-lietuvoje-netruksta>> [žiūrėta 2015-12-01].

⁵⁶Straipsnis „Profesija, kurios atstovams Lietuvoje yra 900 laisvų darbo vietų“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/profesija-kurios-atstovams-lietuvoje-yra-900-laisvu-darbo-vietu.d?id=63462162>> [žiūrėta 2015-12-04].

⁵⁷Straipsnis „Lietuvos odontologai ruošiami emigracijai?“. Prieiga per internetą: <<http://lsveikata.lt/aktualijos/lietuvoje-odontologai-ruosiami-emigracijai-1158>> [žiūrėta 2015-11-26].

odontologų situacija darbo rinkoje yra sudėtinga, kadangi Europoje dešimčiai tūkstančių gyventojų tenka 6,7 odontologo, o Lietuvoje šis skaičius – 12,8, tuo tarpu miestuose situacija dar labiau komplikuoja, kadangi Vilniuje šis rodiklis yra - 19, Kaune - 29. Taigi, darbo rinkoje matome odontologų perteklių, dėl kurio gydytojai priversti dirbti mažesniais krūviais.

Dar vienas aktualus aspektas, kalbant apie gydytojų situaciją darbo rinkoje – emigracija. Dalis žmogaus sveikatos priežiūros specialistų, susidūrę su sunkumais gimtojoje šalyje, išvažiuoja dirbti į kitas šalis. Dažniausiai gydytojai emigruoja dėl geresnių sąlygų užsienio šalyje, taip pat dalis jaunų gydytojų galvoja apie emigraciją, kadangi didžiųjų miestų gydymo įstaigos yra jaučiamas gydytojų perteklius, o tai apsunkina galimybes įsidarbinti, o jauni asmenys važiuoti dirbti ir gyventi į rajonus nenori, todėl geriau pasirenka užsienį.⁵⁸

Taigi, nors analizės duomenys rodo, kad darbo rinkoje yra šios srities specialistų perteklius, tačiau straipsnių analizė pilnai to nepatvirtina. Atlikta straipsnių turinio analizė įrodo, kad socialinių darbuotojų perteklius darbo rinkoje egzistuoja, tuo tarpu gydytojų situacija darbo rinkoje yra kiek kitokia. Teigiama, kad šiuo metu darbo rinkoje medikų netrūksta, tačiau yra aiškus odontologų perteklius darbo rinkoje. Todėl, socialinių darbuotojų ir odontologų perteklius darbo rinkoje, gali daryti įtaką bendrai situacijai šioje ekonominės veiklos srityje.

3.7 Transportas ir saugojimas

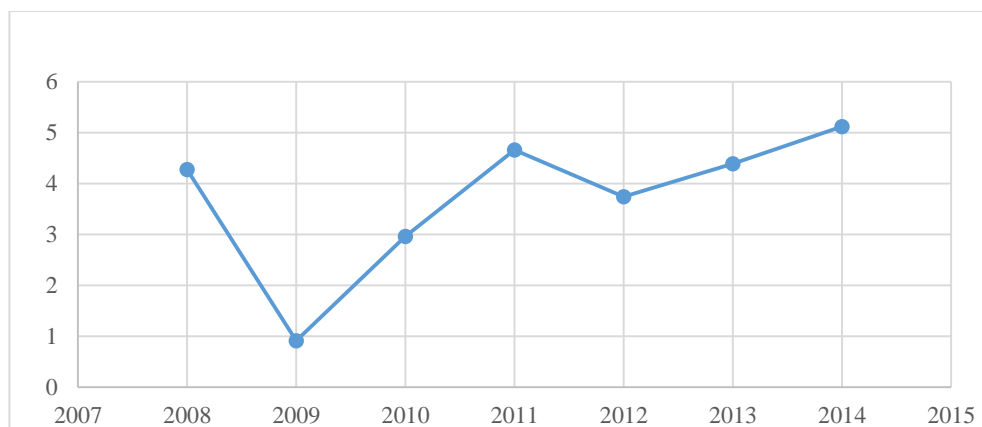
Į šią ekonominę sritį įeina daugiausia veikla, susijusi su krovinių arba keleivių vežimu, yra išskiriami įvairūs būdai – geležinkeliai, keliai, vandens, oro transportas ir transportavimas vamzdiniais bei panaši veikla. Atitinkamo švietimo klasifikacijoje – transporto paslaugos.

Skirtingai negu daugelio kitų ekonominės veiklos rūšių, kaip matome iš 7 diagramos duomenų⁵⁹, kurie gauti pritaikant tokią pat formulę, kaip 3.2 skyriuje, šioje srityje yra daugiau laisvų darbo vietų negu aukštos kvalifikacijos specialistų, tačiau aukštosiose mokyklose nėra rengiama tiek daug šios srities specialistų. Bene įdomiausia tendencija matoma 2009 metais, kai šioje srityje yra beveik pasiekiamas pusiausvyra tarp darbo vietų ir aukštos kvalifikacijos specialistų – 0,91. Toks didelis atotrūkis, vyraujantis ateinančiais metais, gali būti susijęs su tuo, kad šioje srityje vyrauja žemesnės, nei aukštasis išsilavinimas, kvalifikacijos darbas. Taigi, šiuo atveju gali vyrauti reiškinys, kai yra dirbamas žemesnės kvalifikacijos darbas.

⁵⁸Straipsnis „Nebespėjama ruošti medikų Europai“. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/sveikata/sveikata/nebespejame-ruosti-mediku-europai/?utm_source=susije&utm_medium=referral&utm_campaign=blokas> [žiūrėta 2015-12-01].

⁵⁹Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=527e6c28-74d1-402f-a8a2-79091232d5f0>> [žiūrėta 2015-12-02].

7 diagrama. Atitikimas transporto paslaugų srityje

Nors transporto ir saugojimo srityje yra matomas didelis specialistų trūkumas, tačiau 6 lentelės duomenys⁶⁰, gauti apskaičiuojant bendrą tikslinį finansavimą ir jo dalį, kuri tenka transporto srities specialistų rengimui, rodo, kad šiai sričiai tikslinis finansavimas beveik nėra teikiamas, tik 2014 metais buvo suteiktas nežymus tikslinis finansavimas⁶¹. Tokie duomenys rodo, kad nei aukštosios mokyklos, nei darbdaviai nemato šios srities specialistų trūkumo šalies ar regioniniu mastu. Visgi 2014 metais buvo finansuotos jūrų laivavedybos bei orlaivių pilotavimo studijų programos.⁶¹

6 lentelė. Transporto paslaugų studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk.	Proc. nuo visų vietų
2012	3,74	-	-
2013	4,79	-	-
2014	5,12	4	0,55%

Matoma didelis neatitikimas transporto paslaugų srityje, tačiau skirtingai negu daugeliu atveju, šiuo atveju yra jaučiamas specialistų trūkumas. Lietuvos darbo biržos duomenimis⁶², transporto paslaugų specialistai tarp paklausiausių profesijų matomi jau keleri metai iš eilės, tačiau

⁶⁰LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

⁶¹LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

⁶²Straipsnis „Specialistų paklausa: kam degė žalia, o kam – raudona šviesa“. Prieiga per internetą:

<<http://www.veidas.lt/specialistu-paklausa-kam-dege-zalia-o-kam-%E2%80%93-raudona-sviesa>> [žiūrėta 2015-12-14].

būtina pabrėžti, kad tai daugiausiai yra tarptautinių krovinių transporto priemonių vairuotojai, kurie aukštesiose mokyklose nėra rengiami, norint dirbti šį darbą užtenka išklaudyti vairavimo kursas ir turėti reikiamos kategorijos vairuotojo pažymėjimą. Teigiama, kad nepriklausomai nuo to ar kolegijos absolventas ar universiteto magistrantas, baigęs transporto paslaugų srities studijas, asmuo turi palankias įsidarbinimo galimybes, teigiama žiniasklaidai pristatytame MOSTA tyrime.⁶² Tai atskleidžia ir analizės duomenys, kadangi matomas didelis specialistų trūkumas, todėl darbdaviams tenka konkuruoti dėl darbuotojų.

Transporto kompanijų Lietuvoje yra daug, todėl ir specialistų poreikis šioje srityje yra stabiliai aukštas, teigia transporto įmonės „Girteka“ personalo direktorius V. Misevičius.⁶³ Intensyvėjant globalizacijos procesams ypač svarbus tampa ir aviacijos sektorius, tampantis vienu iš sparčiausiai augančių verslo sektorių pasaulyje. Lietuva taip pat vykdo aviacijos sektoriaus plėtrą ir planuoja toliau tai daryti, teigia Vilniaus tarptautinio oro uosto generalinis direktorius G. Almantas.⁶⁴ Būtent apie šio sektoriaus svarbą byloja ir tikslinis finansavimas, nors minimaliai, tačiau yra skiriamos kelios studijų vietos parengti orlaivio pilotavimo specialistus.

Kadangi jaučiamas transporto, o kartu ir geležinkelio, specialistų trūkumas, bendradarbiauti pradėjo AB „Lietuvos geležinkeliai“ kartu su VGTU, kurių vienas iš prioritetinių bendradarbiavimo tikslų – specialistų rengimas.⁶⁵ VGTU įsipareigoja rengti aukštos kvalifikacijos geležinkelio transporto specialistus, o „Lietuvos geležinkeliai“ pasirengę teikti informaciją apie jaunųjų specialistų poreikį šalies geležinkelio sistemoje. Darbo rinkos poreikių patenkinimui tai labai svarbus žingsnis, nes pati valstybė atlieka tam tikras prognozes būsimųjų specialistų atžvilgiu, tačiau jos per daug ribotos, kad būtų galima spręsti apie šalies ūkiui reikalingus specialistus ilgesniam laikotarpiui.

Transporto srityje matoma neatitikimas, kuris suvokiamas per darbuotojų trūkumą darbo rinkoje. Nors fiksuojamas labai didelis neatitikimas, tačiau būtina pabrėžti, kad analizuojamos visos transporto paslaugų sektoriuje esančios laisvos darbo vietos, o žiniasklaidoje minima, kad

⁶³Straipsnis „Transporto specialistams – svarbiausia užsienių kalbų žinios“. Prieiga per internetą: <<http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/transportas/transporto-specialistams-svarbiausia-uzsienio-kalbu-zinios-399577>> [žiūrėta 2015-12-30].

⁶⁴Straipsnis „Aviacijoje – naujos kartos vadybininkų poreikis“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/transportas/aviacijoje-naujos-kartos-vadybininku-poreikis.d?id=65532912>> [žiūrėta 2015-11-02].

⁶⁵Straipsnis „Geležinkelių transporto pažangą skatins AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir VGTU bendradarbiavimas“. Prieiga per internetą: <http://www.litrail.lt/naujienu-archyvas?p_p_id=webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5_show=article&_webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5_articleId=111223> [žiūrėta 2015-11-02].

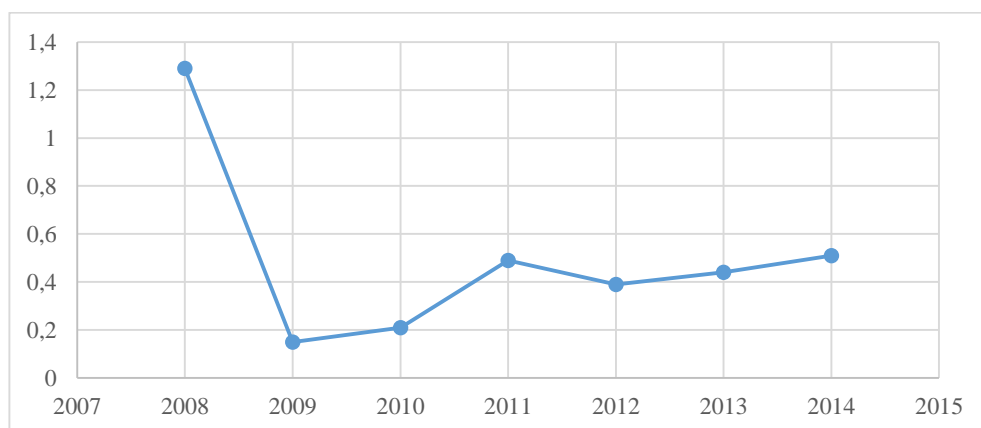
trūksta ir žemesnės kvalifikacijos darbuotojų. Sprendžiant iš ekspertų pasisakymų žiniasklaidoje, egzistuoja aukštos kvalifikacijos specialistų neatitikimas šioje srityje, tačiau manoma, kad turėtų būti mažesnis nei rodo analizės duomenys, nes pastebimas žemesnės kvalifikacijos darbuotojų poreikis šiame sektoriuje. Didelis transportų įmonių skaičius Lietuvoje bei jų spartus plėtojimas taip pat turi įtakos tam, kad šioje srityje yra pastebimas neatitikimas, nors poreikis specialistams egzistuoja.

3.8 Statyba

Ekonominės veiklos rūšis – statyba - atitinkanti aukštosiose mokyklose rengiamus architektūros ir statybos specialistus, kurie rengiami miesto planavimo ir statybų inžinerijos srityse. Taigi, ši veikla apima specialistus, rengiamus aukštosiose mokyklose, nors žinoma, šioje srityje taip pat vyrauja nekvalifikuotos darbo jėgos poreikis, bei žemesnės nei aukštasis išsilavinimas darbuotojų poreikis.

8 diagramos duomenys⁶⁶, gauti atitinkamu būdu kaip ir praeituose skyriuose, rodo, kad tik 2008 metais darbo vietų statybų sektoriuje buvo daugiau nei aukštos kvalifikacijos specialistų. Lyginant 2008 metus su 2009 metais yra stebimas didelis atitikimo tarp specialistų ir darbo vietų statybų sektoriuje sumažėjimas, kadangi atitikimas krito nuo 1,29 iki 0,15. Situacija šių darbuotojų atžvilgiu stipriai pasikeitė, kadangi anksčiau darbo rinkoje buvo specialistų per daug, o jau ateinančiais metais jų tapo ženkliai per daug. Žinoma, tam įtakos galėjo turėti ir prasidėjusi ekonominė krizė šalyje. Nors tendencijos rodo, kad einama link didesnio atitikimo, tačiau nuo 2011 metų matomi svyravimai šioje srityje.

8 diagrama. Atitikimas statybų sektoriuje

⁶⁶Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=826e1c19-7104-4d7a-bc2c-7ec721a861e9>> [žiūrėta 2015-12-17].

Kaip ir daugumoje sričių, taip ir statybų sektoriuje, vyrauja parengtų specialistų perteklius, tačiau tikslinis finansavimas, nepriklausomai nuo to, kad duomenys rodo, kad absolventų yra parengiama daugiau nei yra laisvų darbo vietų, šios srities specialistų rengimui, nors ir nedidelė, tačiau dalis tikslinio finansavimo yra skiriama šios srities studijų programoms. 7 lentelės duomenys⁶⁷, analizuoti lygiagrečiai, kaip ir praeitame skyriuje, rodo, kad kiekvienais metais apie 4-5proc. studijų vietų yra finansuojamos tiksliniu būdu architektūros ir statybos studijų programoms. Įdomi tendencija, kad kiekvienais metais finansuojamos būtent dvi studijų programos – hidrotechninės statybos inžinerija bei žemėtvarka.⁶⁷ Taigi, tai rodo, kad trūksta būtent šios srities specialistų, o kitų specialistų darbo rinkoje yra perteklius, kadangi bendra tendencija yra neigiama darbuotojų atžvilgiu.

7 lentelė. Architektūros ir statybos studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	0,39	8	4,32%
2013	0,44	20	4,98%
2014	0,51	28	3,91%

Didžiausią įtaką esam neatitikimui turi šioje srityje rengiamų architektūros specialistų perteklius. 2010 metais vykusiame Lietuvos architektų rūmų II suvažiavimo rezoliucijoje teigiama⁶⁸, kad realus architektų poreikis valstybėje yra nenustatytas, tačiau kasmet 4 aukštosios mokyklos išleidžia net apie 200 architektūros absolventų, o tai aiškiai viršija šalies darbo rinkos poreikius šiems specialistams. Darbo biržos rengiamose prognozėse, dėl įvairių specialistų galimybių darbo rinkoje, architektūra nėra išskirta nei prie geresnes ar blogesnes galimybes turinčių specialistų.⁶⁹ Tačiau 2011 metais šios srities atstovai buvo tarp specialistų, kurių darbo biržoje, pabaigus aukštąją mokyklą, buvo registruojamų vienu iš daugiausiai, o tai sudarė 6,11% (101) statybos ir architektūros srities

⁶⁷LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarų tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

⁶⁸Lietuvos architektų rūmų II suvažiavimo rezoliucija. 2010. Prieiga per internetą:

<<http://www.architektusajunga.lt/naujienos/lietuvos-architektu-rumu-ii-suvaziavimo-rezoliucija>> [žiūrėta 2015-12-03].

⁶⁹ Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx> [žiūrėta 2015-11-15].

absolventų.⁷⁰ Apie šių specialistų perteklių kalba ir patys šios srities specialistai, vienas žymiausių Lietuvos architektų A. Ambrasas, teigia⁷¹, kad šalies ūkiui tiek architektų, kiek rengia aukštosios mokyklos – nereikia. Apie šių specialistų perteklių byloja ir specialistų elgesys – gabesni ir aktyvesni emigruoja toliau studijuoti ir dirbti užsienyje, kita dalis dirba viešųjų pirkimų projektavimo įmonėse.⁷¹

Žiniasklaidoje teigiama, kad statybų specialistai darbo rinkoje yra paklausūs, tačiau ir aukštosiose mokyklose jų parengiama pakankamai.⁷² Nors analizės duomenys rodo, kad šių specialistų yra perteklius, tačiau žiniasklaidoje, teigiama⁷³, kad yra pastebimas statybų specialistų trūkumas, o viena pagrindinių priežasčių – emigracija. O darbdaviai, siekdami išlaikyti geriausius darbuotojų, didina jiems atlyginimus. Tam įtakos galėjo turėti stipriai pablogėjusi statybų sektoriaus darbuotojų padėtis 2009 metais, kai ypatingai sumažėjo darbo vietų skaičius lyginant su parengtais specialistais. Tačiau neatitikimas turėtų mažėti, kadangi vis labiau baiminamasi, kad pritrūks statybos sektoriaus specialistų, kadangi šalyje intensyviai vyksta daugiabučių renovacijos procesai, kurie skatina aukštos klasės statybininkų paklausą.⁷⁴

Pagal duomenis matome, kad statybų sektorius pamažu atsigauna. Neatitikimas, kai specialistų darbo rinkoje yra perteklius, mažėja ir einama link pusiausvyros tarp esamų specialistų ir darbo vietų. Jau dabar žiniasklaidoje pastebima, kad statybų rinka atsigauna ir matoma suaktyvėjusi statybų specialistų paieška – statybų vadovų, statybos inžinierių bei konstruktorių, teigia „CVmarket“ marketingo vadovė R. Tatarėlytė.⁷⁵

Taigi, galima daryti išvadas, kad daugiausiai įtakos tam, kad duomenys rodo neatitikimą darbo rinkoje, turi didelis skaičius kasmet parengiamų architektūros absolventų. Tikslinio finansavimo duomenys rodo, kad trūksta – hidrotechninės statybos inžinerijos bei žemėtvarkos specialistų, tačiau žiniasklaidoje apie tai nekalbama, tai gali būti siejama su regioniniais skirtumais

⁷⁰ Informacija apie jaunimą. Prieiga per internetą:

<<https://www.ldf.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202011.pdf>> [žiūrėta 2015-12-05].

⁷¹ Straipsnis „Architektų – jau per akis, o jų gerų darbų mažoka“. Prieiga per internetą;

<<http://bustas.lrytas.lt/architektura/architektu-jau-per-akis-o-ju-geru-darbu-mazoka.htm>> [žiūrėta 2015-11-03].

⁷² Straipsnis „VGTU prorektorius: katastrofiškai trūksta inžinierių“. Prieiga per internetą:

<<http://www.delfi.lt/news/daily/education/vgtu-prorektorius-katastrofiskai-truksta-inzinieriu.d?id=59018153>> [žiūrėta 2015-12-05].

⁷³ Straipsnis „Statybų sektoriuje – jaunų specialistų trūkumas“. Prieiga per internetą:

<<http://www.kurstoti.lt/s/2748/statybos-sektoriuje-jaunu-specialistu-stygius>> [žiūrėta 2015-12-06].

⁷⁴ Straipsnis „Augant statybos apimtims kelia nerimą vienas dalykas“. Prieiga per internetą;

<<http://www.delfi.lt/projektai/2000-renovuotu-daugiabuciu/naujienos/augant-statybos-apimtims-kelia-nerima-vienas-dalykas.d?id=67309442>> [žiūrėta 2015-12-06].

⁷⁵ Straipsnis „Cvmarket: šiuo metu vyresni nei 45 metų kandidatai domina tik tuo atveju, jei nepavyksta rasti jaunesnių“. Prieiga per internetą;

<<http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/cvmarket-siuo-metu-vyresni-nei-45-metu-kandidatai-domina-tik-tuo-atveju-jei-nepavyksta-rasti-jaunesniu-1407698/>> [žiūrėta 2015-12-30].

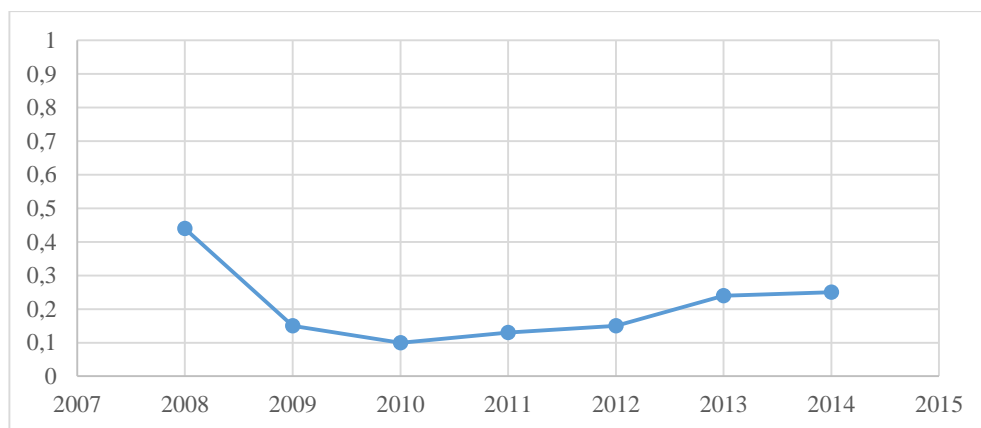
šalies ūkio sistemoje. Tačiau visgi, statybų sektorius atsigauna, yra ieškoma vis daugiau aukštos kvalifikacijos specialistų, siekiant patenkinti augantį darbo jėgos poreikį.

3.9 Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla

Tai ekonominė veiklos rūšis, kurioje įsidarbinti gali asmenys, baigę menų sritį aukštosiose mokyklose. Žinoma, kaip matome, ši sritis apima ne tik meninę veiklą, todėl yra platesnė nei parengti menų specialistai aukštosiose mokyklose. Į meno sritį įeina vaizduojamasis, muzikos ir atlikėjų menas, garso ir vaizdo technika bei žiniasklaidos produkcija, dizainas bei dailieji amatai, kaip matome, ši sritis yra ganėtinai plati, kuri taip pat apima ir pramoginę veiklą.

9 diagramos rezultatai⁷⁶, gauti laisvas darbo vietas meninėje, pramoginėje ir poilsio organizavimo srityje dalijant iš menų srities specialistų, parengtų universitetuose ir kolegijose, sumos. Šios diagramos rezultatai rodo įdomias tendencijas, todėl, kad šioje srityje matomas neatitikimas, nors aukštosiose mokyklose rengiami meno specialistai nepriklauso poilsio organizavimo veiklai, tačiau yra jaučiamas darbo vietų trūkumas šioje srityje. Mažiausias neatitikimas buvo matomas, kaip ir daugeliu atveju - 2008 metais. Iki 2010 metų neatitikimas tik didėjo, o mažėti, nors ir neženkiai, pradėjo nuo 2011 metų. Tačiau galima būtų teigti, kad tai nėra didelė problema, kadangi menus baigęs asmenis labiau linkę užsiimti individualia veikla (Versum credo consulting, 2012).⁷⁷

9 diagrama. Atitikimas meninėje, pramoginėje ir poilsio organizavimo veiklos srityje

⁷⁶Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=557082d3-f7b6-478a-94bc-cf268fce7ad8>> [žiūrėta 2015-11-29].

⁷⁷Jungtinė Tarptautinė studijų programos „Skaitmeninis menas/medijų menas“ poreikio rengimo ir vykdymo galimybių studijų. Prieiga per internetą: <http://www.menufakultetas.vdu.lt/var/uploads/editor/2012_Juntines_tarptautines_studiju_programos_galimybiu_studij_a.pdf> [žiūrėta 2012-10-21].

Nors neatitikimas meninės veiklos srityje yra vienas didžiausių, tačiau nepriklausomai nuo to, tikslinio finansavimo menų studijų programos kiekvienais metais gauna bene daugiausia, tai galime pamatyti iš 8 lentelėje pateiktų duomenų⁷⁸, kurie gauti analogiškai kaip ir kitose sričių analizės skyriuose. Analizuojami duomenis rodo, kad šioje srityje 2012-2014 metais absolventų skaičius sumažėjo nuo 1255 iki 1006, o laisvų darbo vietų skaičius nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo nuo 190 iki 247.⁷⁹ Todėl negalima teikti, kad tikslinis finansavimas šiuo atžvilgiu yra nelogiška, nors neatitikimas išlieka gana aukštas.

8 lentelė. Menų studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	0,15	43	22,75%
2013	0,24	123	30,67%
2014	0,25	119	16,62%

Ypač daug tikslinio finansavimo sulaukia menų studijų programos dėl jų specifiškumo, o kartu taip įgyvendinamas valstybės siekis užtikrinti meno atlikėjų poreikį valstybės mastu. Būtina pabrėžti, kad suteikiant tikslinį finansavimą, atsižvelgiama ir į būsimųjų meno specialistų galimybes įsidarbinti, teigia buvusi švietimo viceministrė Nerija Putinaitė⁸⁰.

Nors žiniasklaidoje yra mažai kalbama apie meninių sričių atstovų padėtį darbo rinkoje, daugiau yra kalbama apie jų finansavimą, siekiant užtikrinti valstybės poreikį menininkų atžvilgiu, įrodantį šių specialistų poreikį šalies ūkio sistemoje. Nors atlikta antrinė duomenų analizė rodo, kad meninių sričių atstovų padėtis darbo rinkos yra keblė, kadangi jų yra žymiai daugiau nei yra darbo vietų. Įtakos tokiam neatitikimui, tarp gautų rezultatų ir žiniasklaidos informacijos, turi šios ekonominės veiklos rūšies specifiškumas. Jungtinės tarptautinės studijų programos „Skaitmeninis menas/medijų menas“ poreikio, rengimo ir vykdymo galimybių studijoje (Versum Credo Consulting,

⁷⁸LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

⁷⁹Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=557082d3-f7b6-478a-94bc-cf268fce7ad8>> [žiūrėta 2015-11-29].

⁸⁰Straipsnis „Švietimo ministerija žada užtikrinti finansavimą menų studijoms“. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/svietimo-ministerija-zada-uztikrinti-finansavima-menu-studijoms.d?id=31139781>> [žiūrėta 2015-12-28].

2012) ⁸¹pabrėžia, kad menininkų profesijai būdinga tai, kad jie dažniausiai patys sau susikuria darbo vietas, yra laisvai samdomi arba imasi laikinų projektų. Taigi, meninių sričių absolventai retai ieško darbo naudodamiesi tradiciniais paieškos būdais.

Tačiau, kaip ir kitose ekonominės veiklos rūšyse, taip ir šioje, vienos srities atstovai turi didesnes galimybes įsidarbinti, kiti - mažesnes. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA) rektorius Z. Ibelhauptas teigia⁸², kad yra paradoksali situacija, kadangi instrumentai, kurie yra mažiau paklausūs tarp stojančiųjų, yra labiau perspektyvūs baigus studijas, garantuojantys darbą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Aukštųjų mokyklų atstovai bei šios srities specialistai pastebi, kad yra stygius visų aukščiausios lygio profesionalių atlikėjų. Vienas svarbiausių aspektų, kurį pabrėžia LMTA rektorius, kad prieš priimant studentus į šią aukštąją mokyklą jau yra žinomas atlikėjų poreikis ir pagal tai yra planuojamas studentų skaičius, o kadangi rengiami specialistai turi paklausą, todėl dalis jų pradeda dirbti dar studijuodami.⁸² Taigi galima numatyti, kad jeigu aukštoji mokykla atsižvelgia į darbo rinkos poreikius, joje neturėtų susidaryti šios srities specialistų perteklius. LMTA rektorius akcentuoja, kad LMTA absolventų skaičius darbo biržos sąrašuose yra labai mažas, o tai rodo, kad parengti specialistai atitinka darbo rinkos poreikius.⁸²

Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro įkūrėjas, meno vadovas ir vyriausiasis dirigentas G. Rinkevičius pastebi⁸², kad patys geriausi specialistai išvyksta į Vakarų šalis, kur groja orkestruose ar dirba pedagoginį darbą. Šalyje trūksta pučiamųjų instrumentų specialistų, kadangi orkestruose tai vienetiniai instrumentai, todėl jų trūkumas yra jaučiamas ir jų poreikis yra labai pastebimas. Taigi, darbo rinkoje jaučiamas ir kai kurių meno srities atstovų stygius.

Ištis, įvertinti menininkų situaciją yra gana sudėtinga, kadangi antrinė duomenų analizė rodo perteklių meninės srities specialistų darbo rinkoje, tuo tarpu žiniasklaidos turinio analizė nepatvirtina gautų rezultatų. Tikslinio finansavimo duomenys rodo, kad tam tikrų specialistų darbo rinkoje trūksta. Didžiausią įtaką, duomenų tarpusavio neatitikimui, turi šios veiklos specifika, kadangi menininkai dažnai patys sau būna darbdaviais, dėl šios priežasties bei remiantis ekspertų nuomone galima teigti, kad šios srities neatitikimo darbo rinkoje nėra arba jis nėra toks žymus.

⁸¹Jungtinė Tarptautinė studijų programos „Skaitmeninis menas/medijų menas“ poreikio rengimo ir vykdymo galimybių studijų. Prieiga per internetą: <http://www.menofakultetas.vdu.lt/var/uploads/editor/2012_Juntines_tarptautines_studiju_programos_galimybiu_studija.pdf> [žiūrėta 2012-10-21].

⁸²Straipsnis „Retas instrumentas – daugiau galimybių įsidarbinti“. Prieiga per internetą: <<http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/21308>> [žiūrėta 2015-12-03].

3.10 Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas

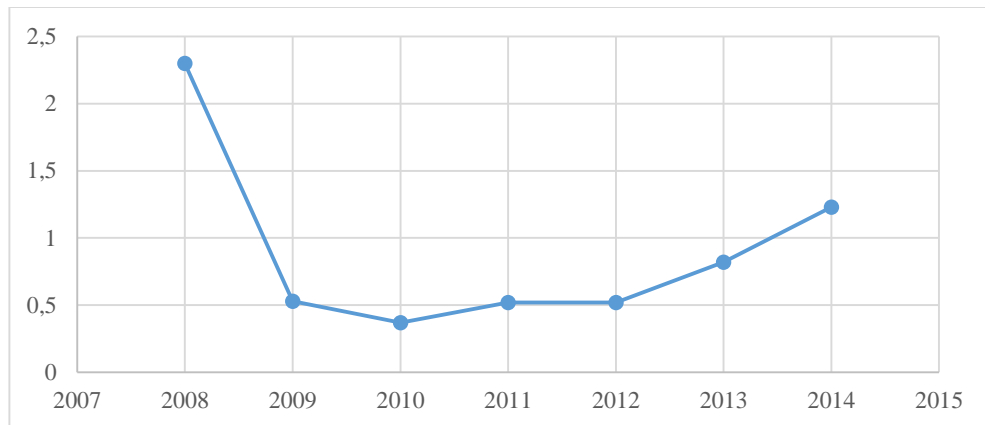
Ši, viešojo valdymo, ekonominės veiklos rūšis yra susijusi su savivaldybių, apskričių, seniūnijų valdymu, taip pat į šią sritį įeina centrinių administracinių institucijų įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji veikla. Sveikatos priežiūros, švietimo, kultūros ir kitų socialinių paslaugų veiklos reguliavimas priklauso šiai grupei, kartu ir teisingumo bei teisminė veikla, o taip pat šioje srityje išskiriama gynyba, susijusi su viešąja tvarka ir apsauga. Taigi, kaip matome iš veiklų šioje ekonominėje grupėje, atitikimas šio pobūdžio darbui būtų aukštosiose mokyklose rengiamų teisės ir saugos paslaugų specialistų, kurių darbo praktika susijusi su asmenų ir nuosavybės apsauga, ginkluotomis pajėgomis bei gynyba. Kadangi šiai ekonominės veiklos sričiai priskiriama teisės studijų programa, būtina akcentuoti, kad šie specialistai taip pat gali dirbti ir kitose ekonominėse srityje, būtent konkrečiu atveju - profesinėje, mokslinėje bei techninėje veikloje. Tačiau derinti teisės studijų šaką su pastarąją sritimi būtų per daug sudėtinga ir gauti rezultatai būtų netikslūs, kadangi į profesinę, mokslinę ir techninę rūšį įeina daug kitų sričių. Dar vienas svarbus aspektas, kad profesinė veikla, kuri apima ir teisinę sritį, numatanti teisėjų darbą bei kitas aukštas pareigas, kurioms yra reikalingas ne tik bakalauro mokslinis laipsnis, tačiau reikalaujamas ir magistro laipsnis⁸³, tačiau šiame darbe asmenys, įgiję magistro laipsnį, nėra analizuojami.

10 diagramos duomenys viešojo valdymo srityje apskaičiuoti, taikant tokią pat formulę, kaip ir ankstesniuose skyriuose. Kaip matome iš 10 diagramos rezultatų⁸⁴, kad 2008 metais darbo vietų buvo 2,3 karto daugiau nei specialistų, tam įtakos, žinoma gali turėti ir tai, kad teisininkai neatitinka tam tikrų kriterijų, keliamų šiai ekonominės veiklos rūšiai, tačiau skaičius išties didelis. Tačiau jau 2009 metais situacija stipriai pasikeičia ir iki 2013 metų neatitikimas egzistuoja, tačiau pasireiškiantis per darbo vietų trūkumą. Tačiau visgi nuo 2009 metų yra tikslingai einama link pusiausvyros, tačiau 2014 metais matome 2008 metų situaciją, kai darbo vietų yra daugiau nei specialistų, tačiau darbo vietų perteklius nėra toks didelis. Svarbu paminėti, kad šioje ekonominės veiklos srityje darbo vietų daugiausiai turėtų būti valstybinėse institucijose, todėl jos yra viešai skelbiamos ir neatitikimas, tarp darbo vietų ir specialistų, daugeliu atveju nėra toks ryškus.

⁸³LR vyriausybės nutarimas dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo. Valstybės žinios, 2002, Nr. 31-1131.

⁸⁴Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=18287451-98ae-4979-996a-2284e59e030c>> [žiūrėta 2015-11-28].

10 diagrama. Atitikimas viešojo valdymo ir gynybos srityje

Kaip matome iš 9 lentelės⁸⁵, kurios analizės duomenys gauti analogišku būdu, kaip ir ankstesnėje sričių analizėje, teisės ir gynybos paslaugų studijų programos patenka tarp daugiausiai tikslinio finansavimo gaunančių švietimo sričių. Ši ekonominė sritis rodo, kad situacija darbo rinkoje gerėja, o 2014 netgi pasikeičia, kadangi atsiranda specialistų trūkumas. Tačiau, kaip rodo 9 lentelė, kai specialistų darbo rinkoje buvo perteklius, tikslinio finansavimo buvo skiriama daugiau nei kai 2014 metais atsirado specialistų trūkumas, taigi, poreikis šių specialistų išaugo, tačiau finansavimas sumažėjo. Duomenys rodo, kad kiekvienais metais yra finansuojamos dvi studijų programos MRU - teisė ir policijos veikla bei teisė ir valstybinė sienos apsauga.⁸⁵ Taigi, iš šių duomenų galima suprasti, kad šioje veikloje trūksta būtent šių specialistų, todėl kiekvienais metais skiriama nemažai lėšų užtikrinant šių specialistų rengimą, siekiant patenkinti darbo rinkos poreikius.

9 lentelė. Teisės bei gynybos paslaugų studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc.nuo visų vietų
2012	0,52	49	25,92%
2013	0,82	100	24,93%
2014	1,32	142	19,83%

⁸⁵LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarų tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

Nors specialistų atitikimo darbo rinkos poreikiams analizė rodo, kad specialistų darbo rinkoje paskutiniiais analizuojamais metais yra trūkumas, tačiau darbo biržos duomenimis, teisės absolventų tais pačiais - 2014 metais – bedarbiais registruota 17,39 proc.⁸⁶, nuo daugiausiai registruojamų aukštųjų mokyklų absolventų 2014 metais. Nors 2012 metus, lyginant su 2013 metais, bedarbiais registruotų teisės absolventų sumažėjo nuo 24,44 proc.⁸⁷ iki 11,73 proc.⁸⁸. Tačiau lyginant 2013 metus su 2014 metais teisės absolventų bedarbių išaugo. Taigi matome, kad situacija šios srities bedarbių atžvilgiu yra gana nepastovi. Būtina pabrėžti, kad tarp daugiausiai registruojamų bedarbių yra tik grynosios teisės studijų programas baigę absolventai. Nors tikslinis finansavimas šiai sričiai skiriamas gana didelis, tačiau yra finansuojamos mišrios teisės studijos, kuriose kartu su teise yra derinama ir kita veikla. Įtakos tokiai situacijai gali turėti tai, kad viešojo valdymo ir gynybos srityje, kurioje didelė dalis darbo vietų yra valstybinėse institucijose, gali dirbti ir kitų sričių atstovai. Dėl šios priežasties atitikimo analizė nerodo didelio atotrūkio tarp teisės srities specialistų ir darbo vietų, lyginant su kitomis sritimis. Tačiau teisės absolventų skaičius darbo biržoje išryškina šių specialistų pasiūlos perteklių.

Straipsnių analizė atskleidžia įvairiapuses ekspertų nuomones. Straipsniuose teigiama, kad yra jaučiamas teisininkų perteklius⁸⁹, tačiau šioje srityje taip pat dirba saugos specialistai, todėl įtakos neatitikimui turi kontrastingos specialybės šioje ekonominės veiklos srityje. Ekspertų nuomonės, kalbant apie teisininkų padėtį darbo rinkoje, išsiskiria. Vieni teigia, kad šių specialistų aukštosios mokyklose parengia per daug⁹⁰, kiti teigia, kad šių specialistų pertekliaus darbo rinkoje nėra⁹¹. Ekspertai mažai kalba apie saugos specialistus, dirbančius gynybos srityje, tačiau pastebima, kad darbo rinkoje šių specialistų padėtis yra stabili, kadangi darbo biržoje Lietuvos karo akademijos absolventų yra registruojama mažiausiai.⁹²

⁸⁶Jaunimo situacija darbo rinkoje 2014m. Prieiga per internetą:

<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20situacija_2015-01-01%20NAUJIENLAISKIS.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

⁸⁷Jaunimo situacija darbo rinkoje Lietuvos darbo biržos duomenys. Prieiga per internetą:

<<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202012.pdf>> [žiūrėta 2015-12-05].

⁸⁸Jaunimo situacija darbo rinkoje Lietuvos darbo biržos duomenys. Prieiga per internetą:

<http://www.jrd.lt/uploads/Jaunimo%20situacija_2014-01-01.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

⁸⁹Straipsnis „Teisininkai traukia į darbo biržą“. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/teisininkai-traukia-i-darbo-birza/207360>> [žiūrėta 2015-11-01].

⁹⁰Straipsnis „Teisininkams, vadybininkams ar žurnalistams darbo birža duonos pelnytis nepadės“. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/verslas/naujiena/karjera/teisininkams-vadybininkams-ar-zurnalistams-darbo-birza-duonos-pelnytis-nepades-666-497574>> [žiūrėta 2015-11-03].

⁹¹Straipsnis „Teisininkų Lietuvoje per daug?(papildyta)“.

Prieiga per internetą <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> [žiūrėta 2015-11-16].

⁹²Straipsnis „Darbo rinka kratosi kas ketvirto studento“, Prieiga per internetą:

<<http://vz.lt/archive/article/2013/5/16/darbo-rinka-kratosi-kas-ketvirto-studento>> [žiūrėta 2015-11-21].

Nors darbo biržoje teisės absolventų yra registruojama daugiausiai, specialistų atitikimo darbo rinkos poreikiams analizė rodo, kad šių darbuotojų perteklius buvo matomas tik 2009-2013 metais. Tačiau ekspertai teigia, kad teisininkai pasinaudoja savo gudrumu ir į darbo biržą kreipiasi labai greitai, norėdami gauti finansinę naudą, nors darbo šiuo metu ir neieško, o vasaros metu yra pasirinkę atostogauti, teigia Lietuvos advokatūros Advokatų tarybos pirmininkas I. Vėgėlė⁹³. Todėl ekspertas teigia, kad vertinti tik pagal šiuo duomenis teisininkų galimybes įsidarbinti, būtų neteisinga.

Tuo tarpu bendrovių ir institucijų teisininkų asociacijos prezidentas V. Nikitinas teigia⁹³, kad darbo rinka yra perpildyta teisininkais, apie tai byloja ir eksperto patirtis - asociacijai ieškant teisininko atsirado labai daug kandidatų. V. Nikitinas įsitikinęs, kad perpildytai rinkai daugiau įtakos turi valstybės politika, o ne universitetų klaida, kadangi formuojant „krepšelius“ raginamas neadekvatus studentų skaičius. Tačiau kiti ekspertai pastebi kitokias specialistų pertekliaus susiformavimo priežastis darbo rinkoje. Internetinės personalo atrankos bendrovės „CV-Online“ rinkodaros vadovė R. Karavaitienė teigia⁹³, kad pertekliaus susidarymui įtakos turi teisininko, kaip specialisto, prestižas visuomenėje. Tokios pat nuomonės yra ir personalo atrankos bendrovės „Search Group“ vadovas Š. Dyburis, kuri teigia⁹⁴, kad įsitikinimas, kad teisė yra gerai, atėjęs iš tėvų ir senelių spaudimo. Taigi, dėl visuomenėje vyraujančių nuomonių, jaunimas pasirenka studijuoti specialybes, kurios poreikis nėra toks didelis kaip susidomėjimas, todėl tai vienas iš priežasčių teisininkų pertekliaus darbo rinkoje susiformavimui.

VDU ir VU teisės fakultetų dekanai pastebi⁹³, kad teisininko profesija yra labai universali, jos pritaikymas yra platus, pradedant verslu baigiant valstybės tarnyba. Ekspertai pabrėžia, kad teisėju, notaru, prokuroru ar antstoliu dirba tik apie 5 proc. paruoštų teisininkų. Sudėtingesnėje situacijoje yra asmenys, baigę kolegijas, kadangi dėl nepakankamos kvalifikacijos rasti darbą yra kiek problemiščiau, teigia Advokatų tarybos pirmininkas I. Vėgėlė.⁹³

Nuo 2009 iki 2013 metų vyravo specialistų perteklius šioje srityje, tačiau jau 2014 metais stebima, kad darbuotojų jaučiamas trūkumas, viena iš galimų priežasčių gali būti saugos specialistų trūkumas rinkoje. Žiniasklaidoje taip pat daug kalbama apie teisininkų perteklių, tačiau tam įtakos turi regioniniai skirtumai, kadangi Vilniuje teisininkų skaičius yra didelis, tačiau Lietuvos regionuose yra teisininkų trūkumas, teigia Vilniaus verslo ir teisės kolegijos teisės fakulteto dekanas R. Kalesnykas.⁹⁵

⁹³Straipsnis „Teisininkai traukia į darbo biržą“. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/teisininkai-traukia-i-darbo-birza/207360>> [žiūrėta 2015-11-01].

⁹⁴Straipsnis „Lietuviai karjeros garantu įvardija pažintis, ekspertai vadina tai „nevykėlių pasiteisinimu““. Prieiga per internetą: <<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MzAyOzk7OzA=>>> [žiūrėta 2015-12-02].

⁹⁵Straipsnis „Teisininkų Lietuvoje per daug?(papildyta)“

Prieiga per internetą <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> [žiūrėta 2015-11-16].

Tačiau visgi, buvusi švietimo viceministrė N. Putinaitė teigia⁹⁶, kad anksčiau teisininkų poreikis buvo didesnis, kadangi kūrėsi valstybė, stojant į Europos Sąjungą buvo svarbu adaptuoti visą teisinę bazę, tačiau šiandienos situacija yra kitokia ir tiek daug teisininkų nereikia. Tačiau analizuojamu laikotarpiu šioje srityje absolventų skaičius sumažėjo nuo 1810 iki 1063 absolventų⁹⁷, dėl to jau 2014 metais stebima, kad situacija atitikimo atžvilgiu pasikeičia, kadangi atsiranda specialistų trūkumas .

Taigi, šioje srityje didesnę laiko tarpą matoma situacija, kai yra jaučiama šios srities specialistų perteklius. Kadangi šioje ekonominėje veikloje yra sujungiamos dvi sritis, didesnę įtaką absolventų pertekliui turi teisininkai nei saugos specialistai. Ekspertų nuomonė dėl teisininkų padėties išskiria, vieni akcentuoja, kad teisinis išsilavinimas yra universalus ir jį galima pritaikyti įvairiose sferose, kai kurie teigia, kad perteklius susiformavęs tik Vilniuje, o mažesniuose regionuose jaučiamas specialistų trūkumas. Tačiau įtakos specialistų padėčiai taip pat turi ir aukštoji mokykla, kadangi įsidarbinti kiek sudėtingiau yra kolegijų absolventams, kadangi einant valstybės tarnybos pareigas yra reikalaujamas universitetinis išsilavinimas. Tačiau didžiausią įtaką esamam neatitikimui turi visuomenėje gajus stereotipas, kad teisininko specialybė yra prestižinė ir užtikrinanti geras pajamas, dėl to yra didelis skaičius stojančiųjų ir baigiančių šią studijų programą. Matoma, kad aukštųjų mokyklų atstovai dažniau pastebi teigiamas šio reiškinio puses, siekiant pritraukti daugiau asmenų studijuoti teisę.

3.11 Apgyvandinimo, maitinimo paslaugų bei kita aptarnavimo veikla

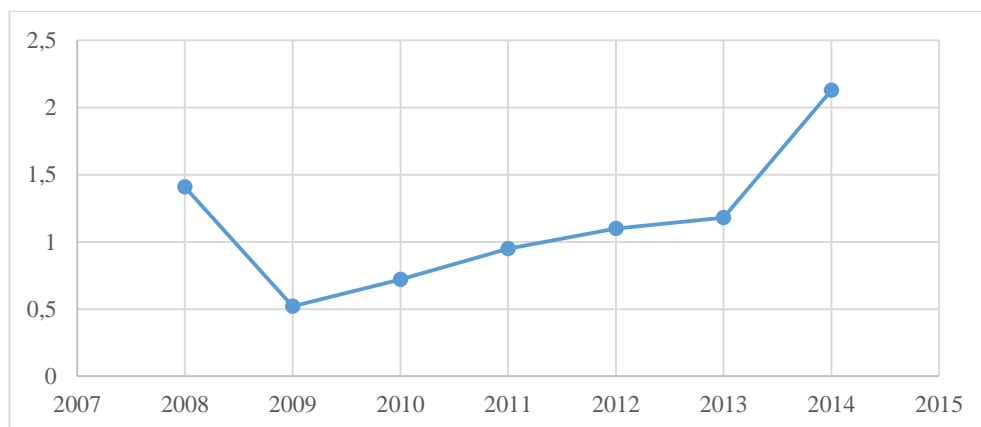
Šios dvi ekonominės veiklos rūšys klasifikacijoje yra išskirtos, tačiau švietimo klasifikacijoje yra išskirta kaip viena sritis - paslaugos asmenims, kuri apima tiek ir apgyvandinimo, maitinimo paslaugas bei kitas aptarnavimo veiklas, apimančias grožio paslaugas, kurių specialistai yra rengiami aukštosiose mokyklose. Apgyvandinimo paslaugos apima viešbučių ir kitų laikinų buveinių paslaugas bei restoranų ir maisto tiekimo paslaugas. O būtent aukštosiose mokyklose rengiami specialistai, užsiimantis viešbučių, restoranų ir viešojo maitinimo paslaugomis, o taip pat būsimieji kelionių, turizmo bei minėtų grožio paslaugų specialistai.

⁹⁶Straipsnis „Andrius Francas: „Kiekvieną dieną turi įrodinėti, kad esi smalsus ir darbštus“. Prieiga per internetą: <<http://naujienos.vu.lt/komentarai/andrius-francas-kiekvien-dien-turi-rodinti-kad-esi-smalsus-ir-darbtus/>> [žiūrėta 2015-11-29].

⁹⁷Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=18287451-98ae-4979-996a-2284e59e030c>> [žiūrėta 2015-11-28].

Situacija šioje srityje yra gana permaininga, kaip yra matoma iš 11 diagramos duomenų⁹⁸, gautų taikant tokią pat formulę, kaip ir nagrinėjant kitas ekonomines sritis, kadangi 2008 bei 2012-2014 metais darbo rinkoje vyrauja specialistų trūkumas, tuo tarpu 2009-2011 metais šių specialistų darbo rinkoje pradeda trūkti. Tačiau matoma, kad buvo sistemingai einama link pusiausvyros, kai 2011 metais atitikimo santykis tarp laisvų darbo vietų ir esamų specialistų buvo 0,95, tačiau situacija persisveria 2012 metais ir atsiranda specialistų trūkumas darbo rinkoje, kuris kiekvienais metais tampa vis didesnis. Tačiau reiktų pabrėžti, kad nors stebima, kad darbo vietų yra daugiau, tačiau galima numanyti, kad ne visoms darbo vietoms yra būtinas aukštasis išsilavinimas.

11 diagrama. Atitikimas apgyvendinimo, maitinimo paslaugų bei kitoje aptarnavimo veiklos srityje

Nors neatitikimas apgyvendinimo ir maitinimo veikloje paskutiniiais analizuojamais metais egzistuoja, pasireiškiantis per specialistų trūkumą, tačiau tikslinio finansavimo rodikliai to nepatvirtina (žr. 10 lentelę). Tai gali būti siejama su tuo, kad šioje srityje labiau vyrauja žemesnės kvalifikacijos reikalaujantis darbas. Kaip matome iš 10 lentelės rezultatų⁹⁹, gautų duomenis analizuojant analogišku būdu, kaip ir praeituose skyriuose, šiai sričiai yra skiriama apie 2-3 proc. tikslinio finansavimo, siekiant parengti specialistus, kurių šioje srityje trūksta. Detalesnė analizė atskleidžia, kad darbo rinkai, iš šios srities specialistų, trūksta tik treniravimo sistemų specialistų⁹⁹,

⁹⁸Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=1cd592b5-6584-494e-a008-a94f5af33a5c>> [žiūrėta 2015-12-14].

⁹⁹LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

kadangi metai iš metų ši studijų programa sulaukia tikslinio finansavimo, tik 2014 metais šalia šios programos finansavimo prisidėjo šukuosenų dizainas, tačiau tam buvo skirtos tik dvi studijų vietos¹⁰⁰.

10 lentelė. Paslaugų asmenims studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk.	Proc.nuo visų vietų
2012	1,1	5	2,64%
2013	1,18	12	2,99%
2014	2,13	15	2,09%

Analizuojant žiniasklaidos straipsnius, šios srities specialistų atžvilgiu, matoma tendencija, kad didžioji dalis darbo pasiūlymų yra skirta paslaugų sektoriaus darbuotojams, apimančiam ir maitinimo bei apgyvendinimo paslaugų veiklą.¹⁰¹ Bendros šios ekonominės veiklos specialistų galimybės įsidarbinti vertinamos kaip vienos didžiausių¹⁰², tai patvirtina ir analizė duomenys, kurie konstatuoja specialistų trūkumą darbo rinkoje, kuris sąlygoja palankesnes įsidarbinimo galimybes specialistams. Tačiau informacijos, apie aukštos kvalifikacijos specialistų poreikį, žiniasklaidoje yra labai mažai. Tačiau internetinio naujienų portalo www.taurageszinios.lt straipsnyje „Studijos Šiaulių valstybinėje kolegijoje – racionalus ir perspektyvus pasirinkimas“¹⁰³ teigiama, kad aukštos kvalifikacijos, konkrečių socialinių mokslų, specialistai turi dideles galimybes įsitraukti į šią ekonominę veiklą ir perimti bei tęsti geriausias verslo ir paslaugų tradicijas. Daugiau informacijos apie aukštos kvalifikacijos specialistų poreikį nebuvo rasta. Tačiau gauta žiniasklaidos informacija yra ne tik kad ribota, tačiau ir nepatikima, kadangi tai labiau yra aukštosios mokyklos, šiuo atveju – Šiaulių valstybinės kolegijos – marketingo strategija, kadangi aukštosios mokyklos yra suinteresuotos pritraukti kuo daugiau studentų, nepriklausomai nuo to ar studijų programa turi paklausą darbo rinkoje.

Žiniasklaidoje yra daugiau kalbama apie kvalifikuotus darbuotojus ir jų rengimo poreikį darbo rinkoje.¹⁰⁴ Teigiama, kad maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų teikėjo profesija yra

¹⁰⁰LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

¹⁰¹Straipsnis „Darbo skelbimas: ieškoma autošaltkalvio (1000€)“. Prieiga per internetą:

<<http://www.kurstoti.lt/s/3522/darbo-skelbimas-ieskomas-autosalkalvis-1000>> [žiūrėta 2015-12-28].

¹⁰²Straipsnis „Prognozės profesijoms: Amerika, Europa, Lietuva“. Prieiga per internetą:

<<http://www.kurstoti.lt/s/1316/prognozes-profesijoms-amerika-europa-lietuva>> [žiūrėta 2015-12-16].

¹⁰³Straipsnis „Studijos Šiaulių valstybinėje kolegijoje – racionalus ir perspektyvus pasirinkimas“. Prieiga per internetą: <<http://www.taurageszinios.lt/lt/aktualijos/item/4076>> [žiūrėta 2015-12-02].

¹⁰⁴Straipsnis „Maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų teikėjas“. Prieiga per internetą: <<http://ktm.lt/maitinimo-ir-apgyvendinimo-paslaugu-teikejas/>> [žiūrėta 2015-12-29].

perspektyvi, o nuo šių darbuotojų darbo kokybės priklauso sėkmingas šios ekonominės veiklos įgyvendimas. Vis dažniau įmonėse atsiranda poreikis apmokyti neturinčius tos srities išsilavinimo ar kvalifikacijos darbuotojus.¹⁰⁵ Taigi, matome, kad didesnis dėmesys šioje srityje yra sutelktas į kvalifikuotus darbuotojus, tačiau ne į aukštos kvalifikacijos specialistus, o poreikis jaučiamas būtent kvalifikuotų darbuotojų. Nors straipsniuose išvelgiamos tendencijos, kad vis dažniau maitinimo įmonėse atsiranda dietologų, sveikos gyvensenos specialistų poreikis, o apgyvendinimo įstaigose – su sveika gyvensena susijusių specialistų poreikis – masažistų, kosmetologų, golfo trenerių bei kineziterapeutų.¹⁰⁶ Tai rodo, kad auga ir aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis šiame sektoriuje. Taigi, nors analizės duomenys rodo, kad šiuo metu darbo vietų yra daugiau nei specialistų, tačiau šiuo atveju galimi atvejai, kad aukštos kvalifikacijos darbuotojai dirba žemesnės kvalifikacijos darbą nei turimas išsilavinimas arba dirba ne pagal įgytą specialybę.

3.12 Administracinė ir aptarnavimo veikla bei mažmeninė ir didmeninė prekyba; finansinė bei draudimo veikla

Šios sritis yra apjungiamos, nors yra tam tikrų neatitikimų, kadangi administraciniai ir aptarnavimo veiklai bei mažmeniniai bei didmeniniai prekybai, pagal švietimo klasifikaciją, specialistai yra rengiami verslo ir administravimo srityje, o variklinių transporto priemonių ir motociklų remontų specialistai yra rengiami inžinerijos srityje, tačiau ekonominių veiklų klasifikacijoje šios veiklos yra grupuojamos kartu. Šiuo atveju daroma prielaida, kad visgi darbo rinkoje mažmeninė ir didmeninė prekyba yra plačiau paplitusi nei variklinių transporto priemonių remontas, tačiau analizuojant šią sritį reiktų atsižvelgti į tai, kad atitikimas galimai bus didesnis. Į administravimo sritį įtraukiama ir prekyba dėl tos priežasties, kad švietimo klasifikacijos verslo ir administravimo srityje ruošiami šios srities specialistai, o taip pat rengiami finansų, bankininkystės bei draudimo ekspertai. Taigi į šią sritį įeina keletas ekonominės veiklos rūšių, nors švietimo klasifikacijoje yra išskirtos į vieną grupę – verslas ir administravimas.

Bene plačiausia sritis, kurioje parengiama daugiausia specialistų darbo rinkai, tačiau šioje srityje vyrauja labai didelis neatitikimas tarp darbo vietų ir specialistų. Kaip matome iš 12 diagramos duomenų¹⁰⁷, gautų taikant formulę, kuri buvo naudojama ir analizuojant ankstesnes sritis,

¹⁰⁵ Straipsnis „Viešbučių ir maitinimo įmonių darbuotojų mokymai“.

Prieiga per internetą: <<http://www.vzdrmc.lt/lit/Placiau/602>> [žiūrėta 2015-12-12].

¹⁰⁶ Straipsnis „Prognozės profesijoms: Amerika, Europa, Lietuva“. Prieiga per internetą:

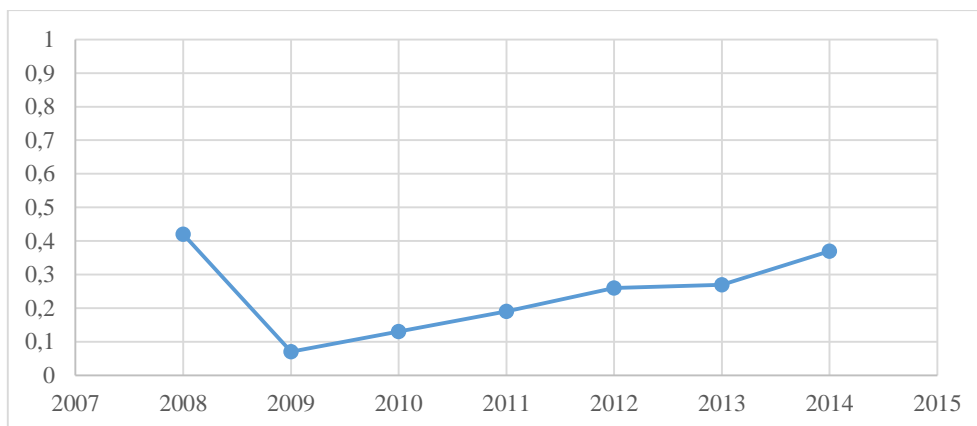
<<http://www.kurstoti.lt/s/1316/proгноzes-profesijoms-amerika-europa-lietuva>> [žiūrėta 2015-12-16].

¹⁰⁷ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=2043b634-4ff6-4f5f-988c-fe3f54e16c63>> [žiūrėta 2015-12-21].

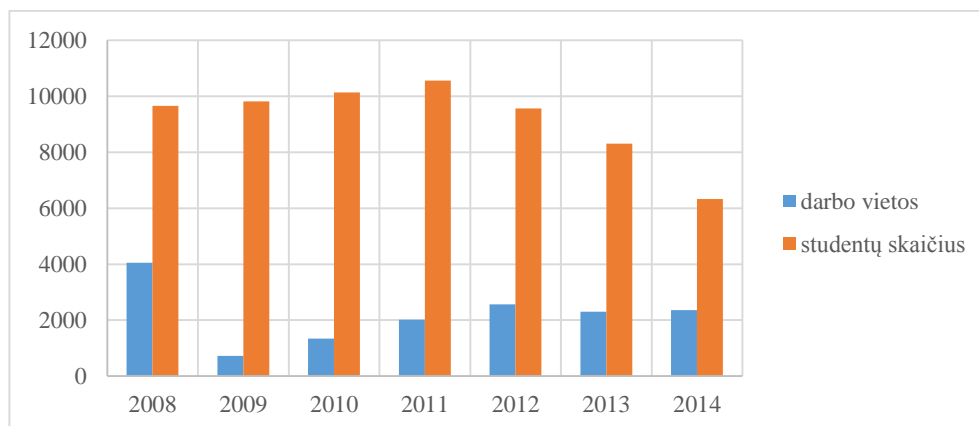
didžiausias neatitikimas užfiksuotas 2009 metais, tačiau vėliau situacija darbo rinkoje šių specialistų atžvilgiu gerėjo, tačiau neatitikimas išlieka gana didelis – 0,37, darbo vietų beveik 2/3 mažiau nei yra specialistų. Būtina akcentuoti, kad neatitikimas turėtų būti dar didesnis, kadangi į šią veiklą buvo įtraukta ir variklinių transporto priemonių remontas. Kaip rodo 13 diagrama¹⁰⁷, bene didžiausia problema, kad šioje srityje ruošiami labai daug specialistų tiek kolegijose, tiek ir universitetuose, 2010 ir 2011 metų duomenimis šioje srityje buvo paruošta daugiau nei 10 000 specialistų, tačiau visgi situacija gerėja, kadangi vis mažiau yra rengiama šios srities specialistų darbo rinkai.

Nors palankiausia situacija šioje srityje, kaip matome iš 12 diagramos, buvo 2008 metais, tačiau 2009 metais padėtis stipriai suprastėja. Vėlesniais metais situacija darbo rinkoje gerėjo, tačiau nebuvo pasiektas 2008 metais buvęs atitikimo koeficientas. Tačiau bene didžiausią įtaką augančiam atitikimui nuo 2009 metų turėjo studentų skaičiaus mažėjimas (žr. 13 diagramą), kadangi nors studentų sumažėjo bene trečdalių, lyginant 2008 metus su 2014 metais, tačiau darbo vietų skaičius ypač sumažėjo lyginant tuos pačius metus.

12 diagrama. Atitikimas administravimo, prekybos, finansinėje bei draudiminės veiklos srityje

13 diagrama. Darbo vietų ir absolventų skaičiaus pokyčiai administravimo, prekybos ir finansinėje srityje

Kadangi šiai ekonominės veiklos sričiai aukštosios mokyklos kasmet parengiama daug specialistų, todėl skirti daugiau lėšų rengti šios srities specialistams būtų neteisinga. Tai įrodo 11 lentelėje pateikti tikslinio finansavimo duomenys¹⁰⁸, gauti tokiu pat būdu, kaip ir ankstesniuose skyriuose. Tačiau nežymi dalis tikslinio finansavimo yra skirta verslo ir administravimo studijų programoms. Galime matyti, kad tikslinis finansavimas šioje srityje nėra tolygus, kadangi nėra tendencijų, rodančių, kad finansavimas nuosekliai didėtų ar mažėtų visu nagrinėjamu laikotarpiu. Detaliau išnagrinėjus finansuojamą studijų programą yra matoma jų įvairovė, todėl išskirti bendras tendencijas yra ganėtinai sudėtinga. Yra finansuojamas įvairių sričių administravimas – kaimo plėtros, turizmo ir viešbučių, o taip pat ir įvairių formų vadybos ir verslo programos – statybos, transporto, žemės ūkio.¹⁰⁸ Taigi, tendencijos rodo, kad vadybos ir verslo specialistų rengimas yra susijęs su kitomis ekonominės veiklos sritimis.

11 lentelė. Verslo ir administravimo studijų programų tikslinis finansavimas

Metai	Atitikimas koef.	Finansuojamų vietų sk	Proc. nuo visų vietų
2012	0,26	4	2,16%
2013	0,27	1	0,24%
2014	0,37	23	3,21%

Tendencijos rodo, kad darbo biržoje daugiausiai yra registruojama verslo vadybos, buhalterinės apskaitos, viešojo bei verslo administravimo specialybių absolventų. 2011 metais iš visų daugiausiai registruotų absolventų net 55,29 % buvo baigusių verslo ir administravimo švietimo sritį¹⁰⁹, tačiau jau 2014 metais šių absolventų darbo biržoje buvo registruota kur kas mažiau – 31,96 %¹¹⁰. Ši informacija tik patvirtina atliktos analizės išvadas, kurios teigia, kad darbo rinka yra perpildyta šios srities specialistais, tačiau situacija šių absolventų atžvilgiu kasmet gerėja. Šiuo metu

¹⁰⁸ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais, 2012. Valstybės žinios, Nr. 32-1499.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais, 2013. Valstybės žinios, Nr. 35-1711.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. 2014. Valstybės žinios, Nr. Nr. 6959.

¹⁰⁹ Informacija apie jaunimą. Prieiga per internetą:

<<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202011.pdf>>[žiūrėta 2015-12-05].

¹¹⁰ Jaunimo situacija darbo rinkoje 2014m. Prieiga per internetą:

<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20situacija_2015-01-01%20NAUJIENLAISKIS.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

besirenkantis studijuoti populiariausias socialinių mokslų programas, ateityje rizikuoja likti be darbo, nes jau šiuo metu darbo rinkoje jaučiamas šių specialistų perteklius, tvirtina daugiau nei 120 IT įmonių ir aukštųjų mokyklų vienijančios asociacijos „Infobalt“ inovacijų vadovas A. Plečkaitis.¹¹¹ Didžiausią įtaką susiformavusiam neatitikimui turi didelis studijuojančių ir baigiančių šią sritį asmenų skaičius, nors pastaraisiais metais jau matomas mažėjantis absolventų skaičius šioje srityje. Daugiausiai įtakos, rinktis šią studijų sritį turi suvokimas, kad socialinius mokslus yra lengviau studijuoti nei kitas sritis.¹¹¹ Pramonininkų konfederacijos atstovai mano, kad šios srities populiarumą lemia lengvesnis stojimas bei pigesnė studijų kaina, ko pasekme tampa specialistų pertekliaus susiformavimas darbo rinkoje.¹¹²

Žiniasklaidoje teigiama, kad nepalankioje situacijoje yra administratoriai, „Respublikos“ tinklapyje publikuotame straipsnyje, teigiama¹¹², kad darbo biržos duomenimis, 2011 metais darbo ieškojo 7708 administratorių, nors laisvų darbo vietų šios srities specialistams buvo užregistruota tik pora tūkstančių. Tačiau ne vien administratorių perteklius yra susiformavęs darbo rinkoje. Vadybininkų perteklius susiformavo jau prieš 15 metų, kai šalyje buvo sukurtas įspūdis, kad vadybininkų, o ypač pardavimo, darbo rinkoje trūksta. Tuo pasinaudoję universitetai, neįsigilinę į rinkos poreikius, pradėjo masiškai rengti šios srities specialistus, teigia personalo bendrovės „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ direktorius G. Umbrasas.¹¹³ Todėl ir nagrinėjamu laikotarpiu matome, kad neatitikimas vis dar išlieka aukštas. Tačiau ekspertai pažymi, kad vadybininkų situacija darbo rinkoje gerėja, tai rodo ir atliktas tyrimas¹¹⁴. Anot personalo paieškos ir atrankos įmonės „Indigroup“ vadovo K. Blaževičiaus¹¹⁴ vadybos absolventų situacija darbo rinkoje paskutiniaisiais metais yra geresnė nei ankstesniais metais, pagrindine to priežastimi laikytinas krizinis laikotarpis šalyje, kuris nulėmė sudėtingesnes darbo paieškas.

Vadybininkų paklausa nemažėja, darbdaviai aktyviai jų ieško, o aukštosios mokyklos ir toliau rengia šiuos specialistus, nepriklausai nuo situacijos darbo rinkoje. Personalo atrankos bendrovės „Simplika“ vyriausioji personalo atrankos konsultantė L. Mančiakaitytė teigia¹¹⁵, kad

¹¹¹ Straipsnis „Verslo ekspertas: populiariųjų mokslų gerbėjai rizikuoja papildyti bedarbių gretas“. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.infobalt.lt/main.php?&i=8213>> [žiūrėta 2015-12-17].

¹¹² Straipsnis „Reikiami specialistai gatvėje nesimėto“. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/reikiami_specialistai_gatveje_nesimeto/,coments.1> [žiūrėta 2015-12-15].

¹¹³ Straipsnis „Darbdaviai ieško vadybininkų, bet diplomo nereikalauja“. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/darbdaviai-iesko-vadybininku-bet-diplomo-nereikalauja-511013>> [žiūrėta 2015-12-19].

¹¹⁴ Straipsnis „Verslo ekspertas: populiariųjų mokslų gerbėjai rizikuoja papildyti bedarbių gretas“. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.infobalt.lt/main.php?&i=8213>> [žiūrėta 2015-12-17].

¹¹⁵ Straipsnis „Darbdaviai ieško vadybininkų, bet diplomo nereikalauja“. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/darbdaviai-iesko-vadybininku-bet-diplomo-nereikalauja-511013>> [žiūrėta 2015-12-19].

vadybininkų trūksta, bet pabrėžia, kad tai nereiškia, kad nepakanka kandidatų, turinčių vadybos išsilavinimą. Ieškodami specialistų, darbdaviai prioritetus teikia patirčiai arba asmeninėms savybėms, o aukštojo mokslo diplomui teikia tik šalutinę reikšmę. Šis atvejis parodo, kad aukštasis mokslas neatlieka savo paskirties, kuri yra numatyta švietimo įstatyme, pagal kurį asmenys aukštosiose mokyklose turėtų būti parengti aktyviai profesiniai veiklai. Vadybos specialistai yra rengiami, tačiau parengti specialistai neatitinka darbdavių poreikių. Lietuvoje kuriasi vis daugiau tarptautinių korporacijų paslaugų centrų, kuriuose populiariausios pozicijos – IT, finansų, klientų aptarnavimo bei pirkimo ir pardavimo administravimo specialistai, teigia darbuotojų atrankos ir įdarbinimo įmonės „Manpower Lit“ direktorė B. Petikonis - Šabanienė.¹¹⁶ Tai rodo, kad naujos darbo vietos yra kuriamos ir šiame sektoriuje, o šie paslaugų centrai suteikia galimybes jauniems žmonėms įgyti darbo patirties ir tobulėti, kadangi įdarbina patirties neturintį jaunimą ir jį apmoko darbo vietoje, taip spręsdami Lietuvos aukštojo mokslo spragas.

Galima daryti išvadą, kad didžiausią įtaką susiformavusiam neatitikimui turi šalies vykdoma švietimo politika aukštojo mokslo srityje, kurioje veikia rinkos mechanizmai. Aukštosios mokyklos rengdamos specialistus dažniau atsižvelgia ne į darbdavių poreikius, o į būsimųjų studentų norus, kadangi aukštosioms mokykloms svarbiausia užpildyti visas studijų programas, nepriklausomai nuo ekonominės srities perspektyvų darbo rinkoje. Todėl aukštosiose mokyklose parengti specialistai ne tik neatitinka darbo rinkos poreikių, bet ir nėra tinkamai parengiami profesiniai veiklai, o tai rodo, kad nėra įgyvendinama aukštojo mokslo paskirtis. Tačiau visgi didesnę įtaką gerėjančiai situacijai darbo rinkoje turi absolventų skaičiaus mažėjimas, nors darbo vietų skaičius taip pat auga, bet ne taip žymiai.

¹¹⁶Straipsnis „Paslaugų centrai kelia bangas darbo rinkoje“.

Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/article/2015/4/15/paslaugu-centrai-kelia-bangas-darbo-rinkoje>> [žiūrėta 2015-12-21].

4 IŠVADOS

1. Aukštasis išsilavinimas laikomas veiksniu, galinčiu sąlygoti sėkmingesnę integraciją darbo rinkoje, kadangi darbdaviams tai suteikia papildomos informacijos apie būsimo darbuotojo potencialą. Tačiau tik darbo rinkos poreikius atitinkantis išsilavinimas gali užtikrinti palankesnes galimybes darbo rinkoje bei nesukelti problemų valstybei bei darbo rinkos funkcionavimui.
2. Darbo rinkos efektyvumą lemia daug išorinių ir vidinių veiksnių, tačiau valstybės indėlis, siekiant efektyvumo ir rezultatyvumo yra svarbiausias, kadangi darbuotojas ir darbdavys neturi tiek „galios“, kad veiktų visą darbo rinkos sistemą. Valstybė, aktyviomis darbo rinkos priemonėmis, siekia užtikrinti darbo pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą, kadangi ši nuostata yra įtvirtinta ir Lietuvos teisės aktuose. Tačiau šalies ūkio sistemoje trūksta kokybiškų specialistų poreikio prognozavimo tyrimų, siekiant vykdyti tikslingą politiką tiek darbo rinkos, tiek ir švietimo srityje.
3. Nuolat vykdomi pokyčiai aukštojo mokslo srityje rodo, kad šioje srityje siekiama efektyvumo. Tačiau dabartinis studijų modelis, kuris veikia pagal rinkos mechanizmo idėją, neužtikrina aukštojo mokslo paskirties, kuri numato parengti darbo rinkos poreikius atitinkančius specialistus. Valstybė priversta imti kitų priemonių, siekiant bent iš dalies patenkinti darbo rinkos poreikius, todėl yra vykdomas tikslinis studijų finansavimas.
4. Palankiausia situacija specialistų atžvilgiu dažniausiai stebima 2008 metais, ateinančiais – 2009 - metais visose srityse dažniausiai stebimas išaugęs neatitikimas, tačiau jau nuo 2010 didžiojoje dalyje sričių neatitikimas mažėja.
5. Tikslinis finansavimas ne visada teikiamas atsižvelgiant į gautus atitikimo santykius, tačiau kai kuriais atvejais juo parodoma, kokių konkrečių specialistų darbo rinkoje trūksta.
6. Suderintų sričių analizė atskleidė, kad dažniausiai darbo rinkoje yra pastebimas specialistų perteklius. Yra tik dvi ekonominės veiklos rūšys, kuriose specialistų yra mažiau nei darbo vietų – kasyba ir apdirbamoji gamyba bei transportas ir saugojimas. Nors šiose srityje yra matomas specialistų trūkumas, tačiau teikiamas tikslinis finansavimas šiai sričiai yra labai menkas. Kasybos ir apdirbamosios gamybos srityje tiek darbdaviai, tiek ir aukštųjų mokyklų atstovai teigia, kad trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų šioje srityje. Pabrėžiama, kad dėl specialistų trūkumo negalima didinti gamybos, todėl patys darbdaviai įvairiais būdais ieško specialistų, siekiant patenkinti darbovietės poreikius. Tuo tarpu transporto ir saugojimo srityje yra išvelgiamas didesnis žemesnės kvalifikacijos specialistų poreikis, tačiau ir aukštos kvalifikacijos darbuotojai neturi problemų įsidarbinant šioje srityje pagal specialybę.

Specialistų poreikis šioje srityje ypač didelis, kadangi šalyje yra daug transporto įmonių, o globalizacijos procesai skatina transporto vystymąsi. Apie specialistų trūkumą darbo rinkoje byloja ir darbdavių bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis, kuriuo siekiama patenkinti darbo rinkos poreikius, kadangi įgyvendinama politika šalies mastu to negeba užtikrinti.

7. Straipsnių analizė atskleidžia, kad kai kurių specialistų darbo rinkoje trūksta, tačiau antrinė duomenų analizė to neparodo. Informacijos ir ryšių bei žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityse egzistuoja specialistų perteklius. Tačiau tokiai situacijai įtakos gali turėti dvi kontrastingos specialybės vienoje grupėje. Informacijos ir ryšių srityje matoma neatitikimas, kuriam didesnę įtaką turi žurnalistikos ir komunikacijos specialistai, kadangi kompiuterijos specialistai darbo rinkoje yra paklausūs, tai rodo ir ankstyvą jų darbinę veiklą bei įmonių noras bendradarbiauti su aukštosiomis mokyklomis, rengiančiomis šiuos specialistus. Tuo tarpu žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje yra jaučiamas odontologų bei socialinių darbuotojų perteklius. Įtakos tam, kad darbo rinkoje nėra jaučiamas gydytojų stygius, turi specialistų didesni krūviai bei darbas, esant pensijoje.
8. Bene prasčiausios situacijos yra pedagogikos bei administracinėje srityje. Tačiau pokyčiai administravimo srityje vyksta greičiau ir yra labiau pastebimi nei pedagogikos srityje. Didžiausią įtaką neatitikimui pedagogikos srityje turi mažėjantis darbo vietų skaičius, kadangi mokyklose mažėja moksleivių skaičius, yra mažinamas finansavimas mokykloms. Įtakos, rinktis administravimo srities studijas, turi įsitikimas, kad tai lengvesnės ir pigesnės studijos, tačiau gerėjanti situacija šioje srityje susijusi su mažėjančiu absolventų skaičiumi.
9. Viešojo valdymo ir gynybos srityje iki 2013 metų vyravo absolventų perteklius, 2014 metais situacija pasikeičia – atsiranda specialistų trūkumas. Visgi neatitikimui daugiausiai įtakos turėjo didelis teisės absolventų skaičius, asmenys rinkosi šią studijų programą dėl susiformavusių stereotipų visuomenėje. Tuo tarpu apgyvendinimo ir kitoje aptarnavimo veikloje dažniau pastebimas žemesnės kvalifikacijos darbas, todėl analizės duomenys nuo 2012 metų fiksuoja augantį specialistų trūkumą darbo rinkoje. Tačiau dokumentų, kuriose teigiama, kad darbo rinkoje yra specialistų trūkumas, nebuvo rasta.
10. Neatitikimui meninėje srityje įtakos gali turėti veiklos specifiškumas, kadangi straipsnių analizė neatskleidė tokio didelio specialistų trūkumo, kokį rodo antrinė duomenų analizė. Veiklos specifiškumas gali lemti neatitikimą žemės ūkio srityje, kadangi dalis šios srities specialistų savo žinias panaudoja individualioje veikloje. Dažniau apie specialistų trūkumą kalba aukštųjų mokyklų atstovai, tuo tarpu darbo biržos atstovai pabrėžia tik agronomų trūkumą darbo rinkoje.

5 PASIŪLYMAI

1. Prieita išvadų, kad dažnu atveju aukštosiose mokyklose rengiami specialistai, kurie neatitinka darbo rinkos poreikių, todėl turi būti imtasi konkrečių veiksmų, norint pakeisti esamą situaciją. Didžiausia problema, kad šiuo reiškiniu suinteresuoti ir jo pasekmes jaučiantis dalyviai per mažai tarpusavyje bendradarbiauja, o labiau koncentruojasi tik į savo interesų užtikrinimą. Teikiamos rekomendacijos, atsižvelgiant į atskirų grupių interesus, tačiau pabrėžiama, kad aukštojo mokslo paskirtis yra padėti asmeniui įgyti ūkio poreikius atitinkančią specialybę bei pasiruošti profesiniai veiklai.
2. Politikos atstovams, sprendžiant iškeltą problemą, svarbiausiu aspektu tampa efektyvumo užtikrinimas. Išties matome, kad ištekliai panaudojami, tačiau norimas rezultatas nėra pasiekiamas. Todėl, visu pirma, rekomenduojama, kad politikos atstovai skatintų aukštųjų mokyklų bei darbdavių atstovų tarpusavio bendradarbiavimą, sprendžiant specialistų rengimo klausimą. Norint pasiekti, kad darbo rinkai būtų parengti reikiami specialistai taip turi būti atliekama daugiau nuoseklesnių tyrimų, analizuojant specialistų poreikį ateityje ir jais remiantis teikti finansavimą aukštosioms mokykloms. Taip pat politikos atstovai turėtų daugiau dėmesio skirti studijų programų akreditavimui ir už tai atsakingos institucijos turėtų griežčiau vertinti esamas ir naujas studijų programas, kadangi šiuo metu yra rengiama labai daug siauros srities specialistų, o didelė specializacija tam tikroje srityje gali tik padidinti esantį neatitikimą darbo rinkoje.
3. Darbdavių pagrindinis interesas susijęs su veiksmingumu, kadangi norima, kad rengiami specialistai atitiktų darbo rinkos poreikius ir, žinoma, kad studentai būtų kokybiškai parengti praktiniam darbui. Todėl, siekiant šių interesų užtikrinimo, rekomenduojama, kad tarp aukštųjų mokyklų ir darbdavių vyktų glaudus tarpusavio bendradarbiavimas. Tokiu būdu aukštosios mokyklos geriau suprastų darbdavių poreikius, kurių konkrečių žinių studentams trūksta, kad galėtų sėkmingiau integruotis darbo rinkoje. Šiuo metu vykstantis tikslinis studijų finansavimas orientuotas į tai, kad paraiškas rengia ir teikia aukštosios mokyklos, tačiau rekomenduojama, kad tai būtų pavesta atlikti darbdaviams, siekiant rengiamus specialistus priartinti prie darbo rinkos poreikių.
4. Aukštosios mokyklos suinteresuotos gauti kuo didesnę finansavimą, siekiant rengti specialistus, tačiau pirmiausiai yra atsižvelgiama į studijomis suinteresuotus asmenis, o ne į darbo rinkos poreikius. Rekomenduojama įpareigoti aukštąsias mokyklas stebėti darbo rinką bei jos poreikius bei analizuoti savo absolventų įsidarbinimo lygį pagal studijų programas.

Atsižvelgiant į šiuos rodiklius, aukštosios mokyklos galėtų reguliuoti priimamų studentų skaičių, vienoje srityse jį - didinant, kitose – mažinant. o valstybė, atsižvelgdama į šiuos rodiklius taip pat galėtų reguliuoti finansavimą.

5. Būsimieji studentai dažnai studijas renkasi neapgalvotai ir neatsakingai, kartais siekdami kitų tikslų, nei numato įstatymai, apibrėžiantis aukštojo mokslo paskirtį. Tačiau siekiant užtikrinti stojančiųjų atsakingesnę pasirinkimą bei orientaciją į ateities perspektyvas, rekomenduojama vykdyti motyvacinę testą, ypač tų specialybių, kurių specialistų darbo rinkoje jaučiamas perteklius, tokiu būdu bent iš dalies sumažėtų skaičius studentų, kurie nėra motyvuoti bei neapsisprendę dėl savo ateities profesinio pasirinkimo.

LITERATŪRA

1. Aguilera-Barchet, B. 2012. A Higher Education for the Twenty-first Century: European and US approaches. *Center for European Studies*. Prieiga per internetą: <http://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/a_higher_education.pdf> [žiūrėta 2015-10-21].
2. Bagdanavičius, J. et al. 1999. *Ekonomikos terminai ir sąvokos: (mokomasis žodynas)*. Vilnius: VPU.
3. Baum, S. ir Payea K. 2005. *The Benefits of Higher Education for Individuals and Society*. The College Board. Prieiga per internetą: <http://www.collegeboard.com/prod_downloads/press/cost04/EducationPays2004.pdf> [žiūrėta 2015-10-05].
4. Beresnevičiūtė, V. ir Poviliūnas, A. 2007. Magistrų integracija į darbo rinką: magistrantūros studijų absolventų sociologinės apklausos analizė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Nr. 19, 88-103.
5. Bermatonytė, D. et al. 1992. *Ekonomikos teorijos kursas*. Kaunas: Technologija.
6. Bertolin, J.C.G. 2011. The quasi-markets in higher education: from the improbable perfectly competitive markets to the unavoidable State regulation. Prieiga per internetą: <http://www.scielo.br/pdf/ep/v37n2/en_v37n2a02.pdf> [žiūrėta 2015-15-09].
7. BGI Consulting. 2010. Specialistų ir kompetencijų poreikio žemėlapio studija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Zemelapio_studija-galutine_ataskaita.pdf> [žiūrėta 2015-11-29].
8. Borghans, L. de Grip, A. ir Heijke, J. 1996. *Concepts and methodology for labour market forecasts by occupation and qualification in the contexts of a flexible labour market*. Thessaloniki: European Centre for the Development of Vocational Training.
9. Bribois, R. Orton, L ir Saunders R. 2008. Connecting Supply and Demand in Canada's Youth Labour Market. Prieiga per internetą <http://www.cprn.org/documents/49679_EN.pdf> [žiūrėta 2015-10-15].
10. Cörvers, F. Ir Hensen, M. 2005. *Forecasting regional labour market developments by occupation and education*. A Survey of Spatial-economic Planning Models in the Netherlands. Theory, Application and Evaluation. Rotterdam: Publishers.
11. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. 1998. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Agora.

12. Ehrenberg, R.G. ir Smith, R.S. 2000. *Modern Labor Economics. Theory and Policy*. Eleventh Ed. Prieiga per internetą:
<http://fac.ksu.edu.sa/sites/default/files/Modern_labor_economics__theory_and_public_policy_0.pdf> [žiūrėta 2015-09-26].
13. Gražulis, V ir Gruževskis, B. 2008. Lietuvos darbo rinkos politikos raidos ypatumai: situacijos analizė ir raidos perspektyvos. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 26, 45-54.
14. Jakutis, A. et al. 2007. *Ekonomikos teorija: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas.
15. Kaul, I. Grunberg, I ir Stern, M.A. 1999. *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st Century*. New York: Oxford University Press.
16. Kinderis, R. 2004. *Lietuvos darbo išteklių tyrimas*. Vilnius: Ciklonas.
17. Kottmann, A. ir de Weert E. 2013. *Higher Education and the Labour Market. International Policy Frameworks for Regulating Graduate Employability*. Centre for Higher Education Policy Studies.
18. Lamo, A. ir Messina, J. 2010. *Formal Eucation Mismatch and Wages after Transition Assessing the Impact of Unobserved Heterogeneity Using Matching Estimators*. Prieiga per internetą:<<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1215.pdf?841a23da3247a3d93dcb312cd218aa32>> [žiūrėta 2015-09-28].
19. Laužackas, R. 1999. *Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos tendencijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
20. Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai. 2006. Valstybės žinios. Nr. A1-306.
21. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2013. *Lietuvos ekonomikos tyrimas 2013/2014(1)*. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/LET2013_2014_1/LET32.pdf> [žiūrėta 2014-10-01].
22. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. Valstybės žinios. Nr.33-1014.
23. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009. Valstybės žinios. Nr. XI-242.
24. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. 2003. Valstybės žinios. Nr. IX-1904.
25. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl valstybės tikslinio finansavimo studijų programoms. 2011. Valstybės žinios. Nr. V-2487.
26. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 2013. Valstybės žinios. Nr. I-1489.
27. Lietuvos socialinių tyrimų centras. 2011. *Specialistų ir kompetencijų esamos pasiūlos ir paklausos atitikimo analizė*. Prieiga per internetą:

- <<https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/SMM%20EKSPERT%20ANALIZE%202011%20BALANDIS.pdf>> [žiūrėta 2015-09-26].
28. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl LŠK – Lietuvos švietimo klasifikatoriaus patvirtinimo. Valstybės žinios. 2005. Nr. 45-1485.
 29. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl valstybės tikslinio finansavimo studijų programoms. Valstybės žinios. 2011. Nr. V-2487
 30. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2012 metais. Valstybės žinios. 2012. Nr. 32-1499.
 31. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminaraus tiksliniu būdu valstybes finansuojamų studijų vietų skaičiaus 2013 metais. Valstybės žinios. 2013. Nr. 35-1711.
 32. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal auštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus. Valstybės žinios. 2014. Nr. 6959.
 33. LR vyriausybės nutarimas dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo. Valstybės žinios, 2002, Nr. 31-1131.
 34. Markauskienė, A ir Nikitina, S. 1998. Darbo rinkos reguliavimo problemos regioniniu aspektu. Kaunas: Technologija.
 35. Martinaitis, Ž. et al. *Lietuvos universitetų absolventų integracija darbo rinkoje*. Viešosios politikos ir vadybos institutas. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu/data/quant/LiDA_LAMS_0146/OTHER.002> [žiūrėta 2015-09-19].
 36. Martinkus, B. 2003. *Darbo procesų valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 37. Martinkus, B., Sakalas, A. ir Savanevičienė A. 2003. *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
 38. Méhaut, P. 2006. *Forecasting Skills and Labour Market Needs*. Statements and Comments. Peer Review. Prieiga per internetą: < http://www.oph.fi/download/145376_Bulgaria.pdf> [žiūrėta 2015-10-01].
 39. Nacionalinės plėtros institutas. 2007. *Specialistų poreikio tyrimų metodologijos rengimas ir pilotinio tyrimo įgyvendinimas aukštųjų technologijų srityse*. Vilnius: Mokslo aidai.
 40. Navickas, V. 2003. *Europos Sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija.
 41. Navickas, V. ir Paulavičius, K. 1999. *Darbo rinka: teorija ir valstybės politika*. Vilnius: VPU.
 42. Okunevičiūtė – Neverauskienė, L. ir Pocius, A. 2010, Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas. *Verslas: teorija ir praktika*. Nr. 11(1), 20-29.

43. Pocius, A. 2011. Specialistų pasiūlos kaitos Lietuvoje analizė ir jų kompetencijų vertinimo galimybės. *Lietuvos statistikos darbai*. Nr. 1, 58-68.
44. Potelienė, S. ir Tamašauskienė, Z. 2014. Žmogiškojo kapitalo konceptualizacija: raida, samprata ir formavimas. *Verslo sistemos ir ekonomika*. Nr. 4(1), 89 – 106.
45. Račkauskas, A. 2003. *Ekonometrijos įvadas*. Prieiga per internetą:
<<http://www.mif.vu.lt/eka/medziaga/Ek-apz.pdf>> [žiūrėta 2015-12-15].
46. Ranonytė, et al. 2007. *Kokybinė ir kiekybinė kvalifikacijų pasiūlos ir paklausos analizė*. Prieiga per internetą:
<http://www.smk.lt/uploads/archyvas/dokumentai/071130/Galutine_ataskaita_2.pdf>
[žiūrėta 2015-09-30].
47. Spence, A. M. 1974. Market signaling: informational transfer in hiring and related screening processes. *Cambridge (Mass): Harvard University Press*.
48. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas dėl ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus patvirtinimo. Valstybės žinios. 2007. Nr. 119-4877.
49. Šileika, A. ir Andriušaitienė, D. 2007. Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas. *Verslas: teorija ir praktika*. t. 8, Nr.1, 19-23.
50. Tilak, J.B.G. 2004. *Higher Education Between the State and the Market*. UNESCO Forum on Higher Education, Research and Knowledge (1-3 December 2004).
51. Turunen, O.T. 2007. Ideas of human and social capital in the older historical. School of German political economy. Prieiga per internetą:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13040/URN_NBN_fi_jyu2007101.pdf?sequence=1> [žiūrėta 2015-12-18].
52. Versum Credo Consulting. 2012. Jungtinė Tarptautinė studijų programos „Skaitmeninis menas/medijų menas“ poreikio rengimo ir vykdymo galimybių studijų. Prieiga per internetą:
<http://www.menufakultetas.vdu.lt/var/uploads/editor/2012_Juntines_tarptautines_studiju_programos_galimybiu_studija.pdf> [žiūrėta 2012-10-21].
53. Vidaus reikalų ministerija. 2010. *Savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų teikimo analizė*. Vilnius.
54. Weber, A. ir Mahringer, H. 2006. Choice and Success of Job Search Methods. *IZA Discussion Paper*. Nr. 1939. Prieiga per internetą: <<http://ftp.iza.org/dp1939.pdf>> [žiūrėta 2015-09-25].
55. Želvytis, R. 2013. Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai. *Acta paedagogica Vilnensia*. t. 31. p. 9-18.

Straipsniai internete:

1. 15min.lt. 2013. *Gamybos įmonių vadovai: inžinieriaus specialybė – aukso vertės*. Prieiga per internetą; <<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/gamybos-imoniu-vadovai-inzinieriaus-specialybe-aukso-vertes-234-355417>> [žiūrėta 2015-12-06].
2. Audenienė, R. 2014. Mokytojų rinka: didžiausi šansai – anglistams ir matematikams. Prieiga per internetą; <<http://www.alfa.lt/straipsnis/682853/mokytoju-rinka-didziausi-sansai-anglistams-ir-matematikams>> [žiūrėta 2015-12-01].
3. Aušra, A. 2013. *Komunikacijos specialistas – daugiau nei pavadinimas*. Prieiga per internetą; <<http://www.zurnalastransportas.lt/?p=2786>> [žiūrėta 2015-11-22].
4. Balčiūtė, G. 2014. *Architektų – jau per akis, o jų gerų darbų mažoka*. Prieiga per internetą; <<http://bustas.lrytas.lt/architektura/architektu-jau-per-akis-o-ju-geru-darbu-mazoka.htm>> [žiūrėta 2015-11-03].
5. Bendoraitytė, D. 2006. *Dvyliktokus ragina pasidomėti darbo rinka*. Prieiga per internetą; <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/draugai/dvyliktokus-ragina-pasidometi-darbo-rinka-130933>> [žiūrėta 2015-12-09].
6. Bernardinai.lt. 2011. *Socialinis darbas Lietuvoje: augantis poreikis, siaurėjančios galimybės*. Prieiga per internetą; <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-03-15-socialinis-darbas-lietuvoje-augantis-poreikis-siaurejancios-galimybes/59561>> [žiūrėta 2015-12-13].
7. Byčienė, D. 2013. *Kaimui vėl reikia agronomų, zootechnikų*. Prieiga per internetą; <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/verslas/kaimui_vel_reikia_agronomu_zootechniku/> [žiūrėta 2015-12-11].
8. BNS. 2010. Švietimo ministerija žada užtikrinti finansavimą menų studijoms. Prieiga per internetą; <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/svietimo-ministerija-zada-uztikrinti-finansavima-menu-studijoms.d?id=31139781>> [žiūrėta 2015-12-28].
9. BNS. *Ministrė ragina mažinti mokytojų skaičių*. Prieiga per internetą; <<http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/ministre-ragina-mazinti-mokytoju-skaiciu/211473>> [žiūrėta 2015-12-18].
10. CVbankas.lt. 2014. *Kokių specialistų ieško darbdaviai ir kur nori dirbti patys darbuotojai?*. Prieiga per internetą; <<http://www.cvbankas.lt/karjeros-patarimas/kokiu-specialistu-iesko-darbdaviai-ir-kur-nori-dirbti-patys-darbuotojai.html>> [žiūrėta 2015-11-11].
11. Delfi.lt. 2011. *Socialiniais darbuotojais galės dirbti tik turintys profesinį išsilavinimą*. Prieiga per internetą; <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/socialiniais-darbuotojais-gales-dirbti-tik-turintys-profesini-issilavinima.d?id=44419027>> [žiūrėta 2015-12-16].

12. Denisenko, V. 2012. *Andrius Francas: „Kiekvieną dieną turi įrodinėti, kad esi smalsus ir darbštus“*. Prieiga per internetą: <<http://naujienos.vu.lt/komentarai/andrius-francas-kiekvien-dien-turi-rodinti-kad-esi-smalsus-ir-darbtus/>> [žiūrėta 2015-11-29].
13. DMN inf. 2013. *Transporto specialistams – svarbiausia užsienio kalbų žinios*. Prieiga per internetą: <<http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/transportas/transporto-specialistams-svarbiausia-uzsienio-kalbu-zinios-399577>> [žiūrėta 2015-12-30].
14. ELTA. 2015. *Cvmarket: šiuo metu vyresni nei 45 metų kandidatai domina tik tuo atveju, jei nepavyksta rasti jaunesnių*. Prieiga per internetą; <<http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/cvmarket-siuo-metu-yresni-nei-45-metu-kandidatai-domina-tik-tuo-atveju-jei-nepavyksta-rasti-jaunesniu-1407698/>> [žiūrėta 2015-12-30].
15. Griniūtė, G. 2013. *Retas instrumentas – daugiau galimybių įsidarbinti*. Prieiga per internetą: <<http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/21308>> [žiūrėta 2015-12-03].
16. Infolex. 2009. *Teisininkų Lietuvoje per daug? (papildyta)*. Prieiga per internetą <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> [žiūrėta 2015-11-16].
17. Kaminskienė, G. 2014. *Lietuvos odontologai ruošiami emigracijai?*. Prieiga per internetą: <<http://lsveikata.lt/aktualijos/lietuvoje-odontologai-ruosiami-emigracijai-1158>> [žiūrėta 2015-11-26].
18. Kauno technologijų universiteto informacija. 2015. *Lietuvos drabužių gamybos pramonei – Europos šalių pripažinimas*. Prieiga per internetą: <<http://www.regionunaujienos.lt/lietuvos-drabuziu-gamybos-pramonei-europos-saliu-pripazinimas/>> [žiūrėta 2015-11-12].
19. Kazlauskaitė, I. 2015. *Greitai Lietuvoje trūks 10 tūkst. IT specialistų*. Prieiga per internetą: <<http://www.ziniuradijas.lt/epizodas/2015/06/09/greitai-lietuvoje-truks-10-tukst-it-specialistu/45375>> [žiūrėta 2015-11-23]
20. Kešytė, L. 2014. *Žemės ūkio specialistų reikia, tik iš kur paimti?*. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/svietimas/karstos-zinios/zemes-ukio-specialistai-vis-dar-raudonojoje-knygoje-234-426019>> [žiūrėta 2015-11-11].
21. Klaipėdos turizmo mokykla. 2010. *Maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų teikėjas*. Prieiga per internetą: <<http://ktm.lt/maitinimo-ir-apgyvendinimo-paslaugu-teikejas/>> [žiūrėta 2015-12-29].
22. Kliukas, R. 2012. *VGTU prorektorius: katastrofiškai trūksta inžinierių*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/vgtu-prorektorius-katastrofiskai-truksta-inzinieriu.d?id=59018153>> [žiūrėta 2015-12-05].

23. KTK_priemimas. 2015. *Statybų sektoriuje – jaunų specialistų trūkumas*. Prieiga per internetą: <<http://www.kurstoti.lt/s/2748/statybos-sektoriuje-jaunu-specialistu-stygius>> [žiūrėta 2015-12-06].
24. KTU karjeros centras. 2015. *Ar IT išsilavinimo užtenka gerai karjerai?* Prieiga per internetą: <<http://ktu.edu.lt/karjeros-centras/naujiena/ar-it-issilavinimo-uztenka-gerai-karjerai>> [žiūrėta 2015-11-29].
25. Lietuvos architektų sąjunga. 2010. *Lietuvos architektų rūmų II suvažiavimo rezoliucija*. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/naujienos/lietuvos-architektu-rumu-ii-suvaziavimo-rezoliucija>> [žiūrėta 2015-12-03].
26. Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. *Įsidarbinimo galimybių barometras Lietuvoje 2015*. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.a_spx> [žiūrėta 2015-11-15].
27. Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2012. *Informacija apie jaunimą*. Prieiga per internetą: <<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202011.pdf>> [žiūrėta 2015-12-05].
28. Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2015. *„Jaunimo situacija darbo rinkoje 2014m.* Prieiga per internetą: <https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20situacija_2015-01-01%20NAUJIENLAISKIS.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].
29. Lietuvos darbo birža. 2012. *Įsidarbinimo galimybių barometras 2012 metais Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <http://pot.ausrietas.lt/?page_id=401> [žiūrėta 2015-10-05].
30. Lietuvos darbo birža. 2014. Lietuvos darbo biržos 2014 metų darbo rinkos prognozės. Prieiga per internetą: <http://www.daukanto.vilnius.lm.lt/doc/dokumentai14/ugdymas%20karjerai/prognoze_2014.pdf> [žiūrėta 2015-10-02].
31. Lietuvos darbo biržos duomenys. 2013. *Jaunimo situacija darbo rinkoje*. Prieiga per internetą: <<https://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/tyrimai/Jaunimo%20u%C5%BEimtumo%20didinimas%202012.pdf>> [žiūrėta 2015-12-05].
32. Lietuvos darbo biržos duomenys. 2014. *Jaunimo situacija darbo rinkoje*. Prieiga per internetą: <http://www.jrd.lt/uploads/Jaunimo%20situacija_2014-01-01.pdf> [žiūrėta 2015-12-03].

33. Lietuvos darbo biržos informacinis biliutenis. 2008. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Publikacijos/Attachments/2858/DBN%202008%2008.pdf>> [žiūrėta 2015-10-01].
34. Lietuvos geležinkeliai. 2012. *Geležinkelių transporto pažangą skatins AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir VGTU bendradarbiavimas*. Prieiga per internetą: <http://www.litrail.lt/naujienuarchyvas?p_p_id=webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5_show=article&_webcontentarchive_WAR_webcontentarchive10SNAPSHOT_INSTANCE_5SAKIHE3f4L5_articleId=111223> [žiūrėta 2015-11-02].
35. Lietuvos statistikos departamentas. 2015. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1714&status=A>> [žiūrėta 2015-10-12]
36. Lietuvos statistikos departamentas. Laisvos darbo vietos, parengta specialistų kolegijose, parengta specialistų universitetuose. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=32423def-4642-40f8-b31f-e748e302a2cd>> [žiūrėta 2015-12-09].
37. Lietuvos verslo konfederacija. 2014. *Lietuvos darbo rinkoje IT specialistų trūkumas artėja prie 13 tūkstančių*. Prieiga per internetą: <<http://www.lvk.lt/lt/naujienos/lietuvos-darbo-rinkoje-it-specialistu-trukumas-arteja-prie-13000>> [žiūrėta 2015-11-23].
38. Malinauskas, S. 2015. *Teisininkams, vadybininkams ar žurnalistams darbo birža duonos pelnytis nepadės*. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/verslas/naujiena/karjera/teisininkams-vadybininkams-ar-zurnalistams-darbo-birza-duonos-pelnytis-nepades-666-497574>> [žiūrėta 2015-11-03].
39. Marcinkevičius, M. 2011. *Sveikatos priežiūros išteklių tyrimas rodo, kad gydytojų ir slaugytojų Lietuvoje netrūksta*. <<http://www.esvasl.manosveikata.lt/lt/aktualijos/valstybe/sveikatos-prieziuros-istekliu-tyrimas-rodo-kad-gydytoju-ir-slaugytoju-lietuvoje-netruksta>> [žiūrėta 2015-12-01].
40. Mažeikienė, J. ir Noreika, M. 2013. *Darbo rinka kratosi kas ketvirto studento*. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/article/2013/5/16/darbo-rinka-kratosi-kas-ketvirto-studento>> [žiūrėta 2015-11-21].
41. Mrazauskaitė, L. 2012. *Darbdaviai ieško vadybininkų, bet diplomo nereikalauja*. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/darbdaviai-iesko-vadybininku-bet-diplomo-nereikalauja-511013>> [žiūrėta 2015-12-19].

42. Mrazauskaitė, L. 2015. *Informacinių technologijų specialistai perkami brangiai*. Prieiga per internetą:
<<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/informaciniu-technologiju-specialistai-perkami-brangiai/209546>> [žiūrėta 2015-11-30].
43. Mrazauskaitė, L. 2015. *Teisininkai traukia į darbo biržą*. Prieiga per internetą:
<<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/teisininkai-traukia-i-darbo-birza/207360>> [žiūrėta 2015-11-01].
44. Projektas „2000 renovuotų daugiabučių“. 2015. *Augant statybos apimtims kelia nerimą vienas dalykas*. Prieiga per internetą;
<<http://www.delfi.lt/projektai/2000-renovuotu-daugiabuciu/naujienos/augant-statybos-apimtims-kelia-nerima-vienas-dalykas.d?id=67309442>> [žiūrėta 2015-12-06].
45. Pukenė, R. 2015. *Atsakė į klausimą, kur studijuoti, kad daug uždirbtum*. Prieiga per internetą:
<<http://www.delfi.lt/news/daily/education/atsake-i-klausima-kur-studijuoti-kad-daug-uzdirbtum.d?id=66948204>> [žiūrėta 2015-11-25].
46. Putinaitė, N. 2014. „N. Putinaitė. *Verkiant trūksta žemės ūkio specialistų?*“ Prieiga per internetą:
<<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/n-putinaite-verkiant-truksta-zemes-ukio-specialistu.d?id=64058148>> [žiūrėta 2015-11-08].
47. Ranonytė, A. 2015. *Paslaugų centrai kelia bangas darbo rinkoje*. Prieiga per internetą:
<<http://vz.lt/archive/article/2015/4/15/paslaugu-centrai-kelia-bangas-darbo-rinkoje>> [žiūrėta 2015-12-21].
48. Sabaliauskaitė, G. 2015. *Specialistų paklausa: kam degė žalia, o kam – raudona šviesa*. Prieiga per internetą:
<<http://www.veidas.lt/specialistu-paklausa-kam-dege-zalia-o-kam-%E2%80%93-raudona-sviesa>> [žiūrėta 2015-12-14].
49. Silickienė, G. 2011. *Reikiami specialistai gatvėje nesimėto*. Prieiga per internetą:
<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/reikiami_specialistai_ga_tveje_nesimeto/,coments.1> [žiūrėta 2015-12-15].
50. Silickienė, G. 2013. *Su diplomu, bet be duonos*. Prieiga per internetą:
<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/su_diplomu_bet_be_du_onos/,coments.1> [žiūrėta 2015-12-12].
51. Spinter research. 2011. *Lietuviai karjeros garantu įvardija pažintis, ekspertai vadina tai „nevykėlių pasiteisinimų*“ Prieiga per internetą:
<<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MzAyOzk7OzA=>> [žiūrėta 2015-12-02].

52. Sviderskytė, G. 2010. *Stojamieji: labanakt ir sėkmės*. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-25-grazina-sviderskyte-stojamieji-labanakt-ir-sekmes/46731>> [žiūrėta 2015-11-25].
53. Šiaulių valstybinė kolegija. 2014. *Studijos Šiaulių valstybinėje kolegijoje – racionalus ir perspektyvus pasirinkimas*. Prieiga per internetą: <<http://www.taurageszinios.lt/lt/aktualijos/item/4076>> [žiūrėta 2015-12-02].
54. Urbonaitė – Vainienė, I. 2013. *Profesija, kurios atstovams Lietuvoje yra 900 laisvų darbo vietų*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/profesija-kurios-atstovams-lietuvoje-yra-900-laisvu-darbo-vietu.d?id=63462162>> [žiūrėta 2015-12-04].
55. Uscilaitė, K. 2015. *Pamiršta studijų kryptis, kurios specialistus graibstyte graibsto*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/projektai/zemes-verslas/zemes-ukis-is-arti/pamirsta-studiju-kryptis-kurios-specialistus-graibstyte-graibsto.d?id=68719676>> [žiūrėta 2015-11-09].
56. Valeikaitė, L. 2013. *Jaunųjų medikų kryžkelės – didmiesčiai, regionai ar užsienis?*. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/jaunuju-mediku-kryzkeles-didmiesciai-regionai-ar-uzsienis-397726>> [žiūrėta 2015-11-30].
57. Valinskienė, A. 2013. *Nebespėjame ruošti medikų Europai*. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/sveikata/sveikata/nebespejame-ruosti-mediku-europai/?utm_source=susije&utm_medium=referal&utm_campaign=blokas> [žiūrėta 2015-12-01].
58. Veidas.lt. 2012. *Kokios profesijos žada didžiausius ir mažiausius atlyginimus*. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/kokios-profesijos-zada-didziausius-ir-maziausius-atlyginimus>> [žiūrėta 2015-11-25].
59. Veidas.lt. 2012. *Lietuva po penkerių metų: perspektyviausios ir neperspektyviausios profesijos*. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/lietuva-po-penkeriu-metu-perspektyviausios-ir-neperspektyviausios-profesijos-2>> [žiūrėta 2015-11-22].
60. Venskaitytė, L. 2011. *Verslo ekspertas: populiariųjų mokslų gerbėjai rizikuoja papildyti bedarbių gretas*. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.infobalt.lt/main.php?&i=8213>> [žiūrėta 2015-12-17].
61. Venskaitytė, L. 2011. *Verslo ekspertas: populiariųjų mokslų gerbėjai rizikuoja papildyti bedarbių gretas*. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.infobalt.lt/main.php?&i=8213>> [žiūrėta 2015-12-17].

62. Viešoji įstaiga Vilniaus Žirmūnų darbo rinkos mokymo centras. *Viešbučių ir maitinimo įmonių darbuotojų mokymai*. Prieiga per internetą: <<http://www.vzdrmc.lt/lit/Placiau/602>> [žiūrėta 2015-12-12].
63. Viltrakytė, S. 2008. *Kokių specialistų pageidauja darbdaviai?*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/kokiu-specialistu-pageidauja-darbdaviai.d?id=16451613>> [žiūrėta 2015-12-02].
64. www.delfi.lt. 2014. *Aviacijoje – naujos kartos vadybininkų poreikis*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/transportas/aviacijoje-naujos-kartos-vadybininku-poreikis.d?id=65532912>> [žiūrėta 2015-11-02].
65. Žurnalas „Kur stoti“. 2013. *Prognozės profesijoms: Amerika, Europa, Lietuva*. Prieiga per internetą: <<http://www.kurstoti.lt/s/1316/proгноzes-profesijoms-amerika-europa-lietuva>> [žiūrėta 2015-12-16].
66. Žurnalas „Kur stoti“. 2015. *Darbo skelbimas: ieškoma autošaltkalvio (1000€)*. Prieiga per internetą: <<http://www.kurstoti.lt/s/3522/darbo-skelbimas-ieskomas-autosalkalvis-1000>> [žiūrėta 2015-12-28].